

problema

15

pogled 15

Časopis

Inženjerske komore Crne Gore

godina 6 / br. 15

JANUAR 2016.

pogled@ikcg.co.me

Izdavač:

Inženjerska komora Crne Gore

Za izdavača:

Prof. dr Branislav Glavatović

Uređivački odbor:

Arh. Ljubo Dušanov Stjepčević, predsjednik

Doc. dr Boris Ilijanić, dipl.ing.arh, član

Doc. dr Željka Radovanović, dipl.inž.građ, član

Prof. dr Miodrag Bulatović, dipl.inž.maš, član

Ratko Vujović, dipl.inž.el, član

Prof. dr Branislav Glavatović, dipl.inž.geol, član

Urednica:

Jelena Tatar

Grafičko oblikovanje:

Nikola Latković

Štampa:

„Grafo Group“ Podgorica

Tiraž:

1000

Fotografija na naslovnoj strani:
Planinski motiv iznad Pive
autor: Luka Žeković

INŽENJERSKA
KOMORA
CRNE GORE

Sadržaj

EPICENTAR:

Aktuelnosti iz IKCG

4

IN MEMORIAM:

Vladimir Đurišić (1939-2016)

8

RAZGOVOR:

Vladimir Kavarić, ministar ekonomije u VCG
Godine izazova za sektor građevinarstva

9

POGLED:

Svijet u izgradnji

12

CRNA GORA DOBILA NOVI ZAKON O ENERGETICI:

Tržišna utakmica za privlačenje potrošača

20

MODELI POSLOVNOG ODLUČIVANJA:

Šest mislećih šešira
piše: Miodrag Bulatović

22

PERSPEKTIVA: Najsavremenija
hidrografska oprema uskoro u Crnoj Gori
piše: Siniša Luković

25

DIJALOG:

Mr Črtomir Remec
Inženjerska inicijativa za regionalnu saradnju

30

DRUGAČIJI POGLED:

Pravo na pristupačnost ne poznaje strpljenje
piše: Marina Vujačić

34

PROJEKAT:

Porto Skadar Lake

36

NEBRIGA O VRIJEDNOM ARHITEKTONSKOM NASLJEĐU:

Ugrožen još jedan simbol Glavnog grada
piše: Borislav Vukićević

42

SAVREMENA ARHITEKTURA U SEIZMIČKI AKTIVNIM PODRUČJIMA

U trci za nemogućim formama
piše: Mentor Lljunji

48

PRICKER:

Nobel arhitekture Alehandru Araveni

56

OKO NAS:

Grad umjetnosti na obodu Milana
piše: Nina Vujačić

62

SVJEDOCI VJEKOVA I CIVILIZACIJA

Stari grad Ulcinj
piše: Mladen Stojović

68

PROSTORNA ANALIZA (HERCEG NOVI):

Proučavanje urbanog razvoja II
piše: Boris Ilijanić

76

POLIS: U potrazi za idealnim gradom

Renesansa
piše: Mileta Bojović

82

ARHEOTOK:

Guvno kroz vjekove
piše: Slobodan Čukić

86

ARHIV:

Temelji razvoja crnogorskog građevinarstva
piše: Velizar Radonjić

94

TABLE OF CONTENTS

- 4** EPICENTRE:
News from ECM
- 8** IN MEMORIAM
Vladimir Djuricic (1939-2016)
- 9** INTERVIEW: VLADIMIR KAVARIC,
MINISTER OF ECONOMY IN
THE GOVERNMENT OF MONTENEGRO
A challenging year for the construction sector
- 12** THE VIEW
World under construction
- 20** MONTENEGRO ADOPTED
A NEW ENERGY LAW
Competitive market to attract consumers
- 22** MODELS IN DECISION-MAKING
Six thinking hats
Written by: Miodrag Bulatovic
- 25** PERSPECTIVE
The most modern hydrographic
equipment soon in Montenegro
Written by: Sinisa Lukovic
- 30** DIALOGUE
Mr Crtomir Remec
Engineering initiative
- 34** A DIFFERENT VIEW
The right to accessibility knows no patience
Written by: Marina Vujacic
- 36** PROJECT
Porto Skadar Lake
- 42** NEGLECT OF VALUABLE
ARCHITECTURAL HERITAGE
Yet another symbol of the Capital at risk
Written by: Borislav Vukicevic
- 48** CONTEMPORARY ARCHITECTURE
IN SEISMICALLY ACTIVE AREAS
Chasing the impossible geometric forms
Written by: Mentor Lljunji
- 56** PRITZKER PRIZE
The Nobel Prize for Architects to Alejandro Aravena
- 62** AROUND US
The city of art on the outskirts of Milan
Written by: Nina Vujacic
- 68** WITNESSES OF THE AGES AND CIVILIZATIONS
Old town of Ulcinj
Written by: Mladen Stojovic
- 76** SPATIAL ANALYSIS (HERCEG NOVI)
A study of urban development II
Written by: Boris Ilijanic
- 82** IN SEARCH OF THE IDEAL CITY
Renaissance
Written by: Mileta Bojovic
- 86** ARCHEOFLOW
Gumno through centuries
Written by: Slobodan Cukic
- 94** ARCHIVE
Foundations of Montenegrin
construction development
Written by: Velizar Radonjic

Dear readers,

We present the jubilee - fifteenth issue of the ECM journal Pogled, introducing another socializing with interesting speakers, topics, contemporary stories and those of centuries-old architectural phenomena whose beauty we still enjoy.

What are the challenges that will face Montenegrin engineers in 2016? Which project realization is the priority in near future, what changes will bring about the new energy law, the law on spatial development and building construction? What are the next steps of the Engineering Initiative for Regional Cooperation? Can we stand up for architectural heritage? When will the word accessibility become applicable?

In addition to professional opinions and response, Pogled also brings stories on Montenegrin architectural particularities and persons that created authenticity through their professional engagement.

With all this we want to make an engineering profession more accessible, for understanding it makes each corner of the space clearer.

Our editorial team's mission is to keep your attention with quality content, to invite you to participate in the creation of this journal and to celebrate to our mutual satisfaction future jubilees.

Poštovani čitaoci,

pred vama je jubilarni - petnaesti broj časopisa Pogled Inženjerske komore Crne Gore, još jedno druženje sa interesantnim sagovornicima, temama, pričama savremenog doba kao i onima o viševjekovnim neimarskim fenomenima u čijim ljepotama i danas uživamo.

Koji su to izazovi sa kojima će se suočiti crnogorski inženjeri u 2016? Realizacija kojeg projekta će biti prioritet u bliskoj budućnosti, koje promjene na bolje će nam donijeti novi zakoni o energetici, o izgradnji objekata i uređenju prostora? Koji su sljedeći koraci Inženjerske inicijative za regionalnu saradnju? Možemo li stati u odbranu graditeljskog nasljeđa? Kada će riječ pristupačnost dobiti na snazi?

Pored odgovora i stručnih mišljenja, novi Pogled donosi priče o crnogorskim graditeljskim osobenostima, o ličnostima koje su svojim profesionalnim djelovanjem stvarale autentičnost. Riječju želimo da učinimo dostupnom, prije svega, inženjersku struku, jer njenim približavanjem svaki dio prostora postaje jasniji.

Misija našeg uređivačkog tima je da što kvalitetnijim sadržajem zadržimo vašu pažnju, da učestvujete u kreiranju našeg medija i da na obostrano zadovoljstvo slavimo buduće jubileje.

Jelena Tatar
urednica časopisa
editor

EPICENTRE - NEWS FROM ECM

The period between the two issues was marked by numerous events in Engineers Chamber of Montenegro, including the public discussion on a draft Law on spatial development and building construction, participation of ECM members in numerous domestic and regional gatherings, seminars and round tables with a goal of improving their professions, and a number of presentations from all the engineering fields within ECM, which has become a regular practice of this institution. ECM has continued to support a number of quality projects and events.

Engineers Chamber of Montenegro lost its prominent member Vladimir Djurisić, graduate electrical engineer, who died on 8th January 2016. Djurisić was the member of the Management Board of ECM, president of the Executive Board of Professional chamber of electrical engineers and a member of the ECM since its founding.

O NACRTU ZAKONA O UREĐENJU PROSTORA I IZGRADNJI OBJEKATA

PODGORICA – Javna rasprava o Nacrtu zakona o uređenju prostora i izgradnji objekata organizovana je u saradnji Ministarstva održivog razvoja i turizma i Inženjerske komore Crne Gore, krajem decembra 2015. u Podgorici.

O Nacrtu su govorili predstavnici Ministarstva održivog razvoja i turizma: sekretar Zoran Tomić, generalni direktor Direktorata za građevinarstvo Danilo Gvozdenović, generalna direktorica Direktorata za planiranje prostora Dragana Čenić i rukovoditeljka Direkcije za strateški razvoj građevinarstva Tatjana Vujošević, dok je za sva stručna pitanja bila prisutna i Rajka Radulović.

Predstavnici Ministarstva osvrnuli su se na nova rješenja koja predviđa Nacrt zakona o uređenju prostora i izgradnji objekata te, u tom kontekstu, govorili o unapređenju mogućnosti učešća javnosti u poslovima vezanim

za uređenje prostora kroz transparentan rad nadležnih službi, ranu participaciju u izradi planskih dokumenata te putem vođenja, od strane resornog Ministarstva, Centralnog registra planske dokumentacije.

Učesnici javne rasprave

Unapređenje sistema “jedan šalter”

Unapređenje funkcionisanja sistema “jedan šalter” ima za cilj uvođenje elektronskog izdavanja građevinskih dozvola što će u potpunosti eliminisati papirnu formu komunikacije, značajno smanjiti troškove za investitora i administraciju, i rezultirati efikasnijim izmjenama i dopunama projektne dokumentacije. Predviđa se izrada projektne dokumentacije u formi idejnog rješenja (generalni projekat) na osnovu kojeg se izdaje načelna građevinska dozvola, potom glavnog projekta (za potrebe izdavanja građevinske dozvole i ne mora da sadrži obavezno i detalje za izvođenje) dok se za potrebe građenja objekata, u slučaju da glavni projekat ne sadrži detalje izvođenja izrađuje i izvođački projekat. Elaborat održavanja objekta je obavezujući za objekte od opšteg interesa i za objekte kod kojih je došlo do promjena u toku građenja.

Nova rješenja, pored unapređenja sadržaja planskog dokumenta i definisanja područja građevinskog područja, ne predviđaju izradu Detaljnih prostornih planova, već će se prostori, ranije razrađivani ovim dokumentom, tretirati kroz Prostorni plan za područje posebne namjene. U sadržaj planske dokumentacije se uvodi Elaborat o parcelaciji, koji izrađuju geodete, a koji će vlasnike parcela blagovremeno upoznati sa planskim rješenjem i otvoriti prostor za eventualna reagovanja u cilju izmjena planskog dokumenta.

Kada je riječ o uređivanju građevinskog zemljišta novina je da se posebno plaća komunalni doprinos koji pada na teret vlasnika, odnosno

Inženjerskoj komori svojstvo pravnog lica

Novim Zakonom Inženjerskoj komori Crne Gore dodjeljuje se svojstvo pravnog lica sa javnim ovlaštenjima i redefinišu se njene nadležnosti. Inženjerska komora, na čiji Statut saglasnost daje Vlada, donosi rješenja o upisu u registre, uspostavlja, vodi i održava registre kao i registar privrednih društava, propisuje i izdaje potvrde o strukovnom nazivu, daje mišljenja o uporedivosti inostrane kvalifikacije, ovjerava ovlaštenja stranih lica. Zakonom su propisani vrste i način vođenja registra, uslovi upisa i brisanja iz registra, uslovi mirovanja članstva u Komori, sticanje strukovnog naziva koji posebnim aktom propisuje Komora, a prema stručnoj spremi.

Generalni sekretar Inženjerske komore Crne Gore, Svetislav Popović obavijestio je prisutne da će se u najskorijem roku, a prije završetka javne rasprave, pristupiti usaglašavanju svih primjedbi dostavljenih od strane članova Komore koje će se objediniti u zvaničan stav IKCG i dostaviti nadležnom Ministarstvu. Članovi IKCG imali su prilike da u okviru javne rasprave iznesu svoje stavove i zapažanja u pogledu rješenja koje nudi Nactr Zakona.

korisnika objekata, dok je na investitoru naknada za građenje, i to samo za komunalne objekte i instalacije do priključka na urbanističku parcelu, uključujući i priključak za vodovod, fekalnu, atmosfersku kanalizaciju i javnu rasvjetu.

Uvođenje instituta urbaniste na lokalnom i državnom nivou vidi se kao korak ka unapređenju u sprovođenju planskih dokumenata, odnosno izdavanju građevinskih dozvola, zaštiti autentičnosti prostora i identiteta naselja, obezbjeđenju kvaliteta arhitektonskih rješenja, unapređenju vizuelnog kvaliteta objekata

i naselja, zaštiti prava lica sa invaliditetom, te obezbjeđenju i promociji najbolje prakse u ovoj oblasti. Urbanista daje mišljenja i predloge o svim značajnim pitanjima strateških dokumenata, koji se odnose na uređenje prostora i izgradnju objekata; provjerava da li su revidovani glavni projekat i idejno rješenje u skladu sa urbanističko-tehničkim uslovima; obavlja druge poslove od značaja za ovu oblast. Državni urbanista daje saglasnost i na programski zadatak, a bira ga Vlada na pet godina.

Privremeni objekti se tretiraju kroz nivo

lokalne samouprave ili u zoni morskog dobra i nacionalnih parkova, dok se postavljaju u skladu sa Lokalnim ili Državnim programom privremenih objekata, koji se odnose na period od pet godina.

Veliko interesovanje članova IKCG

INŽENJERI U ULOZI SUDSKIH VJEŠTAKA I PROCJENJIVAČA

PODGORICA – Institut ovlašćenih procjenjivača Crne Gore, u saradnji sa Inženjerskom komorom Crne Gore, organizovao je krajem decembra 2015, okrugli sto na temu “Inženjeri u ulozi sudskih vještaka i procjenjivača”.

Učesnici Okruglog stola bili su mr Sanja Radović, predsjednica IOPCG, prof. dr Miloš Knežević, dekan Građevinskog fakulteta, prof. dr Dragoljub Janković, potpredsjednik IOPCG i mr Dragan Živković sudski vještak. Generalni sekretar Inženjerske komore Crne Gore Svetislav Popović, otvorio je okrugli sto, pozdravio prisutne i pozvao na intenzivniji rad u cilju regulisanja procjenjivačke djelatnosti kroz donošenje adekvatnog zakonodavnog okvira.

PRISTUPAČNOST – PREDUSLOV DOSTOJANSTVA I SLOBODE

PODGORICA – Udruženje mladih sa hendikepom Crne Gore organizovalo je konferenciju na temu: Pristupačnost - preduslov dostojanstva i slobode, u sklopu projekta: Ojačajmo kapacitete da bismo pojačali promjene - Changing Capacities to Capacitate Changes - podržanog od strane Delegacije Evropske unije u Crnoj Gori, kroz IPA- Montenegro 2013 Civil Society Facility Programme i Vlade Crne Gore (Komisije za raspodjelu dijela prihoda od igara na sreću). U uvodnom dijelu konferencije, nakon prikazivanja dijela filma: “Ja sam više od svojih barijera” govorili su: državni sekretar za evropske integracije i glavni pregovarač, ambasador Aleksandar Andrija Pejović, generalni direktor Direktorata za građevinarstvo u Ministarstvu održivog razvoja i turizma Danilo Gvozdrenović, savjetnica za evropske integracije i ljudska prava u Delegaciji Evropske unije u Crnoj Gori Barbara Rotovnik i izvršna direktorica UMHCG Marina Vujačić. Nakon uvodnih izlaganja održan je poseban panel u okviru kojeg su izlaganje imali: direktorica

Direkcije za strateški razvoj građevinarstva Tatjana Vujošević, v.d. direktorica Direktorata za drumski saobraćaj Mirel Radić Ljubisavljević, predstavnica Inženjerske komore Crne Gore, inspektorica za građevinarstvo Aida Čikić, zamjenik Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Siniša Bjeković, koordinatorka Pravnog programa i antidiskriminacije u UMHCG, Miroslava-Mima Ivanović.

Nakon konferencije UMHCG je definisalo prvi nacrt preporuka koje će biti usvojene nakon popisa objekata i površina u javnoj upotrebi s ocjenom pristupačnosti u skladu sa standardima propisanim Pravilnikom o bližim uslovima i načinu prilagođavanja objekata za kretanje i pristup lica smanjene pokretljivosti i lica sa invaliditetom. Potrebno je izraditi i sprovesti Strateški plan (za period 2016-2020. s dvogodišnjim akcionim planovima) za osiguranje pristupačnosti objekata i površina u javnoj upotrebi licima s invaliditetom kao i donijeti lokalne Strateške planove s dvogodišnjim akcionim planovima za osiguranje pristupačnosti objekata

i površina u javnoj upotrebi na teritoriji lokalnih samouprava. Potrebno je oformiti stručno tijelo s paritetnim učesćem osoba s invaliditetom za unapređenje i praćenje stanja pristupačnosti fizičkog okruženja u skladu s načelima evropskog koncepta pristupačnosti ili formirati službu povjerenika za pristupačnost na svim nivoima i unaprijediti sistem nadzora nad izgradnjom objekata i striktno poštovati odredbe Zakona o uređenju prostora i izgradnji objekata, kako bi se poboljšala primjena standarda pristupačnosti za osobe smanjene pokretljivosti i sankcije za nepoštovanje ovih standarda.

Prioritet je i unapređenje nadzora Inženjerske komore Crne Gore nad radom svojih članova kao i primjena mjere oduzimanja licenci u slučajevima neprijemljenja standarda pristupačnosti prilikom planiranja izgradnje objekata i površina.

U propisima koji regulišu oblast saobraćaja uvesti obaveznu pristupačnost objekata i prevoznih sredstava kao uslov za obavljanje djelatnosti u javnom prevozu, obezbijediti servis prevoz putnika s invaliditetom od strane lokalnih samouprava (prevoz “od vrata do vrata”), kao alternativan vid prevoza do obezbjeđivanja potpune pristupačnosti prevoznih sredstava u gradskom i prigradskom javnom prevozu. Zakonski ojačati funkciju Zaštitnika ljudskih prava i sloboda u sudskim postupcima omogućavanjem njegove aktivne legitimacije u postupcima protiv državnih organa.

Lista pozitivnih i negativnih primjera

U okviru internet prezentacija subjekata koji se bave uređenjem prostora i izgradnjom objekata (npr. sajt Inženjerske komore Crne Gore, Ministarstva održivog razvoja i turizma, Uprave za inspeksijske poslove, i sl.) objavljivati listu pozitivnih i negativnih primjera (bijelu i crnu listu) poštovanja standarda pristupačnosti prilikom izgradnje, rekonstrukcije i adaptacije objekata u javnoj upotrebi i planirati i sprovesti obavezu kontinuiranog realizovanja treninga i obuka o pristupačnosti i principu univerzalnog dizajna za sve važne subjekte u oblasti uređenja prostora i izgradnje objekata, uključujući i uvođenje ove materije u studentske programe koji obrazuju kadar za rad u oblasti planiranja, dizajniranja i pružanja proizvoda i usluga u najširem smislu te riječi.

SALON HERCEGNOVSKIH ARHITEKATA

HERCEG NOVI – Salon arhitekture hercegnovskih arhitekata na kojem je predstavljeno petnaest radova, već realizovanih projekata ili onih koji su u planu, otvoren je krajem novembra 2015. u foajeu Dvorane “Park”.

Salon, koji je organizovao Klub arhitekata Herceg Novi u saradnji sa Herceg festom i Inženjerskom komorom Crne Gore, otvorio je predsjednik Udruženja arhitekata Herceg Novi Bogdan Cvjetković, koji je kazao da im je želja bila da svoj rad, prilično nepoznat široj javnosti, makar na kratko približe sugrađanima.

“Ideja je potekla sa jednog od sastanaka Kluba arhitekata Herceg Novi i uz pomoć prijatelja iz Herceg festa i Inženjerske komore Crne Gore. Evo nas, godinama prisutni u našem gradu, i kako je nažalost česta praksa, malo ko je upoznat sa autorima brojnih zdanja oko nas. Ovim našim skromnim činom smo htjeli, bar na kratko, upoznati sugrađane sa našim radom. Siguran sam da smo svi nastojali da našim, kako bi rekao Danilo Kiš, izmišljotinama ili projektima, koliko-toliko doprinesemo boljem i ugodnijem uređenju prostora oko nas. Koliko smo

u tome uspjeti prosudiće vrijeme ispred nas, a ako se i provukao poneki propust sigurno je tome kriva izvjesna okolnost, a najmanje naša namjera”, kazao je na otvaranju Cvjetković.

PROFESIONALNO USAVRŠAVANJE INŽENJERA

BEOGRAD – Drugi sastanak Radne grupe za implementaciju profesionalnog usavršavanja članova Komore Evropskog savjeta inženjerskih komora (CPD of ECEC) održan je krajem novembra 2015. u prostorijama Inženjerske komore Srbije u Beogradu. Teme sastanka bile su dosadašnje sprovođenje zajedničkog evropskog programa profesionalnog usavršavanja inženjera, utvrđivanje liste predavanja za 2016. godinu i razmatranje iskustava zemalja članica Evropskog savjeta inženjerskih komora u oblasti primjene kvalifikovanog elektronskog potpisa u postupku elektronskog izdavanja građevinskih dozvola kao i u drugim sferama rada inženjera.

Na sastanku je zaključeno da se zajednički program profesionalnog usavršavanja uspješno sprovodi u skladu sa utvrđenim planom, da je interesovanje članova komora veoma dobro i da je sve više i predavača koji su zainteresovani da se uključe u ovaj

program. Dosadašnji princip sprovođenja predavanja putem sistema webinar koji omogućava istovremeno praćenje predavanja u svim komorama članicama Evropskog savjeta pokazao se kao svrsishodan sistem koji uz minimalna uložena sredstva omogućava velikom broju inženjera da učestvuje u predavanjima i dodatno se edukuje, kao i da je potrebno i dalje raditi na njegovom unapređenju. Posebno je istaknuta i važnost uvođenja kvalifikovanog elektronskog potpisa u postupku elektronskog izdavanja građevinskih dozvola i izražena spremnost svih komora članica Savjeta da razmjenom iskustava pomognu u implementaciji ovog postupka. Sastanku su, pored predsjednika radne grupe i potpredsjednika Evropskog savjeta inženjerskih komora (ECEC) prof. dr Dragoslava Šumarca, prisustvovali i potpredsjednik Evropskog savjeta inženjerskih komora Hansjörg HL. Letzner,

predstavnik Nacionalnog savjeta inženjera Italije, Dimče Atanasovski, predstavnik Komore ovlašćenih arhitekata i građevinskih inženjera Makedonije, Biljana Šćepanović, Ljubo Dušanov Stjepčević i Svetislav Popović, predstavnici Inženjerske komore Crne Gore, Astrid Nageler-Reidlinger, predstavnik Savezne komore arhitekata i licenciranih inženjera konsultanata Austrije, dr Michal Minar, predstavnik Slovačke komore građevinskih inženjera i dr Stefan Kinarev iz Komore inženjera za investiciono projektovanje Bugarske.

IN MEMORIAM

Vladimir Đurišić (1939–2016)

Vladimir Đurišić, diplomirani inženjer elektrotehnike, član Upravnog odbora Inženjerske komore Crne Gore, predsjednik Izvršnog odbora Strukovne komore elektro inženjera i član Inženjerske komore Crne Gore od njenog osnivanja, preminuo je osmog januara 2016. godine.

Vladimir Đurišić je rođen 4. juna 1939. godine u Podgorici. Diplomirao je na Elektrotehničkom fakultetu u Beogradu 1975. godine, gdje je boravio i radio izvjesno vrijeme. Đurišić je bio osnivač i direktor privrednog društva "S.P.A.K." u Podgorici, a u toku svoje karijere bio je i profesor u Prvoj metaloprerađivačkoj školi u Beogradu, zatim pomoćnik direktora u Opštinskom zavodu za urbanizam i projektovanje u Podgorici, kao i projektant i rukovodilac odjeljenja za nadzemne vodove i mreže u "Distribucija-projekt" u Podgorici.

Uža specijalnost Vladimira Đurišića bila je projektovanje urbane elektroenergetske infrastrukture i javnog osvjetljenja. Bio je ovlašćeni projektant Inženjerske komore Crne Gore za izradu projekata jake struje, ovlašćeni planer za elektroenergetiku, kao i ovlašćeni inženjer za izvođenje radova.

U svojoj izuzetno bogatoj, četrdesetogodišnjoj stručnoj karijeri, Vladimir Đurišić je kao odgovorni projektant i rukovodilac investicija, re-

alizovao niz vrlo značajnih projekata, od kojih se izdvajaju: Glavni projekat za elektrifikaciju neelektrificiranog dijela Crne Gore; Glavni projekti gradske elektroenergetske infrastrukture, javno osvjetljenje za opštinu Titograd; Više glavnih projekata električ-

nih instalacija jake struje pri rekonstrukciji objekata, kao i vođenje investicija za radnu organizaciju "19. decembar", u periodu od 1986. do 1990. godine.

Nakon osnivanja privrednog društva "S.P.A.K." 1992. godine, Đurišić je sa svojom kompanijom takođe realizovao veliki broj značajnih projekata, kao što je Glavni projekat urbane i ruralne elektro-energetske infrastrukture i javnog osvjetljenja Opštine Podgorica, ali i brojne druge.

Povodom dobijanja godišnje nagrade Inženjerske komore, novembra 2011. godine u intervjuu za časopis "Pogled", kolega Đurišić je izjavio: "Najviše se ponosim radom na projektima elektrifikacije Crne Gore u okviru nekadašnjeg Our-a 'Distribucija-projekt' - Podgorica, čime sam i započeo projektantsku karijeru. Radilo se po cijeloj Crnoj Gori, timski, sa mnogo elana, a projektovanje distributivnih mreža je pri tome podignuto na znatno veći nivo nego što je bilo do tada".

IN MEMORIAM - VLADIMIR DJURISIC (1939-2016)

Vladimir Djurisc, a graduate electrical engineer, member of the Management Board of ECM, president of the Executive Board of Professional chamber of electrical engineers and a member of the ECM since its founding, died on 8th of January, 2016. His specialty was the design of urban power infrastructure and public lighting. He was a certified designer of ECM for the development of strong current projects, a power engineering planner and an engineer for construction works.

Djurisc held very successfully, knowingly and thoroughly several positions in Engineers Chamber, and his work was especially notable during the period of managing the Executive Board of Professional chamber of electrical engineers. He often emphasized the motivation for his highly dedicated work:

"... I am trying to contribute to the work of the Chamber as much as my abilities allow me to, for I consider it my professional obligation." He particularly strived to transfer his fruitful work and life experience to younger colleagues, members of ECM, by initiating and managing a number of seminars and round tables with very modern and practical professional themes from the field of electrical engineering.

Đurišić je vrlo uspješno, savjesno i temeljito obavljao više funkcija u Inženjerskoj komori, a njegov rad je posebno zapažen u periodu rukovođenja Izvršnim odborom Strukovne komore elektro inženjera. Često je pri tome naglašavao osnovnu motivaciju za svoj vrlo posvećen rad:

"... trudim se da doprinesem radu Komore koliko to moje mogućnosti dozvoljavaju, jer smatram, zbog djelatnosti kojom se bavim, da mi je to i profesionalna obaveza". Posebno se zalagao da mladim kolegama, članovima Inženjerske Komore, prenese svoje bogato radno i životno iskustvo, inicirajući i rukovodeći organizacijom većeg broj seminara i okruglih stolova sa vrlo savremenim i praktičnim stručnim tematikama iz oblasti elektrotehnike. Djelo Vladimira Đurišića ostavilo je dubok, prepoznatljiv i neizbrisiv trag u cijeloj oblasti elektrotehnike Crne Gore, a njegov plemeniti lik će biti trajno urezan u srcima mnogih članova Inženjerske komore Crne Gore.

RAZGOVOR: Vladimir Kavarić
Ministar ekonomije u Vladi Crne Gore

GODINA IZAZOVA ZA SEKTOR GRAĐEVINARSTVA

“Trend rasta treba održati stabilnim, prije svega kroz rast investicione aktivnosti i angažovanje domaćih potencijala, prvenstveno u sektoru građevinarstva. Snažan doprinos sektora građevinarstva biće podstaknut uključivanjem domaće operative u izgradnju dionice autoputa, ali i novih turističkih kapaciteta i energetske postrojenja”, kazao je u intervjuu za Pogled, ministar ekonomije u Vladi Crne Gore, Vladimir Kavarić. Ministar očekuje da ove godine počne gradnja drugog bloka termoelektrane (TE) Pljevlja, što bi bio prvi veći energetski projekat od 1982. godine, da dođe do istražnih radova u oblasti nafte i gasa, kao i da bude nastavljen projekat podmorskog kabla između Crne Gore i Italije.

Koje obaveze Crnu Goru čekaju ove godine u ekonomiji, očekujete rast - na osnovu čega tvrdite da je to realno ostvariti?
“Realnost je da smo prošle godine imali rast od 4,03 odsto. To je pretežno rezultat dobre turističke sezone, tempa realizacije investicionih projekata, kao i povoljnijeg industrijskog rasta.

Jačanje makroekonomske stabilnosti biće i dalje u fokusu rada Vlade. I u 2016. ćemo nastaviti sa podsticanjem investicija i biznisa, uredbom o direktnim subvencijama za novootvorena radna mjesta, aktivnostima Investiciono-razvojnog fonda, projektom biznis zona

INTERVIEW: VLADIMIR KAVARIC, MINISTER OF ECONOMY IN THE GOVERNMENT OF MONTENEGRO

“Growth trend should be maintained stable primarily through the increase of investment activity and engagement of domestic potentials, especially in the construction sector. Contribution from the construction sector will be stimulated by involving domestic labour force in the construction of the highway, and the new tourist buildings and power plants as well,” said Vladimir Kavarić, the Minister of Economy, for Pogled. The Minister expects the construction of the second block of the thermal power plant (TEP) Pljevlja to begin this year, which would be the first major energy project since 1982, also some research works from the field of oil and gas to occur and to resume the project of undersea cable between Montenegro and Italy.

Vladimir Kavarić, goto@seebiz.eu

Dakle, jačanje makroekonomske stabilnosti biće i dalje u fokusu rada Vlade, posebno ako se ima u vidu da je bankarski sektor likvidan, da je učešće nekvalitetnih kredita smanjeno, kao i da je povećana kreditna aktivnost banaka. Zadržali smo konkurentan poreski ambijent, a intenzivirali kreditnu podršku Investiciono-razvojnog fonda. Trend rasta treba održati stabilnim, prije svega kroz rast investicione aktivnosti i angažovanje domaćih potencijala, prvenstveno u sektoru građevinarstva. Snažan doprinos sektora građevinarstva, biće podstaknut uključivanjem domaće operative u izgradnju dionice

U martu se očekuje i početak građevinskih radova na vjetroparku na Možuri, a to je najavio novi zakupac zemljišta, kompanija koja je u državnom vlasništvu Malte

autoputa, ali i novih turističkih kapaciteta i energetskih postrojenja. Projekat autoputa je počeo i efekte možemo očekivati u narednom periodu. Takođe, poznato je da se vrše i intenzivne aktivnosti na realizaciji projekata u energetici, kao što je interkonektivni kabl sa Italijom, uz sve one aktivnosti i investicije koje su u toku na našoj teritoriji, vjetroelektrane na dva lokaliteta, male hidrocentrale... Očekujemo i početak istraživanja u oblasti nafte i gasa. Takođe, projekcije su da će sektor turizma dati jači doprinos u operativnoj fazi funkcionisanja novoizgrađenih turističkih objekata ali i kompletnih sektora trgovine i transporta. Pozitivan doprinos očekujemo od sektora poljoprivrede kao faktora supstitucije uvoza hrane i povećanog izvoza.

Međutim, nedostupnosti izvora finansija realnom sektoru i visok nivo nekvalitetnih kredita i dalje predstavljaju najveće rizike. I u 2016. ćemo nastaviti sa podsticanjem investicija i biznisa, uredbom o direktnim subvencijama za novootvorena radna mjesta, aktivnostima Investiciono-razvojnog fonda, projektom biznis zona...”

Vladimir Kavarić

Koje energetske projekte je realno pokrenuti ove godine?

“Očekivanja su da se krene u gradnju drugog bloka termoelektrane Pljevlja, što bi bio prvi veći energetski projekat od 1982. godine.

Takođe, u oblasti obnovljivih izvora energije, znamo da je gradnja vjetroelektrana na Krnovu već počela. Radi se o investiciji od preko 140 miliona eura. U martu se očekuje i početak građevinskih radova na vjetroparku na Možuri, s obzirom na to da je novi zakupac zemljišta kompanija koja je u državnom vlasništvu Republike Malte - ‘Enemalta’ već najavila da će fizički radovi početi u tom terminu. Projekat izgradnje vjetroelektrane na lokalitetu Možura, instalisane snage 46 MW i ugovorene investicije od oko 65 miliona eura.

Trenutno je u toku realizacija 21 ugovora za izgradnju 41 male hidroelektrane, ukupne instalisane snage 72 MW i planirane godišnje proizvodnje od 244 GWh. Očekivani priliv, kako domaćih, tako i stranih investicija, na osnovu potpisanih ugovora je oko 110 miliona eura. Do sada je pušteno u rad sedam mHE, od čega je u toku 2015. godine pušteno šest mHE ukupne instalisane snage oko 9,3 MW, a planirana godišnja proizvodnja oko 35,4 GWh. Okvirna vrijednost uložene investicije na osnovu izgradnje ovih 6 mHE iznosi oko 15,3 miliona eura. Tokom 2016. godine planira se otvaranje još četiri mHE. Očekujemo i početak istražnih radova u oblasti nafte i gasa, kao i nastavak aktivnosti na projektu podmorskog kabla između Crne Gore i Italije, sa pratećom infrastrukturom.”

Kada se očekuje istraživanje nafte i gasa u podmorju, do kada bi mogli biti potpisani ugovori sa najboljim ponuđačima?

“Nakon definisanja detalja ugovora sa naftnim kompanijama koje su se javile na javni poziv, oni moraju proći parlament. U skladu sa postojećom legislativom, o ovom procesu u finalnom odlučuje Skupština Crne Gore, bez obzira što koncesioni period na to ne obavezuje. Cijeneći važnost projekta za državu i imajući u vidu da ovakvi projekti zahtijevaju uključivanje najviših državnih institucija, Zakonom o ugljovodonicima je određeno da na predlog Vlade, parlament daje zeleno svjetlo za potpisivanje ugovora. Dakle, čim ugovori budu razmatra-

OD KAP-A VEĆ IMAMO KORISTI, PRVI PUT NEMA SUBVENCIJE DRŽAVE

ni u Skupštini, očekujemo i potpisivanje i početak istraživanja.”

Šta Crna Gora dobija novim Zakonom o energetici?

“Prije svega, usklađivanje sa Trećim paketom direktiva EU. Usvajanjem ovog zakona, obezbijedili smo da legislativa u ovoj oblasti bude u potpunosti usklađena sa pravilima EU. Ono što je bio cilj, uz obavezu usaglašavanja sa EU zakonodavstvom, je da se doprinese razvoju tržišta električne energije, stvaranju uslova za razvoj tržišta gasa i poboljšanju ambijenta za investiranje u izgradnju energetskih objekata.

Takođe, Zakonom o energetici stvaramo uslove za otvorenost i konkurenciju kao osnovnih vrijednosti u tržišnim ekonomijama. Cijene struje kao tržišna kategorija uvode se prvi put u istoriji Crne Gore kroz otvaranje tržišta i za domaćinstva. Politika otvorenog tržišta u energetici nije samo naša obaveza u cilju pristupanja EU. To je, prema našem shvatanju, pitanje od nacionalnog interesa, jer predstavlja osnovno pravo potrošača, a to je da ima pravo na izbor snabdjevača električnom energijom i na njegovu promjenu.

To svakako podrazumijeva i novu odgovornost za Vladu Crne Gore u smislu bolje informisanosti građana o njihovim pravima

Kavarić je ukazao da nedostupnosti izvora finansija realnom sektoru i visok nivo nekvalitetnih kredita i dalje predstavljaju najveće rizike

Šta očekujete od kupca imovine Kombinata aluminijskuma Podgorica (KAP), koji još nije platio posljednju ratu od skoro 14 miliona eura, da uradi da bi država imala koristi od rada te kompanije?

“Država već ima koristi od KAP-a, prvo kao najvećeg kupca električne energije, čime obezbjeđuje značajna sredstva za Elektroprivredu (EPCG). KAP zapošljava određeni broj radnika, redovno isplaćuje zarade, održava nivo industrijske proizvodnje, jedan je od najvećih izvoznih proizvoda, a nema nikakvih državnih subvencija, mogu reći - prvi put od osnivanja kompanije.

Novi vlasnik je najavio i investicije u prerađivačke kapacitete. Što se tiče procesa stečaja, imamo puno povjerenje u Privedni sud da taj proces dovede do kraja u skladu sa legislativom u ovoj oblasti.”

i obavezama u ovim uslovima i posebno, većem stepenu njihove zaštite.

Otvoreno tržište podrazumijeva i definisanje određenih pravila, odnosno ko može i pod kojim uslovima da posluje. Upravo smo ovim zakonskim aktom definisali i mogućnost da djelatnost snabdijevanja električnom energijom ili gasom u Crnoj Gori obavlja snabdjevač iz države članice Evropske unije ili članice Energetske zajednice koji ispunjava uslove u državi u kojoj je registrovan.”

Predviđeno je i ograničenje za cijene električne energije?

“Zakonom smo dodatno osi-

gurali građane kroz ograničenje za povećanje cijena električne energije za domaćinstva koja će primjenjivati tržišni snabdjevač najduže do kraja 2019. godine. Dakle, cijene za navedene krajnje kupce se ne mogu povećati za više od sedam odsto na godišnjem nivou u 2017. godini i ne više od šest odsto godišnje u 2018. i 2019. To u praksi ne znači da će cijene struje rasti, kako se to ovih dana pokušava tumačiti. To znači da cijene mogu padati, ostati iste ili rasti, ali ne više od navedenih vrijednosti upravo kako bi zaštitili građane od nepredviđenih povećanja koja bi mogla drastično da utiču na njihov budžet. Radi se o ograničavajućem faktoru za period kada procjenjujemo da bi, politikom otvorenog tržišta, došli do više snabdjevača koji bi se, i konkurentnim cijenama borili za veći konzument i bolje pozicioniranje na našem tržištu. Definisali smo i utvrđivanje obaveze energetskom subjektu koji se bavi trgovinom naftnim derivatima koji se koriste u saobraćaju, da stavi biogoriva na tržište, u cilju postizanja obaveznog udjela obnovljivih izvora energije u sektoru saobraćaja.”

Svijet u izgradnji

SARADNJA KINE I CRNE GORE

Crna Gora ozbiljno radi na pojednostavljanju procedura za lakši dolazak kineskih turista, čime bi se u narednom periodu mogla unaprijediti saradnja u turizmu između dvije države, saopštio je premijer Milo Đukanović.

On je, nakon Samita 16 plus, održanog krajem novembra 2016, poslije razgovora sa najvišim državnim rukovodstvom Kine, kazao da se zajedno sa drugima u regionu i Evropi radi na aranžiranju paketa ponude kineskim turistima, koji bi u okviru svog desetodnevog ili dvonedjeljnog boravka u Evropi mogli posjetiti region i Crnu Goru. "To je nešto što je jako zanimljivo, jer u okviru projekcije turističkog razvoja leže ozbiljni kapaciteti za unapređenje turističkog prometa i za dalji doprinos turističkog proizvoda rastu bruto domaćeg proizvoda (BDP) u Crnoj Gori", naveo je Đukanović. Iz Vladinog Biroa za odnose sa javnošću saopšteno je da je Đukanović kazao da je imao odličan bilateralni razgovor sa premijerom Kine, Li Kečjangom.

Đukanović na sastanku sa Li Kečjangom
foto: gov.me

"Veoma afirmativno smo ocijenili dosadašnju saradnju dvije zemlje i ukazali na pravce za unapređenje te saradnje. Posebno sam afirmisao rezultat naše saradnje u realizaciji vrijednog projekta gradnje autoputa u Crnoj Gori, projekta koji je podržala kineska Exim banka i koji realizuju kineske građevinske kompanije", rekao je Đukanović. On je ukazao na mogućnosti dalje saradnje u oblasti infrastrukture, ne samo kroz realizaciju projekta Jadransko-jonske autoceste koja može predstavljati i dobar program za povezivanje kapaciteta koje nudi Berlinski proces prema zemljama zapadnog Balkana i programa 16 plus jedan, čiji je inicijator Kina, nego i na veliku zainteresovanost za razvoj kapaciteta Luke Bar.

"U okviru projekta jedan pojas - jedan put koji Kina razvija, poseban podprojekat su pomorske luke. Kroz učešće na Samitu čuli smo interes Kine da razvija saradnju sa lukama na Jadranu, Baltiku i na Crnom moru, ukazali smo na mogućnosti

koje na tom planu nudi dogradnja i razvoj kapaciteta Luke Bar i na naš interes da u okviru tog projekta realizujemo i podprojekat industrijske zone koji bi bio od velike koristi daljem industrijskom, prije svega tehnološkom razvo-

THE VIEW - WORLD UNDER CONSTRUCTION

Column the View gives the review of projects to be realized or the realization of which is to begin in 2016, in Montenegro and in region. We have selected the projects that marked the previous year, including the development of transport infrastructure, construction of tourist complexes, etc. As stated by the competent institutions, the year 2016 will be the year of "intensive construction", with the announcement of construction of the second block of the thermal power plant in Pljevlja.

ju Crne Gore", precizirao je Đukanović. On je dodao i da su govorili o kapacitetima za saradnju u oblasti energetike.

"Zadovoljstvo mi je da su članovi crnogorske delegacije tokom boravka u Kini sreli mnoge krupne kineske kompanije koje su zainteresovane za korišćenje našeg i hidro i termopotencijala. U toj oblasti zaista leži ogroman prostor za unapređenje saradnje u narednom periodu", kazao je Đukanović.

Na ovogodišnjem Samitu, koji se prvi put održava u Pekingu, usvojen je dokument srednjoročne agende saradnje u okviru ovog mehanizma i Sudžou smjernice, kojima se preciziraju pravci saradnje do narednog Samita, koji će biti u Letoniji. Učešće na Samitu i bilateralni razgovori su, kako je zaključio Đukanović, bila sjajna prilika da se dalje osmisle programi za unapređenje i već kvalitetne tradicionalne saradnje koja postoji između dvije države.

U FOKUSU RAZVOJ PUTNE INFRASTRUKTURE

U protekloj godini oblast saobraćaja je bila, između ostalog, u fokusu pažnje crnogorskih medija i javnosti i to ne samo zbog posebno važne činjenice da se ušlo u realizaciju kapitalnog projekta izgradnje prve dionice autoputa Bar-Boljare, saopšteno je na godišnjoj konferenciji Ministarstva saobraćaja i pomorstva. Kako je najavljeno na konferenciji ozbiljno se radi na stvaranju preduslova i pripremanje dokumentacije za naredne dionice autoputa, ali i na planiranju ostalih velikih infrastrukturnih projekata kakvi su:

jadransko - jonski autoput, primorska varijanta koja u sebi sadrži zaobilaznice većih crnogorskih gradova, nastavak modernizacije crnogorskih pruga, intenzivne aktivnosti na usklađivanju pravne regulative u svim oblastima saobraćaja, poboljšanje kapaciteta i povećanje kvaliteta usluga na crnogorskim aerodromima. Kontinuirani rad u procesu pristupanja Crne Gore EU rezultirao je otvaranjem poglavlja 21 trans evropske mreže koje je otvoreno 22. juna i poglavlja 14 - saobraćajna politika koje je otvoreno 21. decembra.

U 2016. godini, kakao najavljuju iz Ministarstva saobraćaja i pomorstva, osim projekata koji su spremni ili su u procesu završetka tenderskih procedura, planirana je realizacija osam projekata: Izgradnja obilaznice Rožaja II faza; Rekonstrukcija puta Berane - Petnjica; Rekonstrukcija puta Lubnice - Jezerine; Rekonstrukcija puta Vilusi - Vračenići, dionica Petrovići - Vračenići; Rekonstrukcija puta Cetinje - Budva, dionica Košljun - Zavala sa izgradnjom treće trake; Rekonstrukcija puta Cetinje - Budva, dionica Brajići

- Lapčiči Rekonstrukcija puta Pljevlja - Metaljka Rekonstrukcija puta Ribarevine - Bijelo Polje - Dobrakovo, dionica Ribarevine - Bijelo Polje. Kada su u pitanju projekti unapređenja željezničke infrastrukture, u 2015. godini započeti

su radovi na sanaciji čeličnih mostova, a potpisani su i ugovori za remont dionice Kolašin - Kos, za sanaciju 3 tunela na pruzi Vrbnica - Bar, demontažu postojećeg i ugradnju novog elektrovoćnog postrojenja Trebješica. Bespovratnim sredstvima za koja je Crna Gora aplicirala u okviru WBIF (Investicioni fond za Zapadni Balkan) i IPA, u narednom periodu finansiraće se remont dionica Kos - Trebješica i Sutomore - Virpazar, zamjena signalno-sigurnosnih uređaja u stanici Podgorica i pregled 106 tunela na željezničkoj pruzi Vrbnica - Bar.

O PROJEKTU IZGRADNJE JADRANSKO-JONSKOG AUTOPUTA

Ministar saobraćaja i pomorstva Crne Gore Ivan Brajović potpisao je u Pekingu Memorandum o razumijevanju sa Ministarstvom transporta i infrastrukture Albanije i kineskom kompanijom CPCG, o realizaciji projekta izgradnje Jadransko-jonskog autoputa po modelu privatno-javnog partnerstva. Memorandumom su, kako je saopšteno iz Vlade Crne Gore, definisani uspostavljanje mehanizma saradnje između Crne Gore i Albanije i kompanije CPCG, i aktivnosti u cilju realizacije ovog projekta u Crnoj Gori i Albaniji.

“Trajanje Memoranduma je ograničeno na 18 mjeseci sa mogućnošću produženja, u zavisnosti od zainteresovanosti potpisnika”, navodi se u saopštenju Vlade Crne Gore.

Kompanija CPCG, osnovana 1995. godine, jedna je od najvećih privatnih kompanija u Kini. Njena osnovna djelatnost je projektovanje i izgradnja infrastrukture, posebno saobraćajne (autoputevi, tuneli, luke i dr). Potpisivanju Memoranduma su prisustvovali predsjednik Vlade Albanije Edi Rama, ministar održivog razvoja i turizma Crne Gore Branimir Gvozdenović i nacionalni koordinator Crne Gore za saradnju sa NR Kinom Goran Jovetić.

“REGENT HOTEL RESIDENCES” U PORTO MONTENEGRU

Kompanija “Adriatic Marinas” iz Tivta počela je izgradnju novog objekta “Regent Hotel Residences” u nautičkom naselju Porto Montenegro.

Nova zgrada, kako je saopšteno iz Porto Montenegra, imaće 94 apartmana, koji će biti opremljeni kao hotelske jedinice, kao i niz komercijlnih prostora za razvoj malih biznisa, mahom iz Crne Gore.

“Objekat nazvan ‘Regent Hotel Residences’ gradiće se sa sjeverne strane zgrade hotela ‘Regent’ i zamišljen je kao svojevrsni nastavak tog objekta. To znači da će kupci stanova u novoj zgradi učestvovati u takozvanom hotelskom rental-pool-u hotela ‘Regent’, pa će se i ti stanovi moći izdavati preko servisa hotela ‘Regent Porto Montenegro’, navodi se u saopštenju. Nova zgrada “Regent Hotel Residences”, gradiće se na urbanističkoj parceli UP 1-5 iz Studije lokacije “Arsenal”, građevinske površine od približno 13.000 kvadratnih metara. Izvođač radova na ovoj zgradi biće uskoro odabran, a na njoj će, kako je saopšteno, raditi oko 170 radnika iz

Crne Gore i regiona. Ukupna vrijednost investicije predviđena je na oko 35 miliona eura, a očekuje se da će zgrada biti završena do ljeta 2017. godine. “Arhitekta Porto Montenegra, u saradnji sa međunarodno priznatom arhitektonskom kompanijom WATG i lokalnim projektantima, zamislili su novu zgradu kao ‘savremene, luksuzne apartmane, svaki sa posebno pejzažno oblikovanom terasom, inspirisane stilom italijanske rivijere, u skladu sa crnogorskom primorskom arhitekturom’. Centralno obilježje novog objekta biće uređeno dvorište za vlasnike hotelskih rezidencijalnih jedinica sa palmama i drugim biljkama, kafe-barom, te čak tri bazena od kojih će jedan, otvoreni, dužine 25 metara biti zagrijavan,

što će omogućavati njegovo korišćenje tokom čitave godine. Zgrada će posebnom pješačkom pasarelom, namijenjenom za goste hotela, biti povezana sa susjednim objektom hotela ‘Regent’”, saopšteno je iz Porto Montenegra.

Novi objekat u nautičkom naselju
foto: Porto Montenegro

Sanacija aerorozagađenosti u Pljevljima,
foto: greenhome.co.me

IZGRADNJA DRUGOG BLOKA TE PLJEVLJA

Premijer Milo Đukanović rekao je u parlamentu da će 2016. biti godina “intenzivne gradnje” drugog bloka termoelektrane u Pljevljima, što će doprinijeti i rješavanju problema zagađenosti vazduha u tom gradu. Odgovarajući na pitanja poslaničkih klubova, u okviru takozvanog premijerskog sata u Skupštini Crne Gore, premijer Đukanović je najavio da će Vlada u 2016. izdvojiti oko 570.000 eura za sanaciju aerorozagađenosti u Pljevljima. Đukanović je kazao da bi trebalo da bude postignut sporazum sa kompanijom iz Češke o izgradnji drugog bloka pljevaljske termoelektrane. Sastavni dio tog projekta je toplifikacija Pljevalja, što bi značilo gašenje sadašnjih individualnih ložišta na uglj koji se smatraju najvećim zagađivačem tog grada u zimskom periodu.

NOVA ULAGANJA U PROJEKT LUŠTICA BAY

U projekat Luštica Bay do sada je uloženo 75 miliona eura, a za 2016. predviđena su ulaganja od 46 miliona eura. Kako je najavio direktor kompanije Luštica development Tivat Daren Gibson, planirana je izgradnja novih 16 zgrada sa ukupno 89 stambenih jedinica. "Očekujemo izgradnju novih 16 zgrada sa ukupno 89 stambenih jedinica. Nedavno smo počeli sa radovima na osam zgrada, dok bi već u martu trebalo da počne izgradnja još osam novih

Izgradnja novih 16 zgrada
foto: lusticabay.com

rezidencijalnih objekata. Planirano je da sredinom ove godine počnemo izgradnju prvih luksuznih vila koje su predviđene projektom. Inicijalni pripremni radovi na vilama će biti preduzeti u prvim mjesecima ove godine. Izgradnja marine sa 176 vezova odvija se po planu... Planira se i početak radova na izgradnji prvog hotela u kompleksu", najavio je Gibson u intervjuu za Pobjedu.

Muzej fudbala u Cirihi
foto: wikimedia.org

Najveći muzej moderne
umjetnosti u SAD
foto: panoramio.com

Kulturno središte
Kalifornije

MEGALOMANSKI PROJEKTI U 2016.

Kada su u pitanju veliki svjetski događaji u 2016. godini, a koji se odnose na otvaranje impozantnih objekata od kulturne, privredne i sportske važnosti, na spisku se nalazi devet megalomanskih projekata. Njihova vrijednost se kreće od "tek" nekoliko desetaka miliona, do nevjerovatnih milijardu eura.

Iako je srce pustinje malo vjerovatna lokacija za otvaranje tematskog zabavnog parka, upravo će se to desiti na oko 2,3 miliona kvadratnih metara teritorije male arapske monarhije. Dubai Parks & Resorts biće klimatizovani centar zabave koji će pra-

titi teme holivudskih i bolivudskih filmova, kao i zasebnu Lego sekciju, a otvaranje je zakazano za oktobar. Investitori očekuju veliki prihod zahvaljujući projekciji od čak 6,7 miliona posjeta godišnje, koji bi trebali uživati u više od 100 raznih atrakcija. Ove godine će na obale Kine prvi put doći crtane zvijezde Volta Diznija, a u sklopu prvog Diznilenda u ovoj azijskoj državi. Kompleks čija gradnja vrijedi pet milijardi eura posjedovaće šest tematskih djelova, a neki od njih su "Tomorrowland" i "Fantasyland". Prošlo je više od deset godina od kako je kompanija Dizni otvorila Dizni-

land, a njegovo šangajsko izdanje trebalo bi da privuče između 10 i 15 miliona posjetilaca godišnje.

FIFA-in muzej fudbala u Cirihi, objekat vrijedan 163 miliona eura, trebao bi da postane dom za 1.000 ekskluzivnih izložbi i postavki posvećenih sportu, te za najveću svjetsku kolekciju knjiga o najvažnijoj spored-

Dubai Parks & Resorts
foto: dubaiparksandresorts.com

noj stvari na svijetu. Neke od zanimljivosti koje će posjetioci moći vidjeti u Muzeju fudbala nemaju pretjerane veze s kreativnošću. Naime, riječ je o džinovskoj mašini za flipper i bioskopu koji generiše atmosferu na fudbalskim stadionima. U srcu Muzeja nalaziće se ni manje ni više nego trofej Svjetskog prvenstva.

SFMOMA (San Francisco Museum of Modern Art) će biti najveći muzej moderne umjetnosti u Sjedinjenim Američkim Državama nakon rekonstrukcije i proširenja, a otvaranje je zakazano za 14. maj u San Francisku. Zdanje od 10 spratova imaće nacionalni Centar za fotografiju zajedno sa 260 djela kolekcije Fišer i više od 600 drugih nagrađivanih fotografija. Plan je da muzej postane vitalno kulturno i društveno središte Kalifornije.

Na spisku se našao i park sa religijskom tematikom i to onom koja ulazi u okvire kreacionizma, uvjerenja kako planeta Ze-

mlja nije starija od 6.000 godina. Naime, sedmog jula biće otvoren tematski park "Ark Encounter" u Kentakiju. Iza projekta stoji kreacionistička organizacija Answers in Genesis, a sve košta nemalih 85 miliona eura. Nakon otvaranja, vlasnici očekuju posjetu od bar 1,6 miliona osoba godišnje. Doha Festival Siti u Kataru je minijaturno selo površine 240.000 kvadratnih metara sa oko 550 prodavnica, 100 ugostiteljskih objekata i restorana, jednim hotelom i dva zabavna parka. Biće otvoreno u septembru kao dio turističke ponude u okviru Svjetskog prvenstva u fudbalu 2022. godine. Sidnejska luka Darling trenutno se renovira, a novo otvaranje najavljeno je za decembar 2016. godine. Projekat revitalizacije Australiji će donijeti najveći kongresni i izložbeni centar kao i jedan od centara "red carpet" događaja. U sklopu Darlinga, Sidnej će dobiti najluksuzniji hotel i urbano selo pod nazivom "Darling Squ-

are", zajedno sa poslovnim prostorima, stanovima, radnjama i kafićima.

Muzej Palestine uzdiže se na stepenastom brdu sjeverno od Jerusalima, a njegova izgradnja košta oko 27 miliona eura. Riječ je o muzeju koji će se prostirati na 40.000 kvadratnih metara, a koji će biti posvećen palestinskoj umjetnosti i kulturi. Organizacija "Welfare Association" stoji iza cijelog projekta koji će vrata impozantnog objekta otvoriti 15. maja na Dan Nakbe ili Dan katastrofe kojim se obilježava godišnjica stradanja građana Palestine povodom kreiranja države Izrael 1945. godine. Samo 485 miliona eura koštalo je Abu Dabi da bi se ime "Louvre" dovelo u vezu i sa Ujedinjenim Arapskim Emiratima, a ne samo sa Parizom i Francuskom. Još 690 miliona eura koštaće pozajmica umjetničkih djela i vođenje novog muzeja. Arapski Luvr će se prostirati na blizu 6.000 kvadratnih metara, dok je samu zgradu dizajnirao poznati svjetski arhitekta Žan Nuvel. Na zidovima novog muzeja očekuju se djela velikana poput Van Goga, Monea i Da Vinčija.

OBNOVLJEN MOST MEHMED-PAŠE SOKOLOVIĆA U VIŠEGRADU

Okončani su radovi na obnovi čuvenog Mosta Mehmed-paše Sokolovića u Višegradu, a na proljeće će biti i svečano otvaranje. Radovi na obnovi Mosta preko Drine, na istočnoj granici Bosne i Hercegovine, trajali su tri godine, a njihova vrijednost se procjenjuje na pet miliona eura.

Projekat je finansirala Vlada Turske, a izvođač radova je građevinska firma "ER-BU",

koja je prije nekoliko godina bila izvođač radova na ponovnoj izgradnji Starog mosta u Mostaru.

Višegradski most jedan je od najznačajnijih kulturno-istorijskih spomenika u BiH i na Balkanu iz perioda Osmanskog carstva, a građen je u periodu od 1571. do 1577. godine. Most Mehmed-paše Sokolovića, koji je djelo jednog od najvećih osmanskih

arhitekata Mimara Sinana, nalazi na listi svjetske baštine UNESCO od 2007. godine.

ENERGETSKA (R)EVOLUCIJA

Do 2050. godine snabdijevanje energijom u svijetu moglo bi gotovo u potpunosti da bude prebačeno na obnovljive izvore, tvrdi se u scenariju pod nazivom “Energetska (r)evolucija”. Scenarij “Energetske (r)evolucije”, objavljen povodom Konferencije o klimi u Parizu, razvili su organizacija “Grinpis” i “Njemački centar za vazdušne i svemirske letove” (DLR), a zasniva se na nizu pojedinačnih studija. Napuštanje fosilnih izvora energije smatra se najvažnijim korakom u cilju smanjivanja zagrijavanja zemljine atmosfere. Trenutno tri četvrtine gasova, koji izazivaju efekat staklene bašte, nastaju spaljivanjem uglja, nafte i gasa, a jedna četvrtina zbog sječe šuma i zbog poljoprivrede, prenosi njemački Radio Dojče vele. “Obnovljivi izvori energije u međuvremenu su sazreli i mogu da konkuriraju elektranama na uglj i rizičnim atomskim elektranama”, komentariše Sven Teske iz Grinpisa, ujedno i glavni autor studije.

Autori su pomno istražili različite tehnologije i različite razvoje u svim djelovima svijeta na osnovu kojih tvrde da bi do 2050. moglo da bude obezbijeđeno održivo snabdijevanje energijom za oko 9,5 milijardi ljudi.

Veliki pomak u proizvodnji energije s manje ugljen dioksida donosi snažno korišćenje energije vjetra i sunca. Samo prošle godine, u tu oblast je u svijetu investirano 250 milijardi američkih dolara. Pad cijena takvih postrojenja ubrzava

jačanje tog sektora, a naročito se kod solarne energije ne nazire kraj smanjivanja cijena.

Prema navodima autora studije, zbog toga se može očekivati brže širenje takvih postrojenja nego do sada. Za potpuni zaokret u svijetu, prema tom scenariju, bile bi potrebne investicije od oko 1.000 milijardi dolara godišnje do 2050. Istovremeno, uštedjeli bi se troškovi za uglj, naftu i gas od oko 1.070 milijardi američkih dolara godišnje. Prema studiji, to bi se pozitivno odrazilo i na tržište rada. Do 2030. bi tako u svijetu moglo da nastane 19 miliona novih radnih mjesta, dok bi broj zaposlenih u energetske sektoru do 2030, bez ubrzanog prelaska na obnovljive izvore, bio lagano smanjen na 27 miliona u cijelom svijetu. Ubrzan

Okretanje obnovljivim izvorima energije
foto: brodeur.com

prelazak na stopostotno korišćenje obnovljivih izvora doveo bi do povećanja broja zaposlenih u tom sektoru na 46 miliona u 2030. godini. Velik izazov u smanjenju emitovanja ugljen dioksida je saobraćaj. Oko 14 odsto globalne emisije štetnih gasova nastaje sagorijevanjem naftnih prerađevina u motorima.

“Potrebna nam je transportna revolucija, ne samo elektro-automobili i više elektromobilnosti, već bismo morali da razvijemo i nove transportne tehnologije i sintetička goriva iz obnovljivih izvora”, dodaje Teske.

Osnovno načelo glasi: struja umjesto nafte. Uz pomoć struje dobijene iz energije vjetra, sunca i vode mogu, ne samo da se voze automobili i vozovi, već i da se proizvode sintetička goriva takozvanom tehnologijom “power-to-gas”. Ta tehnologija već funkcioniše. Sintetički proizvedena goriva zamjenjuju gas, dizel ili kerozin, i naftni proizvodi više ne bi bili potrebni.

Za zaokret u saobraćaju potrebne su i mjere politike, smatraju autori. Vlade bi trebalo da podstaknu ljude da koriste manje automobile a važan korak je i dalja izgradnja mreže javnog saobraćaja.

U vezi s Konferencijom o klimi u Parizu, autori studije preporučuju brzo i odlučno djelovanje politike i privrede. Sada bi bilo važno stimulisati industriju, potrošače i tržišta na veće korišćenje obnovljivih izvora energije i veću energetske efikasnost. Važan korak je i brzo smanjivanje subvencija za uglj, naftu i gas. Prema navodima “Međunarodne agencije za energiju” (IEA), taj sektor je prošle godine iz državnih budžeta subvencionisan sa gotovo 500 milijardi američkih dolara, navodi “Dojče vele”.

Kuća godine
foto: wallpaper.com

KUĆI "FLINT" RIBA NAGRADA

Kraljevski institut arhitekata Velike Britanije - RIBA, sredinom decembra 2015. objavio je imena pobjednika nagrade za kuću godine. Nekadašnja "Manser" medalja baca svjetlo na najbolji projekat kuće u Velikoj Britaniji. Izdižući se iznad zarađenih polja poput

Preljep dodatak
prelijepom pejzažu

nekog antičkog žrtvenog oltara, kuća "Flint" arhitektonskog biroa Skene Catling De La Peña, je izgrađena za potrebe lorda Rotčajlda. Ova nadasve interesantna kuća je smještena na porodičnom imanju "Waddesdon" u Bakingemširu, poznatom po impresivnoj plemićkoj kući "Waddesdon".

Kuća "Flint" će služiti članovima ove poznate porodice bankara kao i gostujućim umjetnicima. Podijeljena je na dva dijela ukupne površine 580m². Obje strukture (manji i veći dio) su izgrađene od kamena i prekrivene kremenom, koji je na djelovima bližim zemlji taman i grublji, postepeno mijenjajući oblik i teksturu kako ide ka vrhu, gdje je najsvjetlije boje. Enterijer kuće karakteriše kombinacija kamena i jednostavnih, bljedih zidova i plafona koji je na pojedinim mjestima izrađen od crnog stakla kako bi reflektovao vodu koja teče ispod kuće. "Fotografije ove građevine imaju nekakvu slikarsku, gotovo eteričnu notu", kažu sudije u RIBA. "Očekivanja su bila visoka kada su sudije bile u posjeti ovoj kući ali fascinantno je da je taj poetički kvalitet kuće bio vidljiv i uživo. Od svih posjećenih građevina, 'Flint' je imala najjači narativ, odlično opisan od strane arhitekta i očigledan kao krajnji rezultat. Ovo je prelijep dodatak prelijepom pejzažu."

ZGRADA OPERE ILI SVEMIRSKI BROD

Pravo je zadovoljstvo vidjeti arhitektonsku firmu na vrhuncu, gdje MAD-ove arhitekta nisu razočarale kada je u pitanju projekat zgrade opere u Harbinu. Izgleda svemirskog broda koji je sletio na močvaru u Harbinu na sjeveroistoku Kine, nedavno završeni projekat ima dva moderna pozorišta sa kombinovanim kapacitetom od 2.000 mjesta. Projekat pobjednika arhitektonskog konkursa još davne 2010. godine za zgradu opere u Harbinu je na 850.000 kvadratnih metara i uzdiže se na visini od 65 metara.

Ova građevina dopadljivog dizajna upućuje na pro hladnu lokalnu klimu koja regularno dostiže -19.8° C tokom zime. Fasada je od glatko, bijelih aluminijskih panela sa zastakljenim djelovima, uključujući i staklenu kristalnu kupolu na vrhu velikog predvorja. Prateći svoje zamisli, ideje Zahe Hadid takođe su u skladu sa uobičajenim MAD-ovim neobičnim dizajnom što se može videti i na predstojećem projektu Lucas muzeja u Čikagu. Posjetioci se penju iz podzemnog parkinga unutar zgrade i ulaze u veliki trg ili veliko predvorje. Ovaj prostor dobija prirodno osvetljenje preko spomenutog kristalnog stakla dok topli drveni detalji smekšavaju hladan i "težak" unutrašnji dekor.

Zgrada opera u Harbinu
foto: adstt.com

Plutajuće samoodržive
biciklističke staze
foto: standard.co.uk

PLUTAJUĆA BIKIKLISTIČKA STAZA

Ambiciozan projekat, vrijedan milijardu dolara, predlaže izgradnju plutajuće samoodržive biciklističke staze na rijeci Temzi u Londonu, Velika Britanija. U namjeri da sakupe sredstva za realizaciju ovog projekta, autori su pokrenuli “crowdfunding” kampanju preko međunarodne platforme za fandrejzing - “Indiegogo”. Ukoliko se realizuje, projekat “Thames Deckway”, kako su ga nazvali, omogućiće biciklistima bezbijeđnu stazu van ostalog saobraćaja, a kroz centralni dio Londona, po cijeni od 1.50 funti. Smještena blizu obale, kako bi izbjegla ostali rječni saobraćaj, staza bi se sastojala od četiri trake, više ulaznih i izlaznih tačaka, kao i drugih sadržaja.

Biciklistička staza bi plutala na nizu povezanih pontona koji bi bili usidreni. Mjesta na kojima bi se nalazili ulazi i izlazi bi bili zakačeni i obezbijeđeni, kako bi se omogućila nesmetana promjena plime i osjeke, a četiri trake bi imale neklizajuću, samosušeću površinu i branike na ivicama kako bi se spriječilo padanje biciklista u rijeku. U planu je da staza bude otvorena 24 sata, sedam dana u nedjelji, ali bi njena upotreba bila podijeljena između biciklista i pješaka, u zavisnosti od potrebe.

ROBOT ŠTAMPA PRVI 3D MOST

Tehnologija startovana od strane kompanije MX3D razvijena za 3D štampu mosta u Amsterdamu se može koristiti za stvaranje beskrajno različitih struktura, riječi su holandskog dizajnera Jorisa Laarmana. MX3D je nova istraživačko-razvojna kompanija koju su osnovali Laarman i Tim Geurtjens, koji planiraju da koriste robote za stvaranje prvog funkcionalnog 3D štampanog čeličnog mosta na svijetu 2017. godine preko kanala u Amsterdamu. “Osnovi tehnologije su prilično jednostavni”, objašnjava Laarman u filmu koji je snimljen u radionici kompanije MX3D u Amsterdamu. “Koristimo industrijskog robota koji se obično koristi na liniji za montažu u automobilskoj industriji. Njega smo ukombinovali sa mašinom za zavarivanje i našim softverom da bismo dobili 3D štampu na metalu”, ističe Laarman. Robot sa šest osa koga je kompanija MX3D prilagodila, sposoban je da svoje “ruke” rotira u šest različitih pravaca. Oni su izgradili strukturu deponovanjem male količine čelika u slojevima. Za razliku od tradicionalnih 3D štampača, roboti mogu da stvore mnogo veće strukture pomijerajući se preko njih dok se štampa.

“Nema ograničenja u veličini, tako da se teoretski mogu odštampati beskrajno velike stvari”, rekao je Laarman. Čelični pješački most će imati osam metara. MX3D je izvorno imao namjenu da

Stvaranje 3D štampanog
čeličnog mosta, foto: adstt.com

štampa most na licu mjesta, ali su morali da napuste taj plan zbog zdravstvenih i sigurnosnih razloga. Laarman i njegov tim će sada rekonstruisati dio kanala u svojoj radionici da bi pokazali kako bi to moglo biti urađeno na licu mjesta. Most će biti štampan iz jednog dijela, tako što će robot štampati na nosivoj strukturi da bi podržao sopstvenu težinu.

“Most će biti prilično mali jer je u pitanju pješački most”, rekao je Laarman. “Međutim, još uvek je veliki izazov, jer želimo da ga odštampamo odjednom. Želimo da robot štampa uz podršku sopstvene strukture dok se kreće preko vode.” Laarman kaže da ključ projekta leži u razvoju softvera, što daje mogućnost da roboti budu programirani za stvaranje različitih struktura. “U budućnosti, roboti će biti veoma važni u građevinstvu. Ovo predstavlja mnogo pristupačniji način stvaranja/proizvodnje stvari. Mogu se štampati milioni različitih vrsta objekata sa samo jednom mašinom. To je ono što smo spremni da uradimo odmah i ovo je samo početak”, kazao je Laarman.

IZVORI:

www.inhabitat.com

www.gizmag.com

www.vijesti.me

www.dnovine.me

www.gradjevinarstvo.rs

www.pogledaj.to

www.mondo.me

www.mnnews.net

Damir Šehović, foto cdm.me

CRNA GORA DOBILA NOVI ZAKON O ENERGETICI

Tržišna utakmica za privlačenje potrošača

Zakonom o energetici stvaraju se uslovi za pojavu novih snabdjevača i uvođenje konkurencije na tržište električne energije u Crnoj Gori, uz primjenu određenih ograničenja u vezi sa povećanjem cijena električne energije, što čini jedno od dobrih rješenja novog Zakona o energetici, izdvađa ekonomista, dr Damir Šehović u razgovoru za Pogled.

“Više snabdjevača i stvaranje konkurencije većinski državnoj Elektroprivredi Crne Gore zavisice od cijena električne energije, kako na crnogorskom tržištu tako i na tržištu u našem okruženju. Takođe, na to će uticati i veličina tržišta električne energije u Crnoj Gori, odnosno broj potencijalnih kupaca električne energije”, kazao je Šehović.

On je ocijenio pozitivnim to što se zakonom ograničava povećanje cijena elek-

trične energije za domaćinstva (najviše do sedam odsto u 2017. i do šest odsto u 2018. i 2019. godini). On je objasnio da u praksi to ne znači da cijene moraju da budu povećane do ovog nivoa, već da se ne može ići preko zacrtanih vrijednosti, odnosno građani moraju biti zaštićeni od nepredviđenog rasta cijene, a ona može da bude i niža ili neprominjena, zavisno od realnih dešavanja.

“Cijene za krajnje kupce ne mogu povećavati iznad ponderisane cijene električne energije ostvarene u prethodnoj godini i fjučersa za narednu godinu na referentnoj energetske berzi. Predviđena je i mogućnost produženja primjene ovih ograničenja, ako Regulatorna agencija za energetiku procijeni da nijesu ispunjeni uslovi za postojanje likvidnog tržišta električne energije u Crnoj Gori”, podsje-

tio je Šehović na zakonska rješenja.

Otvoreno tržište podrazumijeva definisanje pravila, odnosno ko može i pod kojim uslo-

vima da posluje. Šehović ukazuje da je novim zakonskim aktom definisana mogućnost da djelatnost snabdijevanja električnom energijom ili gasom u Crnoj Gori obavlja snabdjevač iz države članice Evropske unije ili članice Energetske zajednice, koji ispunjava uslove u državi u kojoj je registrovan. U Crnoj Gori je tržište električne energije otvoreno prije šest godina, za domaćinstva formalno u januaru prošle godine, ali nije zaživjelo. Iz Ministarstva ekonomije su istakli da se cijene struje kao tržišna kategorija uvodi prvi put u istoriji Crne Gore kroz otvaranje tržišta i za domaćinstva. “Politika otvorenog tržišta u energetici nije samo obaveza u cilju pristupanja EU. To je pitanje od nacionalnog interesa, jer predstavlja osnovno pravo potrošača, a to je da ima pravo na izbor snabdjevača električnom energijom i na njegovu promjenu”, naglasili su iz Vladinog resora. Šehović smatra da je zakon uskađen sa evropskim zahtjevima i da su njegova rješenja primjenjiva u Crnoj Gori. Iz Vlade su saopštili da je usvajanjem Zakona o energetici krajem prošle godine obezbijedeno da legislativa u ovoj oblasti bude u potpunosti usklađena sa pravilima EU. Cilj je, uz obavezu usa-

Očekivanja su da se Zakonom riješi problem nedovoljne razvijenosti crnogorskog tržišta električne energije, da se stvore uslovi za pojavu novih snabdjevača i uvođenje konkurencije, da se poboljša informisanost potrošača o njihovim pravima i obavezama... Zakonom se ograničava povećanje cijena električne energije za domaćinstva

MONTENEGRO ADOPTED A NEW ENERGY LAW
Energy Law creates conditions for new energy undertakings to emerge, and competitive and open energy market in Montenegro with certain restrictions regarding the increase in electricity price, which makes it one of the best solutions of the new Energy Law, said economist Damir Šehović, PhD, in an interview for Pogled.
“More suppliers and competitors to the mainly state-owned Electric Enterprise of Montenegro (EPCG) will depend on the electricity price, in Montenegrin market and in region as well. Also, it will be affected by the size of energy market in Montenegro, or the number of potential electricity buyers”, said Šehović.

glašavanja sa EU zakonodavstvom, da se doprinese razvoju tržišta električne energije, stvaranju uslova za razvoj tržišta gasa i poboljšanju ambijenta za investiranje u izgradnju energetske objekata. Opozicija nije podržala zakon, pošto je odbijena većina od 125 amandmana, a iz skupštinskih opozicionih klupa je ocijenjeno i da je neprihvatljivo to što se “omogućava finansiranje monopolističkih poslova povlašćenih biznismena novcem poreskih obveznika”, sa čim u

vlasti nijesu saglasni. Ta primjedba se, između ostalog, odnosi na plaćanje podsticaja za proizvodnju struje iz obnovljivih izvora.

“Novim Zakonom o energetici, kao i Zakonom o energetici iz 2010. godine, utvrđena je obaveza krajnjeg kupca električne

Damir Šehović

Šehović ističe da su Zakonom o energetici predviđene podsticajne mjere za proizvodnju električne energije iz obnovljivih izvora koje se primjenjuju u većini država iz EU i regiona

energije da plaća naknadu za podsticanje proizvodnje električne energije iz obnovljivih izvora i visokoeffikasne kogeneracije kao dodatak na cijenu električne energije. Novim Zakonom je propisano da ova obaveza važi za krajnjeg kupca do dostizanja nacionalnog

cilja za korišćenje energije iz obnovljivih izvora, koji predstavlja udio energije iz obnovljivih izvora u ukupnoj finalnoj potrošnji energije. Ovaj nacionalni cilj za Crnu Goru iznosi 33 odsto do 2020. godine. Podsticanje proizvodnje električne energije iz obnovljivih izvora je obaveza iz Direktive 2009/28/EZ o promociji korišćenja energije iz obnovljivih izvora”, rekao je Šehović. On je naglasio da su Zakonom o energetici predviđene podsticajne mjere za proizvodnju električne energije iz obnovljivih izvora koje se primjenjuju u većini država iz EU i regiona. “Sredstva za podsticanje proizvodnje energije iz obnovljivih izvora bi mogla da se obezbjeđuju i u državnom budžetu. Međutim, u Crnoj Gori sada nema uslova za primjenu takvog rješenja”, odgovorio je Šehović na pitanje da li je moglo biti više rješenja kojima se postiže cilj, a da ne predstavljaju samo direktno opterećenje cijene električne energije. Očekuje se da zakon riješi problem nedovoljne razvijenosti crnogorskog tržišta električne energije, poboljša informisa-

nost potrošača o njihovim pravima i obavezama, reguliše zaključivanje ugovora između energetske kompanija i precizira nadležnosti i obaveze državnih organa, Regulatorne agencije za energetiku (RAE), energetske subjekata i kupaca...

Zaštićena ranjiva kategorija

Šehović je istakao da novim Zakonom o energetici, koji treba da ukloni sve nedostatke onog iz 2010. godine, građani dobijaju viši stepen zaštite i bolju informisanost o njihovim pravima i obavezama, uz pravo svih krajnjih kupaca električne energije i gasa na izbor i promjenu snabdjevača.

“Krajnji kupci moraju biti informisani o cijenama snabdjevanja električnom energijom ili gasom najmanje 15 dana prije početka snabdjevanja, kao i o svakoj promjeni cijena i naknada, a moraju biti obaviješteni o mogućnosti raskida ugovora, ako ne prihvataju promjenu cijene”, naveo je Šehović.

On je ocijenio da je dobro što se prepoznala zaštita u smislu da ranjiva kategorija kupaca električne energije ili gasa koja je zdravstveno i socijalno ugrožena može da koristi subvencije za plaćanje računa za potrošenu energiju.

“Snabdjevanje im ne smije biti obustavljeno, bez obzira na eventualne neizmirene obaveze po osnovu utrošene energije”, izdvojio je Šehović.

MODELS IN DECISION-MAKING

For a positive outcome of activities aimed at establishing a balance between the objectives and resources of the organization on the one hand and market conditions on the other hand, it is necessary to make better business decisions.

From the variety of models and types of decisions set out in Decision theory, especially important are the decision models on process principles on which ISO 9001 quality management standard is based. In this work, the emphasis is on decision making by applying the model technique Six thinking hats which enables each person's unique point of view rather than the common ways of thinking in decision-making.

MODELI POSLOVNOG ODLUČIVANJA

Šest mislećih šešira

Za pozitivan ishod aktivnosti na uspostavljanju ravnoteže između ciljeva i resursa organizacije s jedne strane i tržišnih uslova s druge strane, potrebno je donošenje ispravnih poslovnih odluka.

Donošenje odluke nije lako. Donošenje ispravne odluke još je teže. Najveći neprijatelj mišljenja i donošenja odluke jeste složenost ili nedovoljna definisanost koja vodi zbunjenosti.

Od mnoštva modela i vrsta odluka definisanih u Teoriji odlučivanja, posebno su značajni modeli odlučivanja na procesnom principu, na kome se zasnivaju standardi upravljanja kvalitetom ISO 9001.

U ovom radu dat je akcenat na odlučivanju primjenom modela tehnike Six thinking hats (šest mislećih šešira) koji izlazi iz uobičajenog načina razmišljanja u funkciji donošenja odluka.

Piše: Prof. dr Miodrag Bulatović, dipl.inž.maš

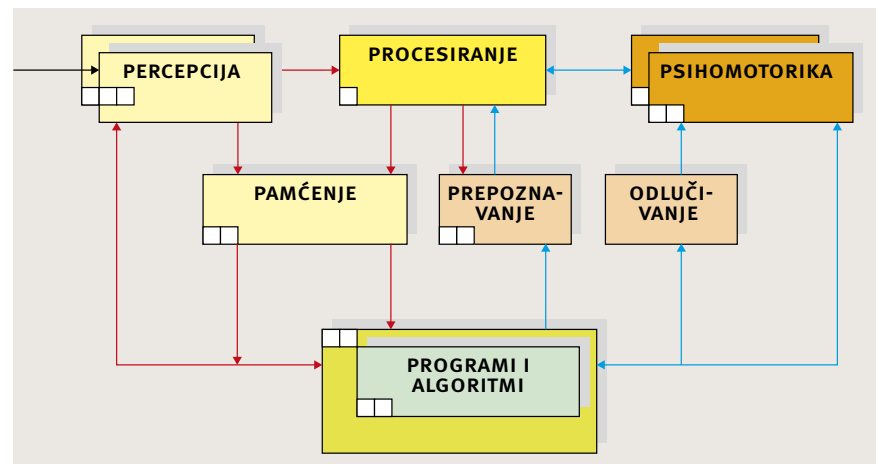
Procesni model intelekta

Procesni model intelekta u funkciji odlučivanja (sl.1), prikazuje glavni proces korišćenja mentalnih sposobnosti podijeljen na osnovne faktorsko-analiitičke elemente intelekta: percepcija (uočavanje problema), procesiranje uz učešće

psihomotorike, preporznavanje, odlučivanje, pamćenje i dugoročno pamćenje korišćenjem programa i algoritama.

Modeli teorije poslovnog odlučivanja

Različiti interdisciplinarni pristupi odlučivanju vode do različitih modela odlučivanja

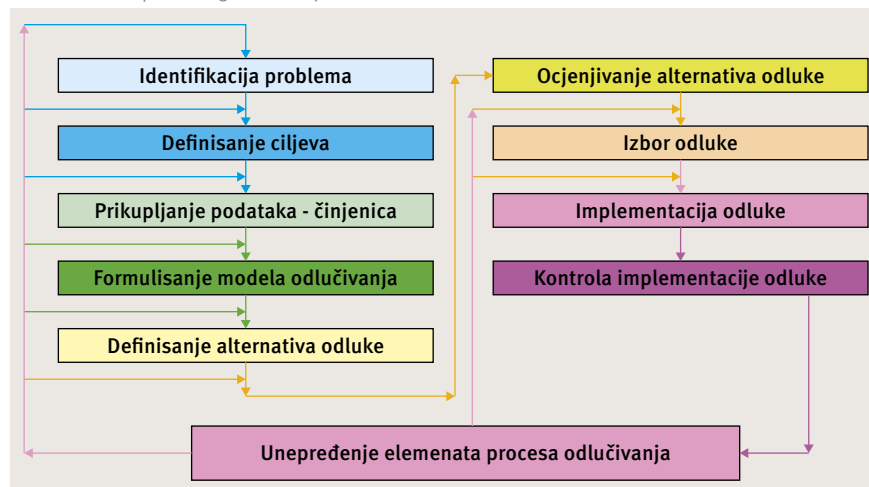
Procesni model intelekta u funkciji odlučivanja

vanja: racionalni model - koji se oslanja na klasične ekonomske teorije, organizacijski model - koji predstavlja uvođenje ideja i pretpostavki deskriptivne teorije, ukazuje na ograničenja pod čijim uticajem djeluje menadžment, obuhvata složenost i nesigurnost okoline i procesni model poslovnog odlučivanja (sl.2) . Procesni model odlučivanja predstavlja sjedinjeni doprinos racionalnog i organizacijskog modela.

On predstavlja praktičan pristup odlučivanju. Osnovne karakteristike procesnog modela odlučivanja su: usmjerenost na dugoročne rezultate, što nije slučaj sa drugim modelima odlučivanja, korišćenje kvantitativnih disciplina na bazi eksperimentalnih rezultata i uzimanje u obzir subjektivnih (kognitivnih), psiholoških i drugih ograničenja.

Faze procesa odlučivanja prema procesnom modelu:

Procesni model poslovnog odlučivanja

Model odlučivanja na bazi six thinks hats (šest pametnih šešira)

Mnogi uspješni ljudi razmišljaju sa veoma racionalne, pozitivne tačke gledišta. To je dio razloga zašto su uspješni. Ipak, često i oni mogu posustati i gledati na problem sa intuitivne, emocionalne, kreativne ili negativne tačke gledišta. Slično tome pesimisti će pružati pretjerano odbrambeni stav. Emocionalni ljudi neće uspjeti da na problem gledaju smireno i racionalno.

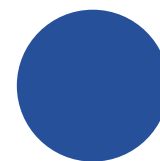
Međutim, odlučivanjem primjenom modela tehnike Six thinks hats (šest mislećih šešira) koji izlazi iz uobičajenog načina razmišljanja u funkciji donošenja odluka, naše odluke i planovi će uzeti u obzir ambicije, iskustvo, osjetljivost i dobro planiranje slučajeva. Tehniku primjene šest pametnih šešira možemo efikasno upotrebljavati na sastancima ali i u sopstvenim životnim situacijama. Na

sastancima ima prednost kod blokiranja nepotrebnih suprotstavljanja kada ljudi koji različito razmišljaju raspravljaju o istom problemu.

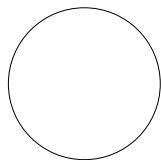
Tehniku “Šest šešira za razmišljanje” je osmislio Edward de Bono, i opisao u istoimenoj knjizi, pri čemu svaki šešir donosi drugačiji stil razmišljanja.

Ova metoda se može koristiti u različitim područjima ljudske djelatnosti, a primjenjuje se u nekim od najvećih i najuspješnijih organizacija (npr. IBM, NTT, Bell Canada, Federal Express, Eli Lilly, BA, BAA i Rockwell International). “Šest šešira” sa karakteristikom paralelnog mišljenja, može se koristiti na različite načine: za razvoj kreativnosti, vođenje sastanaka, za unapređivanje timske produktivnosti i komunikaciju, za unapređivanje proizvodnje i upravljanje projektima, za kritičko i analitičko mišljenje, rješavanje problema i donošenje odluka.

Šeširi i njihove poruke

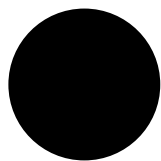
Plavi šešir je namijenjen razmatranju samog procesa mišljenja. Možemo se zapitati što ćemo sljedeće učiniti ili u čemu smo do sada uspeli. Plavi šešir možemo koristiti na početku rasprave kako bi odlučili o čemu ćemo raspravljati i što očekujemo od rasprave. On nam može pomoći u dogovaranju rasporeda korišćenja ostalih šešira. Mišljenje Plavog šešira znači kontrolu procesa. Ovaj šešir stavljaju ljudi koji vode sastanak.

Kada stavimo bijeli šešir tada postavljamo neka od sljedećih pitanja: “Što znamo?”, “Koje informacije trebamo?”, “Što bismo trebali pitati?”. Bijeli šešir se koristi kako bi usmjerili pažnju na informacije koje imamo ili nam nedostaju. Sa ovim šeširom se fokusiramo na raspoložive činjenice. Razmotrimo informacije koje imamo i vidimo šta možemo naučiti iz njih. Obratimo pažnju na “pukotine” u svom znanju i pokušajmo da ih ispunimo ili da napravimo njihov saldo. Na ovaj način analiziramo prošle trendove i pokušavamo da izvršimo ekstrapolaciju “istorije” činjenica, prethodnih sopstvenih ili tuđih iskustava koja se odnose na sličan slučaj.

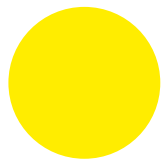
Crveni šešir ima veze sa osjećajima i intuicijom. Stavljajući na glavu crveni šešir gledamo na probleme koristeći intuiciju, lančanu reakciju i emocije. Možda ponekad ne znamo razlog zašto nam se nešto sviđa ili ne. Kada je crveni šešir u upotrebi, imamo priliku da iskažemo svoje osjećaje i intuiciju bez bilo kakvog objašnjavanja. Takođe pokušavamo da pretpostavimo kako bi drugi ljudi emocionalno reagovali. Pokušavamo da razumijemo odgovore onih ljudi koji ne razumiju sasvim naše razloge.

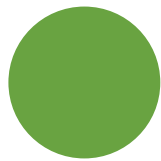
Koristeći crni šešir mišljenja sagledavamo sve loše tačke odluke. Na njih gledamo sa oprezom i suzdržano. Pokušavamo da vidimo

zašto odluke ne bi mogle uspjeti. Takođe nam može pomoći da uočimo fatalne nedostatke i rizike prije nego što krenemo u smjeru akcije. Mišljenje crnog šešira je jedna od glavnih prednosti ove tehnike. Mnogo ljudi se toliko navikne na pozitivno razmišljanje da često ne mogu da vide moguće probleme koji će nastati tokom realizacije plana. To ih ostavlja nesposobnim i nespремnim da se da se snađu kada nastanu teškoće.

Bez crnog šešira mi bismo često bili u nevolji. Ipak crni šešir ne treba suviše često koristiti.

Žuti šešir nam pomaže da mislimo pozitivno. Žuto podsjeća na sunce i optimizam. To je optimistička tačka koja nam pomaže da sagledamo koristi odluke i njene vrijednosti. Žuti šešir misli da bi nam pomogao da sačuvamo pravac kod eventualnih sumornih razmišljanja ili poteškoća. To možemo učiniti postavljajući neka od sljedećih pitanja: “Što su prednosti?”, “Ko će imati koristi?”, “Kako će se korisni učinci dogoditi?”, “Koje

su ostale vrijednosti?”. Zeleni šešir znači kreativnost. Ovdje možemo razviti kreativna rješenja problema. On je namijenjen planiranju i stvaranju novih ideja. Pod zelenim šeširom možemo predlagati promjene i alternative predloženim idejama. On nam omogućava raspravu o različitim mogućnostima. Kada koristimo zeleni šešir svi stvaramo.

Šest mislećih šešira je dobra tehni-

ka za efekte odluke sa više gledišta: da se koncentrišemo na raspoložive činjenice i informacije kojima raspoložimo, dozvoljava da se unesu i neophodne emocije i skepticizam nasuprot onoga što bi bile čisto racionalne odluke, otvara mogućnost kreativnosti kod donošenja odluka, pomaže uporno pesimističnim ljudima da budu pozitivni i kreativni, pomaže nekritičkim optimistima da sagledaju i slabe tačke odluke. Plan razvijen sa šest mislećih šešira će biti više ispitan, više provjeren i više elastičan nego što bi inače bio slučaj, takođe može pomoći da se izbjegnju greške u javnim odnosima, da se uoče dobri razlozi, da se slijedi pravac akcije prije nego što se na nju obaveže.

Druga dimenzija ove tehnike je da gledamo na probleme sa tačaka gledišta različitih profesija (npr. standardnog gosta, biznismena, čovjeka koji drži do zdravlja, čovjeka koji drži do ugleda, vaših zaposlenih, vlasnika, ili različitih klijenata - kupaca). Definicija kvaliteta odluke u funkciji poslovnog odlučivanja (izabrani citati poznatih gura kvaliteta):

Adižes: Najvažniji alat za uspjeh u modernom životu jeste znati kako da razlikujemo šta treba, a šta ne treba da radimo.

Deming: Eliminirati parole iza kojih ne stoje metode za izvršenje.

Juran: Organizovati ispunjenje ciljeva.

Crosby: Svijest o kvalitetu.

Literatura

M. Bulatović, Kvalitet u odlučivanju, Sistem kvaliteta uslov za uspješno poslovanje i konkurentnost, AQS, Kruševac, 2007; Edward de Bono SIX Thinking Hats, Little Brown and Company, ISBN 0-316-17791-1, London, 1991.

PERSPECTIVE - Most modern hydrographic equipment soon in Montenegro

Institute of Hydrometeorology, Seismology and Hydrography of Montenegro (ZHMS) and a leading global manufacturer of sonar and special electronic equipment for underwater work, the company "Teledyne Reson" from Denmark, organized a presentation of portable hydrographic multi-beam sonar "Sea Bat T-20" in Tivat. This equipment is used for all kinds of underwater activities - hydrography, bathymetry, searching for sunken objects, inspection of underwater pipelines and other similar installations, underwater parts of buildings, searching for sea mines. Complex software solutions allow this equipment, which works on the principle of transmission and reception of ultrasound waves rejected from the obstacles, to gain an accurate picture of everything that is under water.

The development of tourism and other economic activities at seaside in recent years in Montenegro imposes the need for the competent Montenegrin state service to obtain the equipment that will give an accurate picture of what is under the sea, thus contributing to the safety of navigation and performance of economic activities at sea.

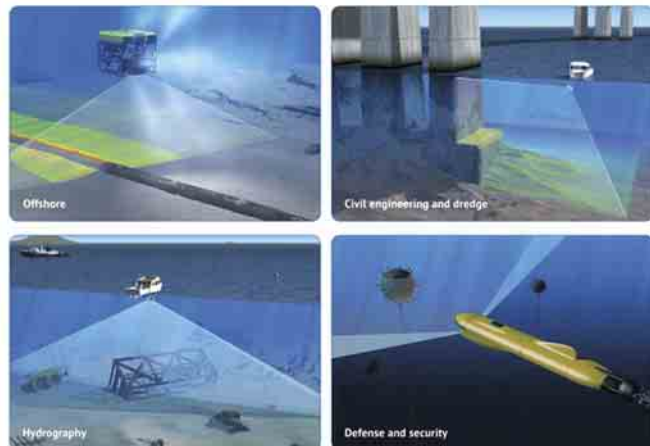
Najsavremenija HIDROGRAFSKA OPREMA uskoro u Crnoj Gori

Prezentacija u Tivtu, foto: S.Luković

Zavod za hidrometeorologiju, seizmologiju i hidrografiju Crne Gore (ZHMS) i vodeći svjetski proizvođač sonara i specijalne elektronske opreme za podvodne radove, firma "Teledyne Reson" iz Danske, priredili su u Tivtu prezentaciju prenosnog multibeam hidrografskog sonara "Sea Bat T-20". Kompaniju "Teledyne" i njene proizvode predstavila je Alina Tejlor koja je istakla da se trenutno u svijetu u razne svrhe koristi preko 3.000 komada ovakvih sonara, što je četiri puta više nego što su zajedno proizvela i prodala četiri najbliža "Teledynova" konkurenta.

"Ova oprema koristi se za sve vrste podvodnih aktivnosti, od hidrografije, batimetrije, traženja potonulih objekata, pregleda podvodnih cjevovoda i drugih sličnih instalacija, podvodnih djelova građevinskih objekata, traženja morskih mina. Kompleksna softverska rješenja omogućavaju da ovom opremom koja radi po principu emitovanja i prijema od prepreke odbijenih ultrazvučnih talasa, dobijete izvanredno preciznu sliku svega što se pod vodom nalazi. Ako u našoj ponudi već nemamo gotov proizvod i odgovor na vaše potrebe, napravićemo ga u najkraćem roku", kazala je Tejlor.

Sonar

dodajući da razvoj turizma i raznih drugih privrednih aktivnosti na moru proteklih godina, nameće potrebu da nadležne crnogorske državne službe dobiju i opremu koja će im dati preciznu sliku svega što se pod morem nalazi, na taj način doprinoseći sigurnosti plovidbe i obavljanja ekonomskih aktivnosti na moru.

Prezentaciji multibeam sonara “Sea Bat T-20” koji je za ovu priliku bio ugrađen na ZHMS-ov hidrografski čamac ČH-1, prisustvovali su predstavnici Ministarstva obrane, Ministarstva pomorstva i saobraćaja, Uprave pomorske sigurnosti, komadant Mornarice VCG kapetan bojnog broda Darko Vuković, Uprave policije, Agencije za zaštitu životne sredine, Porto Montenegro i Luke Kotor. Okupljene je pozdravio direktor ZHMS mr Luka Mitrović, istakavši da ta državna ustanova već nekoliko godina radi na očuvanju i razvoju kadrovskih i tehničkih kapaciteta države u domenu hidrografije, te da je nabavka savremenog multibeam sonara planirana kao dio novog IPA programa prekogranične saradnje u koji ZHMS od januara kreće sa partnerima iz Hrvatskog hidrografskog instituta iz Splita. Značaj

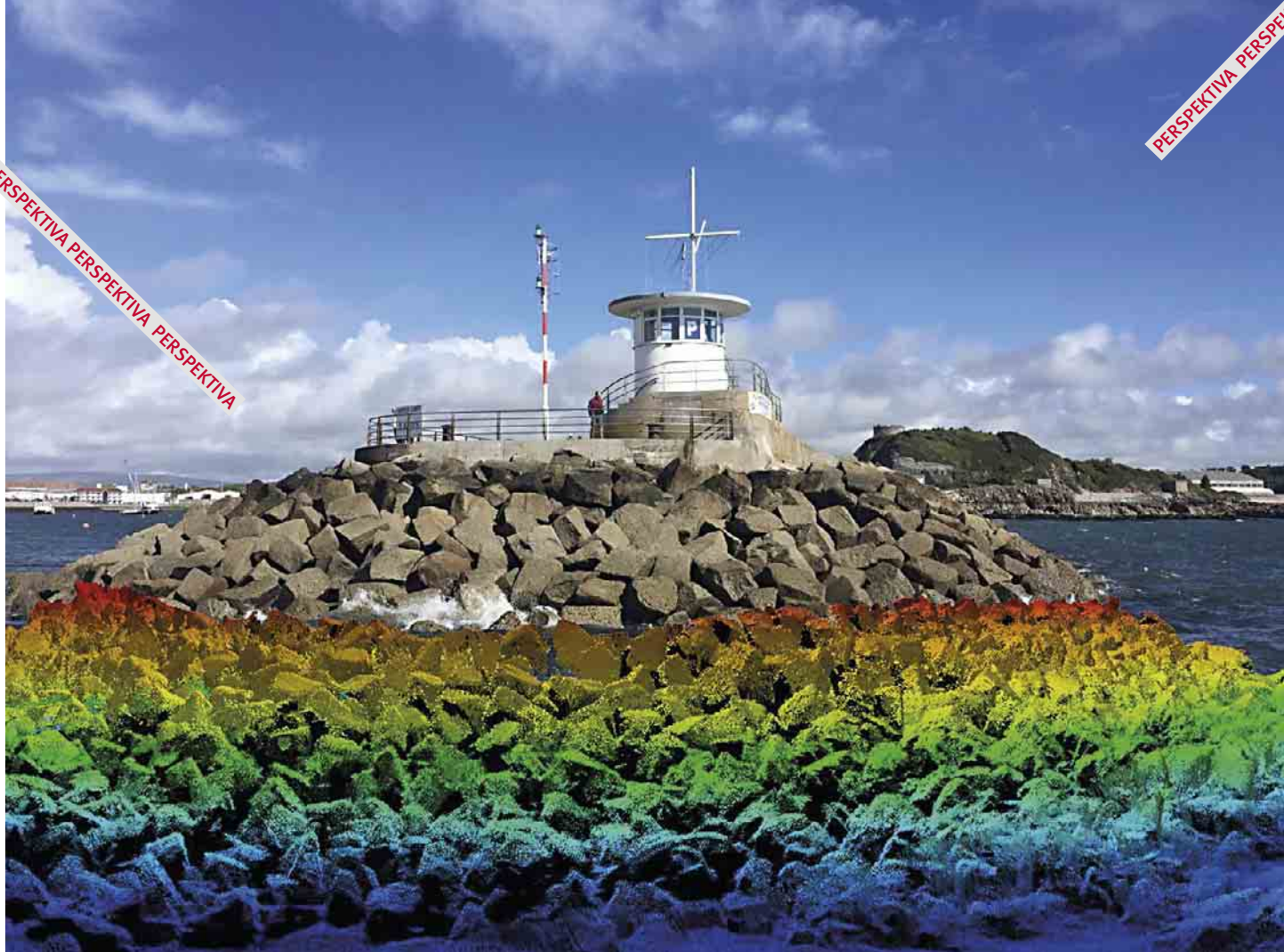
Sea Bat T-20

“Sea Bat T-20” se koristi za sve vrste podvodnih aktivnosti, od hidrografije, batimetrije, traženja potonulih objekata, pregleda podvodnih cjevovoda i drugih sličnih instalacija, podvodnih djelova građevinskih objekata, traženja morskih mina

povećanja sigurnosti plovidbe kroz dobijanje jasne slike o svemu što se nalazi u podmorju istakao je i Toni Braun, direktor marine Porto

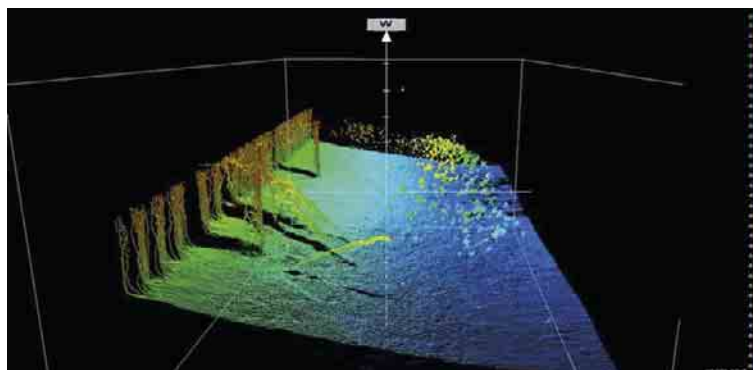
Montenegro, koja ZHMS-u već godinama pruža podršku za njegove hidrografske aktivnosti. Posebno impresivan bio je praktičan prikaz mogućnosti sonara - dok je brodić na kome je instaliran primopredajnik, softver za obradu podataka i prateći senzori kretanja broda, GPS i sonda za mjerenje saliniteta i temperature mora, lagano vozio uz mulo 1 Porto Montenegro i gradsku rivu Pine, na monitorima računara iscrtavala se precizna slika morskog dna, sa svime što se na njemu nalazi - od olupine jednog davno potopljenog brodića od 17 metara, stotinjak metara južno od kraja mula 1 Porto Montenegro, do raznog otpada ili ribarskih vrša koje građani spuštaju na morsko dno u blizini Pina. Na snimku dobijenom sa u mome-

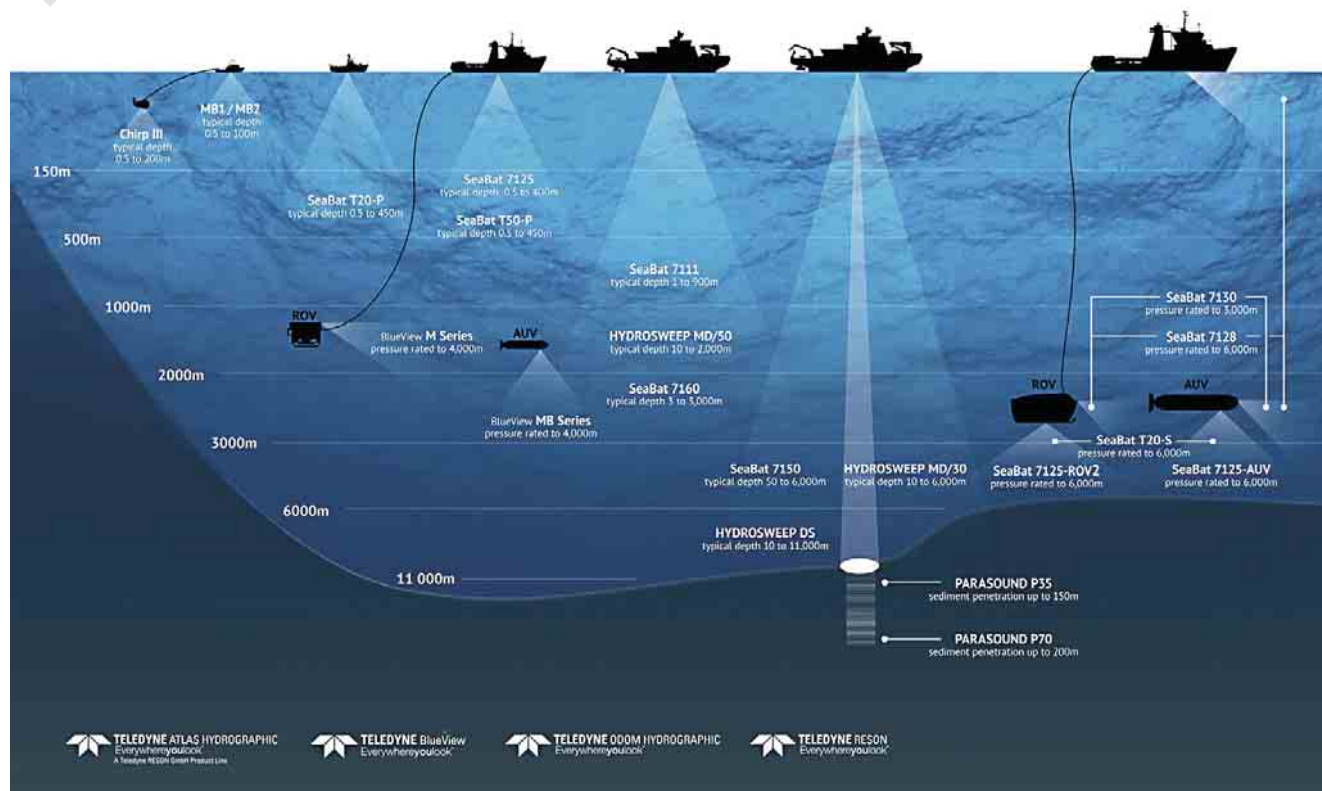
Ljudsko oko nad vodom vidi kao Sea Bat pod vodom

Kompleksna softverska rješenja omogućavaju da se opremom koja radi po principu emitovanja i prijema od prepreke odbijenih ultrazvučnih talasa, dobije izvanredno precizna slika svega što se pod vodom nalazi

Riba u obalnom zidu rive Pine

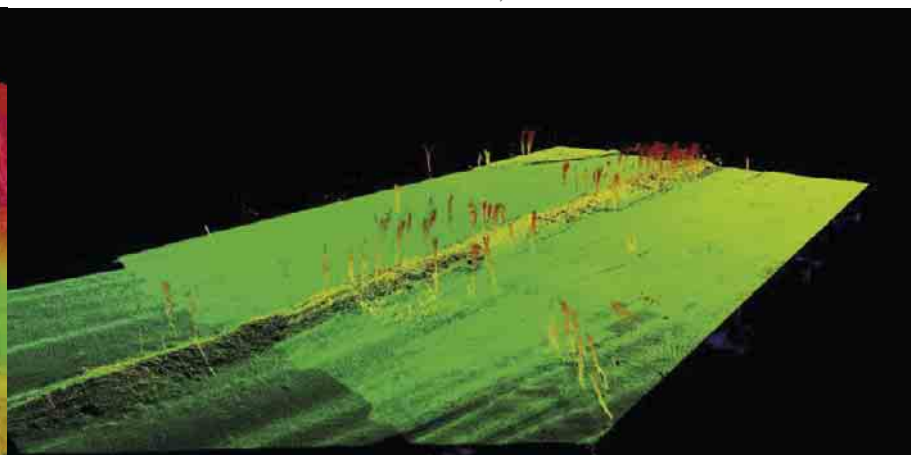
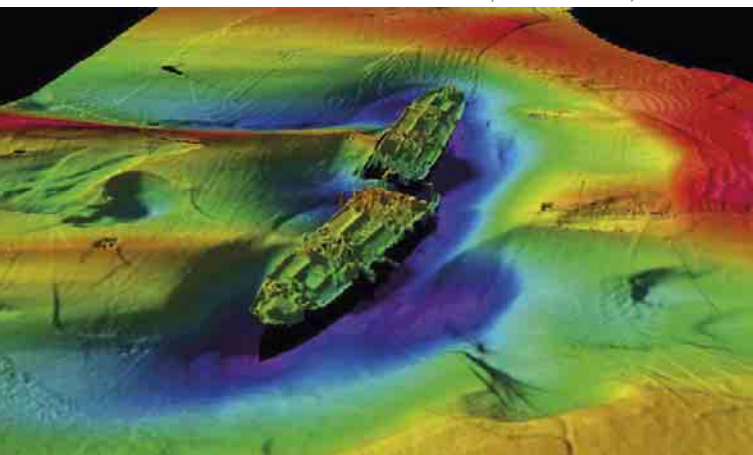
Multibeam Echosounder and Sonar Overview

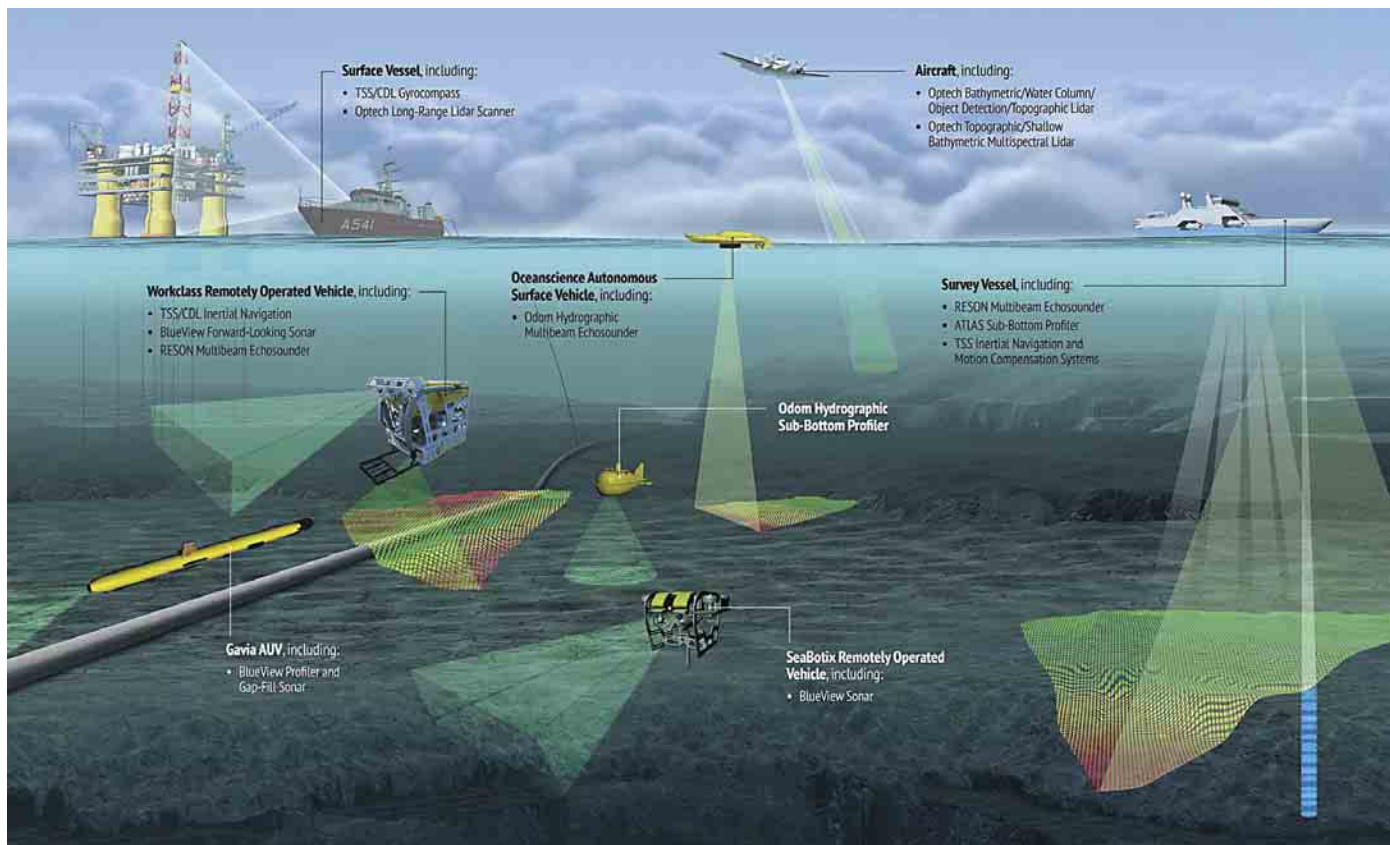

Sonar može prikazati sve što se nalazi moru do dubine od 300 metara

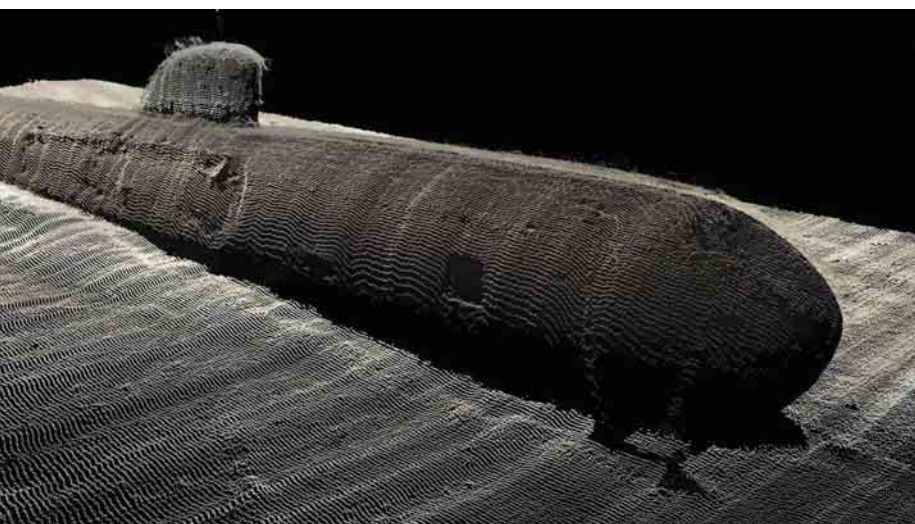
Olupina broda snimljena Sea Batom

Podvodni cjevovod i morska trava

“Sea Bat T-20” košta oko 300.000 eura

Olupina sovjetske podmornice snimljena Sea Batom

nete, čak i preko 10 hiljada “pingova” u sekundi, mogu se jasno razaznati i sve “brazde” od povlačenja sidara velikih brodova po muljevitom dnu ispred Tivta, kao i gotovo svaka rupa ili pukotina u obalnom zidu rive Pine. Umrežen sa svim ovim sensorima i softverom, “Sea Bat T-20” košta oko 300.000 eura. Taj multibeam sonar može prikazati sve što se nalazi u moru do dubine od 300 metara i izraditi preciznu trodimenzionalnu sliku podmorja, obrađujući hidrografske podatke u skladu sa standardima Međunarodne hidrografske organizacije IHO, a može se koristiti i za pretragu podmorja za zaostalim minama i drugim eksplozivnim napravama. Sonar je toliko osjetljiv da može prikazati i veće količine morske trave, čak i eventualne mrlje od ulja i nafte koje se nalaze u vodenom stubu.

Siniša Luković

Na sastanku održanom drugog juna 2012. godine u Perastu, na kojem su se na inicijativu arh. Ljuba Dušanovog Stjepčevića, tadašnjeg predsjednika Inženjerske komore Crne Gore, okupili predstavnici svih inženjerskih komora iz regiona, osnovana je Inženjerska inicijativa za regionalnu saradnju (IIRS). Osnivači Inženjerske inicijative bile su Inženjerska komora Crne Gore, Inženjerska zbornica Slovenije, Hrvatska komora inženjera građevinarstva, Komora ovlašćenih arhitekata i ovlašćenih inženjera Makedonije i Inženjerska komora Srbije. Osnivanje Inženjerske inicijative za regionalnu saradnju predstavljalo je veliki korak u ponovnom povezivanju inženjera regiona sa namjerom da se prevaziđu državne granice kao i da se poboljša društveni i stručni ugled ovlašćenih inženjera.

O programima i ambicijama, kao i dosadašnjim aktivnostima Inženjerske inicijative za Pogled govori mr Črtomir Remec, predsjednik Inženjerske zbornice Slovenije, predsjednik Evropskog savjeta inženjerskih komora i potpredsjednik Svjestke federacije inženjerskih organizacija.

INŽENJERSKA INICIJATIVA ZA REGIONALNU SARADNJU

DIALOGUE - Mag. Crtomir Remec, President of the Slovenian Chamber of Engineers, President of the European Council of Engineers Chambers and Vice President of the World Federation of Engineering Organizations, speaks for the journal Pogled about the reasons that conditioned the establishment of Engineering Initiative for Regional Cooperation (2012), what are the priorities and ambitions of this organization that gathered the engineers of the region.

According to Remec the basic principles of Engineering Initiative for Regional Cooperation are to improve the social and professional status of authorized engineers and to increase their authority. These principles include creating conditions for better work of licensed engineers, for their social and economic progress and constant further development, and to suspend competing for the performance of engineering services based on the lowest bid.

Prošle godine ponovo ste izabrani za predsjednika ECEC (Evropskog savjeta inženjerskih komora) kao i za izvršnog potpredsjednika WFEO (Svjetske federacije inženjerskih organizacija). Koliko su pomenute funkcije označile Vašu profesionalnu karijeru?

“Prošla godina je bila zaista vrlo aktivna za Inženjersku zbornicu Slovenije i mene posebno kao predsjednika. Poslije tri godine uspješnog vođenja Evropskog saveza inženjerskih komora (ECEC), želja većine članova je bila da mi Upravni odbor povjeri još jedan mandat. Na Generalnoj skupštini u Rimu saglasno sam izabran za predsjednika do 2018. godine. Za mene je bila velika čast i zadovoljstvo što je moj program sa vizijom EU ovlašćenog inženjera dobio saglasnu podršku, a najbitnija područja rada treba da budu zajednički okvir osposobljavanja (Common Training Framework - CTF) i tarife za inženjerske usluge (Tarrifs).

Moja ideja, da treba ujediniti inženjere cjelog svijeta dovela me je u situaciju, da se kandidujem i za izvršnog potpredsjednika Svjetskog saveza inženjerskih organizacija (WFEO). Poslije žestoke trke sa protiv-

kandidatom iz Singapura, uspio sam da pobijedim za deset glasova, što je bio veliki uspjeh za Evropu i našu zajedničku regiju. Svakako su obje funkcije velika čast ali i obaveza za dalji rad. Radujem se budućoj saradnji sa svim prijateljima inženjerima.”

Inženjerska zbornica Slovenije blisko saraduje sa strukovnim organizacijama u zemlji i okruženju. Možete li nam približiti djelovanje institucije na čijem ste čelu?

“Inženjerska zbornica Slovenije udružuje više od 6.500 inženjera svih struka, koji učestvuju u procesu građenja. Ove godine slavimo dvadeset godina ponovnog osnivanja komore, koja je započela sa radom još 1919. u Kraljevini SHS i bila ukinuta u toku Drugog svjetskog rata. Osnovna djelatnost Komore je izvođenje javnog ovlašćenja stručnih ispita i registra ovlašćenih inženjera ali vrlo bitna je i međunarodna saradnja, koja je započela sa Bavarskom i nastavila se sa susjednim i bratskim zemljama do osnivanja evropskog udruženja ECEC, a kasnije i Inženjerske inicijative za regionalnu saradnju (IIRS), koja je započela na inicijativu cijenjenog

prijatelja arhitekta Ljuba Stjepčevića u biseru Boke Kotorske, u istorijski bogatom gradiću Perastu. Uspomena na izuzetnu lokaciju i divno druženje sa prijateljima još danas mi daje energiju za vođenje inženjerskih organizacija na nacionalnom, evropskom i svjetskom nivou.”

Sastanak predstavnika inženjerskih komora regiona, održan 2012. na inicijativu arh. Ljuba Dušanovog Stjepčevića, tadašnjeg prdsjednika IKCG, rezultirao je osnivanjem Inženjerske inicijative za regionalnu saradnju. Koji su razlozi usloveli nastanak IIRS-a?

“Odlučujući razlog i ideja za osnivanje IIRS-a bio je u većem društvenom i stručnom renomeu ovlašćenih inženjera. Predstavnici, koji su bili na sastanku, ukazali su na loše uslove inženjera, ne samo u radu nego i uopšte. U toj brizi tadašnji predsjednik IKCG, arh. Ljubo Dušanov Stjepčević, došao je na ideju, kako povezati komore i predložio je osnivački sastanak IIRS-a. Tu ideju podržali su svi predstavnici inženjerskih komora zemalja u regionu.”

Nakon četiri godine od osnivanja IIRS, možete li nam reći šta je sve postignuto da se položaj inženjera promijeni/popravi? Da li je prioritetni zadatak IIRS o ponovnom povezivanju inženjera regiona s namjerom da se prevaziđu državne granice, kao i da inženjeri preuzmu profesionalnu subinu u svoje ruke, realizovan?

“U suštini želje i zahtjevi bili su puno ambiciozniji, ali šteta što okolnosti nisu bile baš optimalne - zakonodavstvo i vlade, tako da je puno toga ostalo nerealizovano. Rad IIRS-a ipak je donio neku malu promjenu društvene svijesti o doprinosu ovlašćenih inženjera opštem društvenom i ekonomskom napretku. Najbitniji/najvažniji rezultat koji lično vidim je izmjena stručnog znanja i solucija. Kao primjer želim da istaknem Smjernicu za javnu nabavku, koju je u osnovi pripremila Hrvatska komora građevinskih inženjera, a poslije toga je Inženjerska komora Slovenije modifikovala zajedno sa članovima IIRS-a. Pripremljena je na način, kako bi je sve komore mogle upotrebljavati ali pod uslovom da je prilagode lokalnom zakonodavstvu.”

Osnovna načela Inženjerske inicijative za regionalnu saradnju su da se poboljša društveni i stručni ugled ovlašćenih inženjera kao i da se poveća njihov autoritet. Među osnovnim načelima je i stvaranje uslova za bolji rad ovlašćenih inženjera, za njihov društveni i ekonomski napredak i trajni razvoj, kao i da se obustavi nadmetanje za obavljanje inženjerskih usluga na osnovu najniže ponuđene cijene

PRIORITET SARADNJA SA ECEC

IIRS je kao jedan od bitnih prioriteta odredila saradnju sa Evropskim savjetom inženjerskih komora na čijem ste čelu. Možete li nam približiti pomenutu saradnju?

“Drago mi je da je IIRS odredila kao prioritet saradnju sa ECEC, koja isto tako ima u strategiji rada pomenutu regionalnu djelatnost u okviru Višegrajske grupe (Češka, Slovačka, Mađarska i Poljska), Mediteranskog udruženja evropskih i arapskih inženjerskih organizacija, na inicijativu prijatelja iz Italije Nikole Monda (CNI), i već prije pomenute jugoistočne evropske saradnje IIRS-a. Za uspješnije zastupanje ovlašćenih inženjera ispred EU institucija, bitna je i svaka nacionalna i regionalna saradnja, koja ima u vidu kvalitet i cijenu inženjerskih usluga za veću sigurnost života, očuvanje okoline i razvoj privrede.”

Koja su to osnovna načela i smjernice IIRS-a?

“Osnovna načela Inženjerske inicijative za regionalnu saradnju su da se poboljša društveni i stručni ugled ovlašćenih inženjera kao i da se poveća njihov autoritet. Među osnovnim načelima je i stvaranje uslova za bolji rad ovlašćenih inženjera, za njihov društveni i ekonomski napredak i trajni razvoj, kao i da se obustavi nadmetanje za obavljanje inženjerskih usluga na osnovu najniže ponuđene cijene.”

Pravo na PRISTUPAČNOST ne poznaje STRPLJENJE

Piše: Marina Vujačić
izvršna direktorica Udruženja
mladih s hendikepom
Crne Gore

A DIFFERENT VIEW - The right to accessibility knows no patience. For the third consecutive year the 2015 Progress report on Montenegro received negative evaluation in terms of accessibility for persons with disabilities. With special emphasis on so-called priority buildings this year's comment that „the situation is critical for the people with reduced mobility“ is the harshest so far. Also, this time the European Commission urges the Montenegrin Parliament to promptly provide access to the persons with disabilities, and emphasizes that the barriers in physical access to the courts restrict the access to justice for disabled persons. The European Commission further notes that the budgeting for the adaptation of buildings remains an obligation without an effective enforcement.

Izveštaj o napretku Crne Gore za 2015. godinu ponovio je već treću godinu za redom lošu ocjenu kada je u pitanju pristupačnost za osobe s invaliditetom. Ove godine konstatacija da je “situacija koja se tiče pristupačnosti za osobe smanjene pokretljivosti kritična” s posebnim naglaskom koji je dat tzv. prioritarnim objektima, je “najoštrija” do sada. Takođe, ovog puta Evropska komisija posebno izdvaja Skupštinu Crne Gore naglašavajući da bi prioritarno morala obezbijediti pristupačnost za osobe s invaliditetom, te naglašava da barijere u fizičkom pristupu sudovima ograničavaju pristup pravdi za osobe s invaliditetom.

Pored navedenog, Evropska komisija konstatuje da planiranje sredstava za prilagođavanje objekata ostaje obaveza bez efikasnog sprovođenja u praksi.

Nije važno, u ovom kontekstu, pozvati se samo na jedan ovakav dokument, posebno ne kao obavezu Crne Gore prema svojim građanima. Izveštaj o napretku pominjem kao početak hronološkog slijeda događaja i aktivnosti od oktobra mjeseca prošle

godine do januara ove godine (period između dva “Pogleda”).

Pitanje osoba s invaliditetom, a jednim dijelom i pitanje pristupačnosti za osobe s invaliditetom je tretirano kroz 14 od ukupno 32 pregovaračka poglavlja Crne Gore s Evropskom unijom. Poglavlja koja, kroz prava osoba s invaliditetom, tretiraju i pitanje pristupačnosti (bilo kroz pristup, dostupnost ili usluge) su: 1 Sloboda kretanja robe, 5 Javne nabavke, 7 Prava intelektualne svojine, 10 Informatičko društvo i mediji, 14 Saobraćajna politika, 19 Socijalna politika i zapošljavanje, 23 Pravosuđe i temeljna prava, 26 Obrazovanje i kultura, 28 Zaštita potrošača i zdravlja.

Kao i više puta do sada neophodno je naglasiti da je pristupačnost u najširem smislu: pristupačnost fizičkog okruženja, uključujući javne površine, zgrade, puteve i saobraćaj, pristupačnost informacija, komunikacija i tehnologija, kao i pristupačnost usluga, ili bolje reći dostupnost usluga. Zato se i ne mali broj poglavlja bavi ovom tematikom, kroz više životnih oblasti i prava, međuzavisnih i usko povezanih.

Problematični ivičnjaci
foto: umhcg.com
Kadar iz filma
"Ja sam više od svojih barijera"

Pritom se ovi pojmovi ne moraju podrazumijevati istovremeno u praksi. Nerijetko smo u situaciju da nema pristup određenim uslugama, da nam nijesu dostupni neki proizvodi ili da ne možemo pristupiti (usljed arhitektonskih ili administrativnih barijera) uslugama i proizvodima koji nam se nude besplatno ili po sniženim cijenama.

Novi Zakon o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom u članu 11, stav 2 propisuje obavezu obezbjeđivanja nesmetanog pristupa objektu u javnoj upotrebi na glavnom ulazu, ukoliko za to postoje tehničke mogućnosti. Ovim se želi spriječiti diskriminacija po osnovu invaliditeta u pogledu segregacije u pristupu objektima u javnoj upotrebi, koji se nerijetko zbog manjih troškova ili osporavanja od strane vlasnika ili korisnika objekata, obezbjeđuje samo na sporednom ulazu. Pored segregacije kao posebnog oblika diskriminacije u praksi je zastupljeno i diskriminacija na način što su vrata na sporednim ulazima u većini objekata zaključana. Ova konstatacija je potvrđena i prilikom snima-

nja filma UMHCG "Ja sam više od svojih barijera", koji je, kroz više kadrova u Podgorici, prikazao ovakvu situaciju.

Početkom decembra smo ja i koleginja Mima Ivanović posjetile Skupštinu Crne Gore na poziv zaposlenih u ovoj instituciji. Prilaz Skupštini i stepenišna platforma su izgrađeni na sporednom ulazu, tzv. VIP ulazu kojim ulazi predsjednik. Ipak, da bi ušle u Skupštinu mi smo

morale čekati da se vrata otključaju, pretpostavljam da su zaključana u toku dana zbog bezbjednosti predsjednika.

Stepenište na sporednom ulazu je jako usko, nije u skladu s aktuelnim standardima, samim tim širina i dužina platforme ne zadovoljavaju standarde. Lift vodi do drugog sprata, ali ne omogućava pristup svim prostorijama. U Plenarnoj sali je omogućen pristup pomoću montažne

platforme, kojoj je sam pristup otežan zbog uskog prostora i otvaranja vrata od sale na unutrašnjoj strani. Kretanje po Plenarnoj sali je omogućeno samo na najvišojem nivou, ali ne i između redova, za predsjedavajućim stolom i govornicom jer se osobe s invaliditetom i dalje posma-

Pristupačnost je prilika da ne živimo okovani preprekama, ograničeni u mogućnostima, prilika da budemo slobodni i samostalni građani potpuno nezavisni ili s minimalnim stepenom zavisnosti od drugih ljudi. Pristupačnost ne smije biti privilegija osoba bez invaliditeta, niti bitka za život osoba s invaliditetom

Ljudsko pravo na pristupačnost ne poznaje strpljenje koje se često traži od osoba s invaliditetom, ne poznaje ni finansijske pretpostavke koje se skoro svakodnevno koriste kao izgovor za nepristupačnost. Ljudsko pravo na pristupačnost je toliko širok pojam, čije je omogućavanje i obezbjeđivanje u nadležnosti velikog broja organa, institucija i pojedinaca

traju samo kao korisnici usluga, ali ne i subjekti odlučivanja, zaposleni u institucijama i sl. Ipak, čelnicima ove institucije ništa od toga nije smetalo da objelodane kako su omogućili pristup osobama s invaliditetom.

Kraj 2015. godine je uslovljen aktivnostima koje se tiču pristupačnosti, čini se upravo, zbog obaveza prema Evropskoj uniji i u posljednje vrijeme sve konstatnijem insistiranju Evropske komisije da se propisi moraju poštovati, pa tako i Zakon o uređenju prostora i izgradnji objekata. Svakako da je usvajanje Zakona o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom donijelo nove obaveze po državne organe i privatne subjekte, a nove mogućnosti i mehanizme zaštite za osobe s invaliditetom.

Udruženje mladih sa hendikepom Crne Gore je u sklopu kampanje: Novembar - mjesec podizanja svijesti o invaliditetu, a uoči trećeg decembra - Međunarodnog dana

osoba s invaliditetom, koji već duži niz godina ne obilježavamo zbog želje da prevaziđemo ustaljeni odnos i pogled prema osobama s invaliditetom, između ostalih aktivnosti, organizovao i konferenciju na temu "Pristupačnost preduslov dostojanstva i slobode". Govorila sam o ovoj temi kao i obično, ali čini mi se da je samo tog dana, na nekoliko trenutaka odzvanjalo u ušima učesnika i drugih govornika ono što sam rekla.

Nije sasvim slučajno odabrana upravo tema pristupačnosti kao završna aktivnost kampanje jer se bez priče o pristupačnosti u najširem smislu, u svim njenim pojavnim oblicima ne može govoriti ni o ljudskim pravima osoba s invaliditetom, slobodi, samostalnosti i dostojanstvu.

Pristupačnost je prilika da ne živimo okovani preprekama, ograničeni u mogućnostima, prilika da budemo slobodni i samostalni

Zaključana vrata
foto: umhcg.com

Nema sankcija za one koji ne predvide pristupačnost

Koliko je odustajanje nekada pogubno dovoljno može prikazati sljedeći primjer: Zakon o javnim nabavkama Crne Gore u članu 50, stavu 3 definiše da je naručilac dužan da prilikom određivanja tehničkih karakteristika ili specifikacija u tender-skoj dokumentaciji, u skladu sa zakonom, propiše obaveznu primjenu tehničkih standarda za pristupačnost osobama s invaliditetom. Na javnoj debati o pregovaračkom poglavlju 5 Javne nabavke sam upitala koliko je postupaka poništeno zbog toga što nije ispoštovan ovaj član. Dobila sam odgovor da nije nijedan jer nije bilo žalbi. Osim toga što nijedan postupak nije poništen, niko ne može biti sankcionisan kada prekrši ovu normu jer nema sankcija u kaznenim odredbama zakona. Zakon o javnim nabavkama ne predviđa sankciju za one koji ne predvide pristupačnost kao sastavni element tenderske dokumentacije. S druge strane i zakoni koji predviđaju ove sankcije se ne poštuju, niti se bilo ko sankcioniše, što bi značilo da u postupku izgradnje, rekonstrukcije ili adaptacije objekata niko do kraja ne radi svoj posao, niti odgovara zbog toga. Čak država Crna Gora, odnosno Vlada nema popis/bazu objekata i površina u javnoj upotrebi, u državnoj svojini, pa samim tim ni objekte s ocjenom pristupačnosti u skladu sa standardima propisanim Pravilnikom o bližim uslovima i načinu prilagođavanja objekata za kretanje i pristup lica smanjene prokretljivosti i lica sa invaliditetom. O ovoj činjenici se, između ostalog, govorilo i na dvodnevnoj konferenciji koju je organizovalo Ministarstvo održivog razvoja i turizma u saradnji sa Zajednicom opština, a uz podršku Misije OEBS. I jedna takva konferencija je organizovana tek nakon sedam godina od usvajanja zakona. Bilo je u takvim okolnostima za očekivati koliko su predstavnici pojedinih ministarstava i lokalnih samouprava upoznati sa standardima i elementima pristupačnosti, svojim obavezama i činjenicom da moraju da poštuju zakon, a ne da "pomažu" i "izlaze u suret" osobama s invaliditetom.

Ipak, čini se da je na ovim događajima izostala jaka i ubjedljiva crta i po(d)vučena linija arhitekata i građevinaca.

građani potpuno nezavisni ili s minimalnim stepenom zavisnosti od drugih ljudi. Pristupačnost ne smije biti privilegija osoba bez invaliditeta, niti bitka za život osoba s invaliditetom.

Ljudsko pravo na pristupačnost ne poznaje strpljenje koje se često traži od osoba s invaliditetom, ne poznaje ni finansijske pretpostavke koje se skoro svakodnevno koriste kao izgovor za nepristupačnost. Ljudsko pravo na pristupačnost je toliko širok pojam, čije je omogućavanje i obezbjeđivanje u nadležnosti velikog broja organa, institucija i pojedinaca.

Kad god pomislite još jednom da nam kažete da budemo strpljivi zamislite sebe

kako stojite pred zaključanim vratima koja niko godinama ne otvara, zamislite sebe kako vam neko ograniča-

va kretanje, usmjerava hod, kako vas vraća na početnu liniju kretanja, kako umjesto vas bira školu i fakul-

tet koju ćete upisati, posao koji ćete obavljati, kako vam ne dozvoljava da odlučite o sopstvenom životu.

Kada god kažete da je pristupačnost skupa, zapitajte se koliko je skupa nepristupačnost, koliko osoba s invaliditetom mora da plati asistenta, da žrtvuje porodicu i okruženje, da čeka informaciju, da plati alternativni vid prevoza ili jednostavno da sjedi kući i bude još jedan u nizu socijalnih slučajeva.

Dok god ne riješimo problem nepristupačnosti ne možemo govoriti o jednakosti osoba s invaliditetom s ostalim građanima.

Nepristupačnost i nepostojanje dovoljno razvijene svijesti o važnosti pristupačnosti

ograničavaju osobe s invaliditetom i njihov običan dan pretvaraju u borbu ili odustajanje.

foto: portoskadarlake.com

PROJEKAT

PORTO SKADAR LAKE

Crna Gora dobiće još jedno ekskluzivno turističko-nautičko naselje, ovoga puta na obali Skadarskog jezera.

Glavni radovi na projektu Porto Skadar Lake počće u septembru ove godine, kazao je za Pogled Ivan Zindović, predstavnik kompanije “Montenegro Resort” koja stoji iza ovog luksuznog turističkog kompleksa.

Kako je najavio Zindović, pripremni radovi, koji podrazumijevaju čišćenje i pripremu terena za iskope, počće u martu 2016. Od marta će se raditi i na izgradnji i rekonstrukciji prilaznih puteva.

Prva faza projekta, kako je najavio Zindović za Pogled, uključuje izgradnju hotelskog kompleksa i marine koja će trajati dvadeset mjeseci, a na projektu će biti angažovane crnogorske građevinske firme.

“Planirano je da eko-rizort svoje prve goste primi u maju 2018. godine, a konačni sadržaji koji će biti na raspolaganju u turističkom kompleksu ‘Porto Skadar Lake’, koji će biti pod rukovodstvom svjetski poznatog lanca hotela, pored tri restorana i spa centra, površine 1.200m² potpisanog imenom ‘Clarence’, svojim gostima će nuditi i programe kao što su posmatranje ptica, jedrenje, ribolov, pješačenje, posjeta drugim nacionalnim parkovima, degustaciju hrane organskog

PROJECT - Porto Skadar Lake

Montenegro will soon have a new, exclusive eco resort on the Shore of Skadar Lake. The construction is expected to commence in September 2016, said Ivan Zindovic, representative of the company “Montenegro Resort”, the investor of this luxury touristic project.

As Zindovic announced the preparatory works, such as site clearance and site preparation for excavation, are to commence in March 2016 and as of March the creation and reconstruction of access routes is planned. The first phase of the project involves construction of the hotel complex and a marina, which will last 20 months and will engage Montenegrin construction companies.

“The eco-resort is expected to receive its first guests in May 2018, and apart from three restaurants and a 1,200 square meters spa center, the guests will be able to take advantage of the many nearby activities such as bird watching, kayaking on the lake, fishing, hiking, visiting other national parks, tasting organic food and wine from this area, and many more”, said Zindovic. He stressed that the project is not fully financially supported, but is confident that the completion of the first phase will attract investors for the remaining part of complex.

Glavni radovi na projektu počinju u septembru 2016.
foto: portoskadarlake.com

Prva faza uključuje izgradnju hotela i marine
foto: portoskadarlake.com

Vile na samoj obali
foto: portoskadarlake.com

prijekla proizvedene na ovom lokalitetu kao i degustaciju vina sa ovog područja i mnoge druge aktivnosti, najavio je Zindović. On je kazao da projekat nije u potpunosti finansijski zaokružen, ali je siguran da će izgradnjom prve faze kompanija privući investitore za preostali dio kompleksa. Porto Skadar Lake će činiti pedeset apartmana i trideset vila, koje će biti u privatnom vlasništvu.

Vlasnik "Montenegro resorta", kompanije koja stoji iza budućeg turističkog kompleksa, je Francuz Lionel Sonigo, koji je posljednjih nekoliko godina kupovao zemlju u Mihailovićima, na Rijeci Crnojevića. Porto Skadar Lake vidi kao projekat u kojem se uklapaju luksuzni i eko turizam.

Kompleks će se nalaziti u zoni Nacionalnog parka Skadarsko jezero, a za vizuelni identitet atraktivnog projekta zadužen je poznati francuski arhitekta Fransoa Leklerk, koji je, kako ističe Lionel Sonigo, iskoristio cijeli svoj talent u ekološki prestižni lokalitet, poštujući, prije svega, zatečenu prirodu. "Crna Gora je napravila izvrstan i hrabar izbor za očuvanje prirode, a ovaj projekat ima za cilj da bude jedan od najluksuznijih. Skadarsko jezero nudi neuporediv uvid u Evropu, zahvaljujući svojim jedinstvenim predjelima, flori, fauni i divljoj ljepoti koja je zaštićena u cjelosti", ističe Lionel Sonigo.

Panoramski restoran
foto: portoskadarlake.com

Vile savršeno integrisane u krajolik
foto: Portoskadarlake.com

Unutrašnjost luksuznih vila
portoskadarlake.com

Objekti će biti građeni od prirodnih materijala
foto: portoskadarlake.com

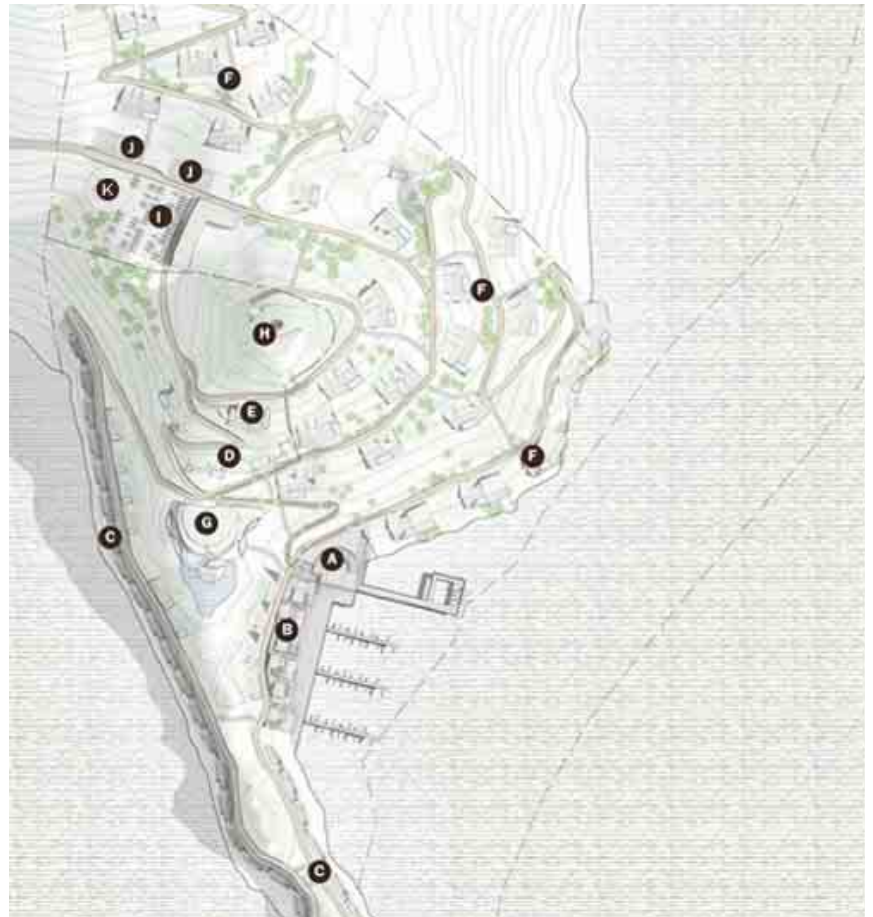
Spa centar
foto: portoskadarlake.com

On dodaje, da kreiran unutar Nacionalnog parka Skadarsko jezero, ovaj eko-lokalitet se nalazi na nekoliko sati od većine evropskih glavnih gradova, a nudi jedinstven prizor - totalnu harmoniju sa prirodom.

Francuski arhitekta Leklerk i njegov tim osmislili su turistički kompleks tako da se prilaskom marini i dolaskom preko jezera, već naslućuje hotelsko predvorje koje se prostire duž ivice polja. Gosti će biti u prilici da uživaju u vilama sa bazenom, koje će se nalaziti na samoj obali ili na padini sa koje se pruža monumentalni pogled na cijelo Skadarsko jezero i okruženje. Sve vile kompleksa Porto Skadar Lake su kreirane da imaju najmanji mogući uticaj na prirodno okruženje. Savršeno integrisane u krajolik, vile će biti građene od prirodnih materijala. Biće, kako najavljuju iz kompanije "Montenegro Resort"

opremljene najmodernijom tehnologijom za očuvanje prirode, kao što su tretman otpadnih voda, prirodni baseni s fito-prečišćavanjem, solarnom energijom, upotrebom energetskeg potencijala jezera, a sva vozila i plovila radiće na električni pogon. Pored angažovanja crnogorskih građevinskih firmi, koje će raditi na izgradnji turističkog kompleksa, kompanija najavljuje da će u okviru odmarališta raditi i oko dvjesto radnika iz Crne Gore. Eko-rizort je posebna turistička ponuda koja privlači bogate turiste, a cilj ovakvog odmarališta je da gostima kroz inovativne i bogate sadržaje pruži posebno mjesto za odmor.

Unutrašnjost vile (prizemlje)
foto: portoskadarlake.com

Svi sadržaji budućeg turističkog kompleksa

- A Pedvorje, restoran, bazen
- B Hotelske vile 80m²
- C Hotelske vile Marina 80m² et 100m²
- D Hotelske vile 130m²
- E Hotelske vile 300m²
- F Privatne vile 520m²
- G Eko-spa
- H Panoramski restoran
- I Parking i heliodrom
- J Teniski tereni
- K Heliodrom

Piše: arh. Borislav Vukičević

Ugrožen još jedan simbol Glavnog grada

Hotel Podgorica u Podgorici je realizovan 1967. godine. Najznačajnije je ostvarenje crnogorske arhitekture Svetlane – Kane Radević (1937, Danilovgrad – 2000. Podgorica) i jedno je, bez sumnje, od najznačajnijih arhitektonskih ostvarenja na teritoriji današnje Države Crne Gore.

Uvidom u relevantnu literaturu - pogotovo onu iz vremena kad je nastao Hotel Podgorica (issuu.com/kanakoakonearhitekt) - stiče se utisak da arhitektonska vrijednost tog ostvarenja nije promakla ni vodećim ličnostima na tadašnjoj jugoslovenskoj arhitektonskoj sceni - ni urednicima vodećih jugoslovenskih arhitektonskih časopisa (beogradski časopis Arhitektura - Urbanizam i zagrebački časopis Arhitektura, u prvom redu) - što se nikada, ni prije ni kasnije, nije desilo kada je riječ o arhi-

Kana Radević nam je ostavila u nasljeđe vrlo reprezentativan graditeljski opus - kojega se ne bi postidjele ni sredine daleko prosperitetnije - i na daleko višem kulturnom, tj. kulturološkom nivou - međutim, indikativno je što naša najšira javnost još uvijek nije svjesna da pomenuto nasljeđe uopšte postoji - a kamoli da obavezuje

tektonskom ostvarenju na teritoriji Crne Gore. Standardi koje je 1967. postavila Kana Radević, crnogorska arhitektura nije uspjela da dosegne do današnjih dana - a kamoli nadmaši. Ako je suditi po fotografijama i člancima koji problematizuju arhitekturu Titograda, odnosno Podgorice - objavljenim posljednjih godina u nekoliko arhitektonskih publikacija iza kojih stoje strani izdavači što pretenduju na međunarodnu publiku - jedino arhitektonsko ostvarenje na teritoriji Glavnog grada, pored Hotela Podgorica, koje uživa nepodijeljeno interesovanje poznavalaca arhitekture sa međunarodne scene je bivša zgrada Društveno-političkih organizacija - tzv. zgrada Stare Vlade - realizovana 1979. godine po projektu arhitekta Radosava Zekovića.

Hotel Podgorica je, nažalost, ozbiljno ugrožen idejom da se u njegovoj neposrednoj blizini, sa sjeverozapadne strane, uz ekonomski dio, odmah pored glavnog ulaza, pozicionira poslovna zgrada - neboder od 12 spratova - koji se već gradi po projektu arhitekta Sonje Radović Jelovac - i koji će, ako bude sagrađen, vrlo negativno uticati na ključne vizure, odnosno na način na koji sagledavamo i doživljavamo to arhitektonsko remek-djelo. U kuloarima arhitekata se odavno pominje i ideja iza koje stoje neke političke strukture - o rušenju zgrade Stare Vlade - i podizanju visoke poslovne zgrade na njenom mjestu.

Ako državne institucije, prvenstveno one koje se bave zaštitom kulturnih dobara - ne ustanu u odbranu dva pomenuta, vrhunska arhitektonska ostvarenja iz perioda Socijalističke Republike Crne Gore na teritoriji Glavnog grada, moraćemo

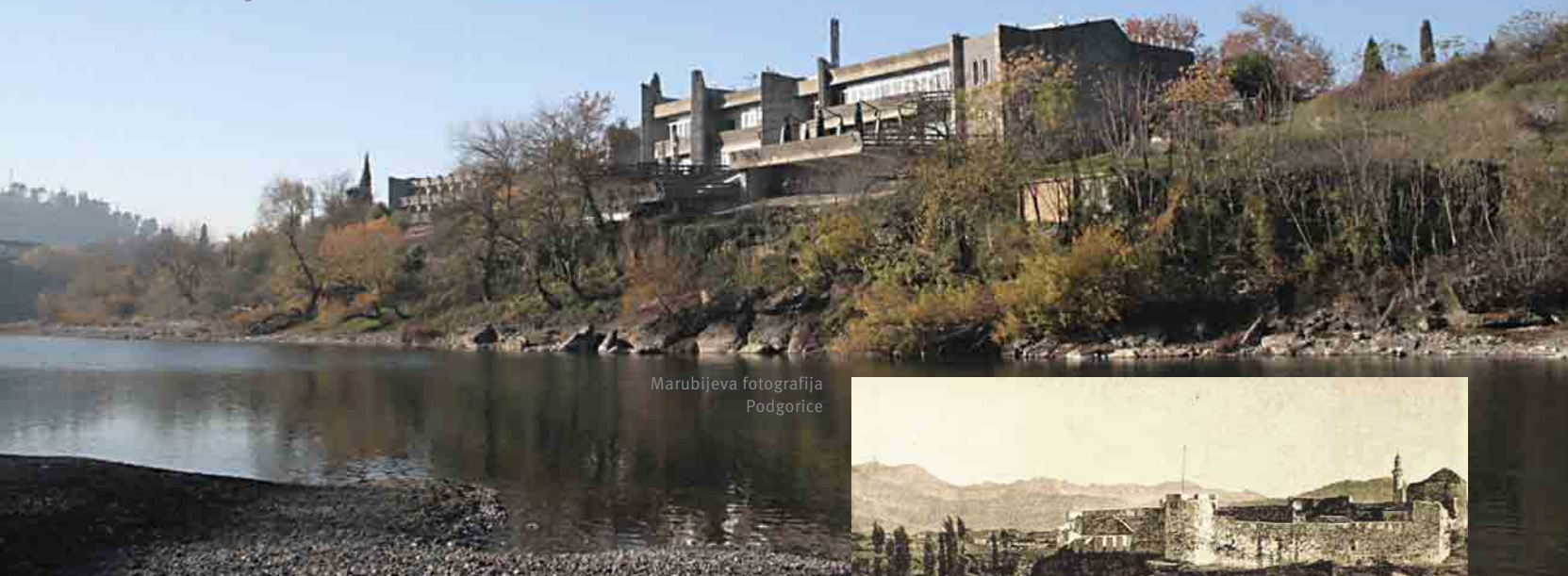
NEGLECT OF VALUABLE ARCHITECTURAL HERITAGE - Another symbol of the Capital at risk

The Hotel Podgorica was built in 1967. It is the most noted architectural work of Montenegrin architect Svetlana Kana Radevic (1937, Danilovgrad - 2000, Podgorica) and without doubt, one of the most significant architectural achievements in Montenegro. The hotel is, unfortunately, seriously threatened by the idea of building a 12-story commercial building along its

north-western side, next to the main entrance, a design by architect Sonja Radovic Jelovac which, if built, will negatively affect the key perspective, the way we perceive and experience this architectural masterpiece. If state institutions, especially the ones involved in the protection of cultural heritage, do not stand up for distinguished architectural achieve-

ments from the period of Socialist Republic of Montenegro in the territory of the capital city, we will have to admit that as a society we are not able to take care of our valuable architectural heritage. One might ask is it possible that not a single architectural building of the post-war period in Montenegro deserves to be declared a cultural asset?

Hotel
Podgorica

Marubijeva fotografija
Podgorice

da konstatujemo da nismo u stanju, kao društvo, da povedemo računa o našem vrijednom arhitektonskom nasljeđu. Da li je moguće da ni jedno jedino arhitektonsko ostvarenje iz poslijeratnog perioda na teritoriji Države Crne Gore ne zasluđu da bude proglašeno za kulturno dobro? (Uprava za zaštitu kulturnih dobara, koja djeluje pod okriljem Ministarstva kulture, prihvatila je u aprilu prošle godine inicijativu za uspostavljanje zaštite nad bivšom Upravnom zgradom “Jugooceanije” u Kotoru, koja je realizovana po projektu arhitekata Matije Nenadovića i Đorđa Petrovića 1967. godine - ali još uvijek čekamo rješenje o zaštiti.)

Kana Radević nam je ostavila u nasljeđe vrlo reprezentativan graditeljski opus - kojega se ne bi postidjele ni sredine daleko prosperitetnije - i na daleko višem kulturnom, tj. kulturološkom nivou - međutim, indikativno je što naša najšira javnost još uvijek nije svjesna da pomenuto nasljeđe uopšte posto-

Petar Lubarda, Titograd

iz pepela polako uzdizao ka nebu iz ruševina predratne Podgorice - niko nije uspio bolje da istakne od Lubarde. Na slici imamo dva ključna momenta u morfogenezi Podgorice, tj. Titograda: Mirkovu varoš, odnosno Novu varoš - dio grada koji se razvijao na desnoj obali Ribnice i lijevoj obali Morače, od trenutka kada su Turci, 1879. godine, predali ključeve grada Crnogorcima - i Staru varoš, koja se od dolaska Osmanlija na ove prostore, krajem XV vijeka, razvijala na lijevoj obali Morače i lijevoj obali Ribnice. Na Lubardinoj slici Stara varoš je zapravo kontrateža novijoj

gradskoj cjelini - u novom, socijalističkom ruhu. Između je stari most na Ribnici, kao svojevrсна spona između dvije gradske cjeline.

gradskoj cjelini - u novom, socijalističkom ruhu. Između je stari most na Ribnici, kao svojevrсна spona između dvije gradske cjeline.

Ako znamo da su na Drugom zasjedanju AVNOJ-a u Jajcu, 29. novembra 1943. godine, udareni temelji Republike Crne Gore,

ji - a kamoli da obavezuje. U protivnom bismo našli načina da reagujemo, konstruktivno i nadasve učinkovito - na sam pomen ideje o izgradnji novog, velelepnog i visokog objekta u neposrednoj blizini najuspjelijeg ostvarenja Kane Radević - Hotela Podgorica u Podgorici. Hotel Podgorica se nalazi na desnoj obali Morače, otprilike na mjestu sa kojega je fotograf Marubi (najvjerojatnije Pijetro Marubi) fotografisao tursko utvrđenje Depedogen - negdje, kako se pretpostavlja, šezdesetih ili sedamdesetih godina XIX vijeka. Ta fotografija pripada prvoj seriji fotografija Podgorice ikada snimljenih - i ne čudi da su ključni motivi na Marubijevoj fotografiji, ako zanemarimo ljude u prvom planu, sjeverozapadni i sjeverni potez bedema utvrđenja, te most na Ribnici, na Sastavcima, na mjestu gdje se Ribnica uliva u Moraču. Ne postoji mjesto sa kojega je podgoričko utvrđenje i stari most moguće bolje sagledati - i upravo će taj motiv u godinama koje su uslijedile biti apsolutno prepoznat i vrlo eksploatisan - što će, na kraju, rezultirati izgradnjom Hotela Podgorica baš na tom mjestu.

Pogled na niz zgrada reprezentativnih republičkih institucija sa desne obale Morače

Neposredno po okončanju Drugog svjetskog rata, krajem pedesetih godina prošlog vijeka, isti kadar se pojavljuje na slici "Titograd" slikara Petra Lubarde. Karakter Titograda - grada koji se u godinama opšteg poleta i prosperiteta, kao feniks

jedne od šest ravnopravnih republika u sastavu nove, Titove Jugoslavije - a samim tim i današnje Države Crne Gore u AVNOJ-evskim granicama - onda je sasvim očigledno da je ta činjenica u domenima arhitekture i urbanizma manifestovana izgradnjom niza zgrada reprezentativnih republičkih institucija na desnoj obali Ribnice, uz jugozapadni rub Nove varoši - čemu je prethodila, valja naglasiti, izgradnja Blažovog mosta na Morači - što je impliciralo da je novi pravac razvoja grada upravo desna obala Morače - što je svojevrsna repriza prelaska grada na desnu obalu Ribnice. Upravo tu činjenicu, na talasu opštih modernizacijskih procesa koji otpočinju pedesetih godina, slavi Lubarda na svojoj slici - gdje čak i čudesno nebo nad gradom, u sinergiji sa okolnim brdima i planinama - svojski doprinosi alegoriji opšteg poleta i progresu. Interesantno je da se na fotografijama snimljenim sa desne obale Morače, sa mjesta gdje se danas nalazi Hotel Podgorica - na kojima figurira glavni gradski motiv - niz zgrada republičkih institucija, te zgrada Pošte i Hotela Crna Gora

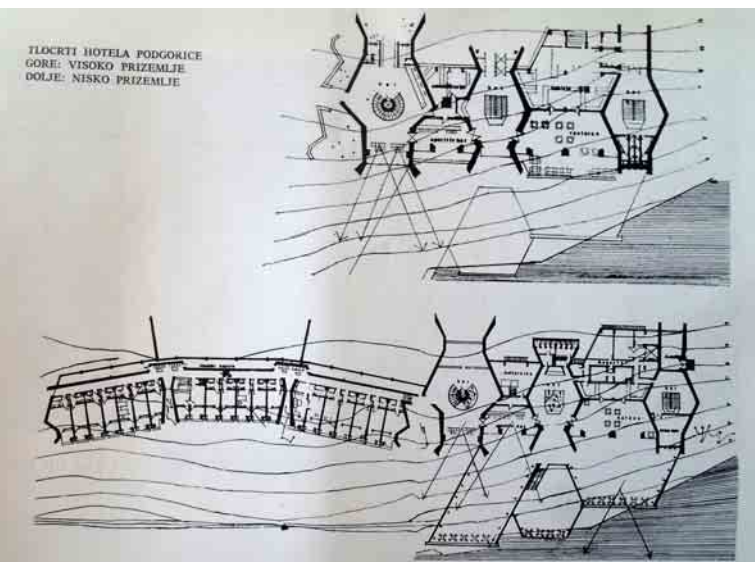
Hotel Podgorica, pogled sa Mosta Blaža Jovanovića

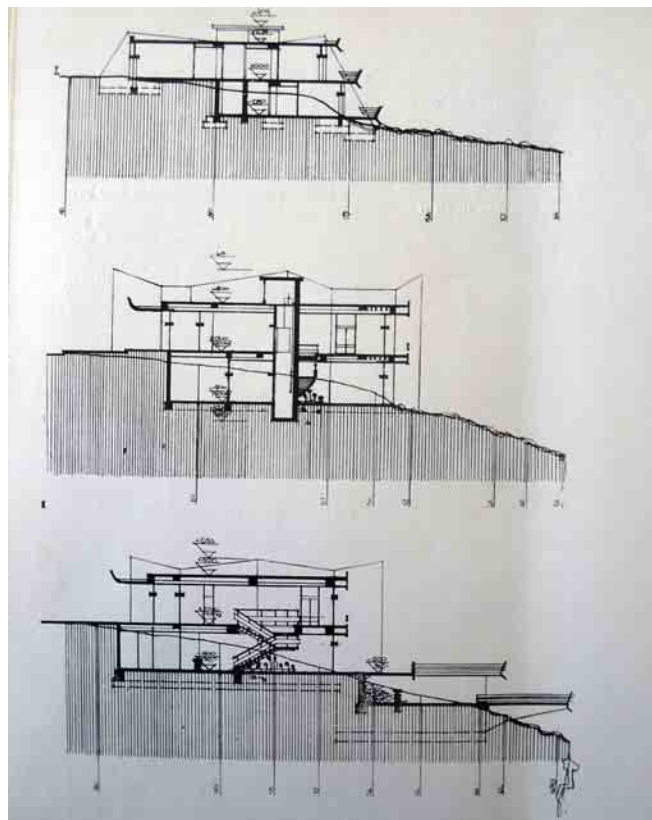
Hotel Podgorica, sjeverozapadna fasada neposredno nakon izgradnje

Hotel Podgorica neposredno nakon izgradnje

Hotel Podgorica, presjeci

Hotel Podgorica
osnove

na desnoj obali Ribnice, opet sa starim mostom kao bitnim momentom - uglavnom izbjegava Stara varoš - u to vrijeme simbol prevaziđene prošlosti.

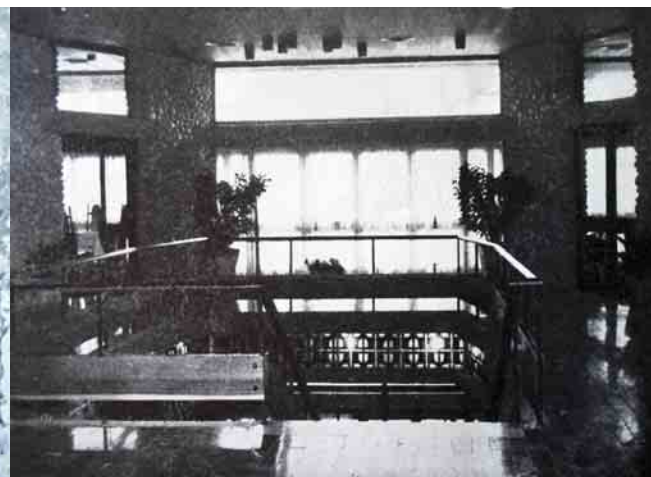
Značaj Hotela Podgorica i njegova jedinstvenost u domeni crnogorske savremene arhitekture, najjasnije se ogleda u namjeri arhitektice da ukaže na nužnost uspostavljanja jasnih konceptualnih relacija između savremenog pristupa građenju i ključnih odrednica viševjekovnog graditeljskog iskustva utkanog u morfogenezu podgoričke Stare varoši.

“O djelu Svetlane Radević (o Hotelu Podgorica - op.a.) izrečeno je već kompetentno mišljenje”, piše Pavle Mijović u eseju “...trenutak radosti”, objavljenom u knjizi “Ozloglašeno nasljeđe” (Cetinje, 1971). “Ostaje nedorečen izraz jednog grada kome se tako dugo bila zamela sopstvena likovna vrijednost da je tek ovom nagradom postala svima očevidna (Nagrada “Borbe” za 1967. godinu - op.a.).

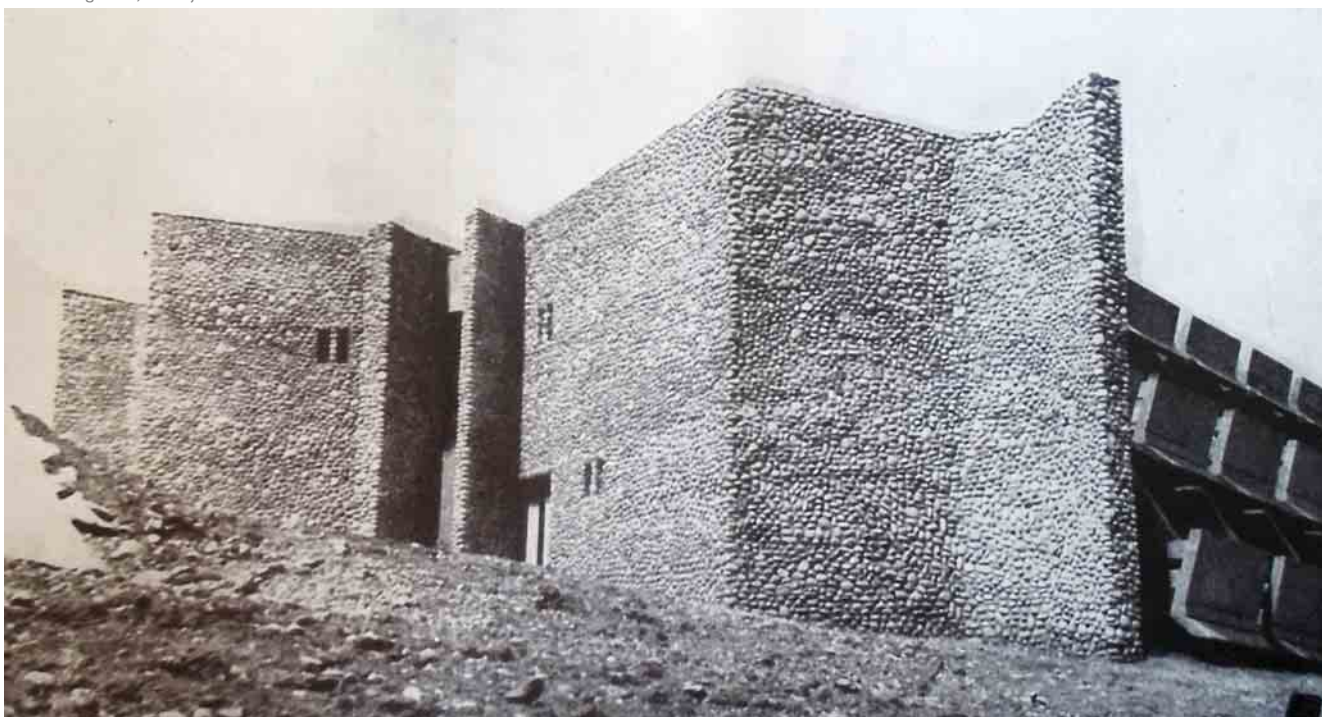
Riječ je o sublimiranju u projektu “osjetljivog ambijenta” - vrlina jednospratne istorijske arhitekture stare podgoričke varoši. Naslonjen na vjekovima isprobano urbanističko i arhitektonsko nasljeđe, prema kome je obrnut licem, projekat je istovremeno dat u formama maksimalno prilagođenim najmodernijim zahtjevima funkcionalnosti i tehnologije materijala. Tako otkrivena stara fizionomija grada u projektu novog djela ne pokazuje se više kao ukleta, kako se do nedavno tretirala u generalnom urbanističkom planu Titograda, već kao pogodna komponenta savremene izgradnje”.

Hotel Podgorica je zapravo sugestija arhitektonsko-urbanističkoj struci koja se tiče nužnosti povezivanja sve tri podgoričke istorijske i urbomorfološke cjeline - Stare varoši, Nove varoši i dijela grada na desnoj obali Morače - Preko Morače - u jedan entitet. I to sugestija upućena sa vrlo znakovite lokacije - upravo sa mjesta gdje se sutiču tri pomenute cjeline. Ta sugestija, nažalost, nije imala odjeka.

Sredinom šezdesetih godina, u vrijeme kada je realizovan Hotel Podgorica, Stara Varoš je nesumnjivo posjedovala potencijal da bude prepoznata kao vrijedan spomenik graditeljske kulture na ovim prostorima - i da u to ime bude zaštićena, obnovljena u izvornom duhu i revitalizovana - u cjelosti, kao kulturno-istorijska cjelina - s posebnim naglaskom na odre-

Hotel Podgorica, interijeri

Hotel Podgorica
južna fasada

denim spomeničkim cjelinama. To se, nažalost, nije desilo. Decenije koje su uslijedile obilježene su stihijском gradnjom koja je gotovo u potpunosti izbrisala spomenički potencijal Stare varoši. Neoprostivo bi bilo kada bismo dozvolili da Hotel Podgorica, pod naletom stihijske grdnje, doživi istu sudbinu.

Važeći dokument - Izmjene i dopune DUP-a Rekreativno-kulturna zona na obali Morače, južni dio - upravo to predviđa. Ne dozvolimo da se Hotelu Podgorica desi isto što se desilo Hotelu Crna Gora - još uvijek nije kasno.

U TRCI za nemogućim formama

CONTEMPORARY ARCHITECTURE IN SEISMICALLY ACTIVE AREAS - Chasing the impossible geometric forms

Current construction development level offers more than a few decades back, however the appetites for a greater architectural freedom have increased.

Architecture today has begun a race where the goal is not clear, the race for the impossible geometric forms and structural concepts. Glorified as the new architecture where the only function of the building is to visually impress and astonish a passerby, a modern architectural profligacy in the form of distorted and mutilated geometry is largely backed

and encouraged by the new software features in structural calculation and design. Seismic rules are often considered as the main "culprit" limiting architectural freedom, even though it is more often the lack of knowledge of the phenomenon and not using all the available options in seismic designing. Is architecture in seismically active areas different from the "peaceful", inactive ones, and how an earthquake affects the form of architectural buildings? Are the seismic rules, such as symmetry and regularity of the building, proper stiffness arrangement, influencing the contemporary architecture in seismic areas to be different, less interesting (attractive) or exciting?

Projektovanje i izvođenje objekata u seizmički aktivnim područjima nije moguće bez adekvatnog konstruktivnog sistema koji će se usprotiviti seizmičkim silama. Aseizmičke mjere se uglavnom projektuju i predviđaju na tim mjestima gdje ne "konkurišu" arhitekturi, tj. da uticaj aseizmičke konstrukcije bude minimalan.

Kompleksni zahtjevi vezano za aseizmičke mjere u seizmički aktivnim područjima imaju svoj direktan uticaj na arhitektonsku kompoziciju, konfiguraciju, formu i funkcionalnost, što podrazumjeva da bilo kakvoj "arhitektonskoj aktivnosti" u seizmičkim područjima mora prethoditi ko-

rektna analiza uticaja aseizmičkih mjera. Upotreba savremenih aseizmičkih mjera, kao što je seizmička izolacija, upotreba dampera, novih konstruktivnih sistema koji omogućavaju mikro-fragmentaciju sila (diagrid sistem) daju dovoljno mogućnosti i slobodu pri izboru arhitektonskih rješenja.

Današnji stepen razvoja građevinarstva nudi mnogo više nego par decenija unazad, ali s druge strane su se povećali

Kompleksni zahtjevi vezani za aseizmičke mjere u seizmički aktivnim područjima imaju svoj direktan uticaj na arhitektonsku kompoziciju, konfiguraciju, formu i funkcionalnost, što podrazumjeva da bilo kakvoj "arhitektonskoj aktivnosti" u seizmičkim područjima mora prethoditi korektna analiza uticaja aseizmičkih mjera

Diamond Ranch High School,
SAD- Morphosis(1997)
foto: fotnytimes.com

“apetiti” za veću arhitektonsku slobodu. Arhitektura je danas počela trku tamo gdje cilj nije jasan, trku za nemogućim geometrijskim formama i konstrukcijskim konceptima. Savremena arhitektonska razuzdanost, u obliku iskrivljene i osakaćene geometrije, koja se glorifikuje kao nova arhitektura i gdje je jedina funkcija objekta da vizuelno zadivi i začudi slučajne prolaznike, dosta je podpomognuta i podstaknuta novim softverskim mogućnostima za proračun konstrukcija. Veoma često se asizmička pravila i uslovi

Central Library, Rem Koolhaas (2004)
foto: studyblue.com

smatraju kao glavni “krivac” koji ograničava arhitektonsku slobodu, iako je češće riječ o nepoznavanju fenomena i neiskorišćavanju svih raspoloživih mogućnosti aseizmičkog projektovanja.

Postavlja se pitanje da li je arhitektura u seizmički aktivnim područjima drugačija od one u “mirnijim”, neaktivnim i koliko zemljotres utiče na arhitektonsko oblikovanje objekata? Da li seizmička pravila kao što su: obavezna simetričnost i regularnost objekta, pravilan raspored krutosti, utiču da savremena arhitektura u seizmičkim područjima bude drugačija, manje interesantna (atraktivna) ili uzbudljiva? Da li normirani zahtjevi za izgradnju u seizmički aktivnim područjima utiču na kvalitet arhitektonskog izražaja?

Postojeća literatura uglavnom je gluva na gore postavljena pitanja. Arhitektura danas predstavlja nešto između umjetnosti, mode i konstrukcije. Sadrži karakteristike raznih disciplina, a iznad svega je raznovrsna. Veoma dinamičan razvoj tehnologije i kontinualne tehnološke transformacije širom je otvorio vrata novim neeuclidovskim formama, koji se danas sretaju tako često kao što su se ranije sretale kupole ili drugi pravolinijski oblici. Svjedoci smo redefinisanja fenomena ljepote i njenog odnosa sa funkcijom objekta, što je proizvelo objekte “bez konstrukcije”, koji više podsjećaju na scenografiju, dizajn ili skulpturu, a sve manje na pravu arhitekturu koja bi trebalo da je u službi njenih korisnika. Ova kompleksnost formi i izražaja traži kompleksnu analizu konstrukcije.

Uporedo sa ovakvim “dopingovanim” razvojem arhitekture, norme i standardi za izgradnju u seizmički aktivnim područjima čini se kao da “tapkaju u mjestu” i neprestano preporučuju da jednostavni oblici sigurnije reaguju prilikom zemljotresa i da se njihovo “ponašanje” tokom zemljotresa može predvidjeti. Primarni aseizmički zahtjev je veća horizontalna krutost za dva ortogonalna pravca. Torziona krutost je takođe obavezna. Simetrija i uniformnost konstrukcije predstavlja jedan od bitnih uslova za “zdrav” projekat. Treba da postoji određena hijerarhija u nosećem sistemu-elementima, tj. da su vertikalni noseći elementi krući od horizontalnih, što čini nemalu razliku u odnosu na noseće sisteme u seizmički ne-

aktivnim područjima. Tu je i niz drugih sekundarnih zahtjeva koji na jedan ili drugi način utiču na konfiguraciju konstrukcije. Koliko ovi principi ograničavaju arhitekta u seizmičkim područjima? Do sada nije objavljena nijedna ozbiljnija studija koja bi uporedila arhitekturu gradova sa različitim nivoom seizmičnosti, kako bi se odredili seizmički faktori koji su uticali na arhitekturu. Previše je faktora koji utiču na oblik, formu i konfiguraciju zgrada da bi se mogao spoznati uticaj seizmičkih faktora. Svi ovi faktori daju do znanja da seizmička

ograničenja utiču u jednom ili drugom obliku na arhitekturu i da stepen i mjera uticaja zavisi od aseizmičke edukacije arhitekta i konstruktora, koja je neophodna da bi se aseizmički “pokrile” neregularnosti. Jedno je sigurno, da ekstremna arhitektura traži ekstremne konstruktorske mjere, poštujući osnovne aseizmičke principe.

Gradovi kao Tokyo, Los Angeles, San Francisco i Mexico City samo su neki od metropola pogođeni zemljotresima većeg intenziteta. Ipak, ovi gradovi obiluju zgradama koje svojim oblicima, dimenzijama i ekspresivnošću ne govore o bilo kakvim ograničenjima u arhitekturi. Kompoziciona neregularnost je veoma izražena u Los Angelesu.

“Skokovi” po visini objekta, zakrivljeni zidovi, nesimetrični noseći sistemi i zaobljeni oblici zgrada su sasvim redovne pojave. Dobar primjer su radovi kalifornijskog arhitekta Erica Owena Mossa (Staelth Building, Art Tower, Glass House itd) ili Franka O. Gehryia (Walt Disney Concert Hall). Mexico City, grad sa izrazito nepovoljnim geoseizmičkim uslovima, koji je 1985. godine pretrpio izuzetna razaranja, u korak prati trendove u arhitekturi. Nakon zemljotresa nije bilo dozvoljeno graditi zgrade više od četiri sprata. Danas je strah od zemljotresa pobijeđen. Visoke zgrade (Torre Bicentenario - 350m visok, Torre Mayor - 300m) i objekti kompleksne geometrije (Museo Soumaya) posljednjih godina su sasvim normalna pojava. Japanska arhitektura obiluje nesimetričnim konstrukcijama kako u osnovi tako i u visini, ogromnim konzolama i skulpturalnim formama. Generalno, japanski objekti su “teži” i ima dosta primjera gdje su aseizmički elementi vidljivi i gdje čine važan dio same arhitekture objekta (vidljivi spregovukrućenja na fasadi). Primjećuje se veoma česta primjena seizmičke izolacije i dampera, ali i sa druge strane nema dokaza da su seizmički parametri i zahtjevi ograničavajući za japanske arhitekta. Bez obzira na neprestanu seizmičku aktivnost ostrva, japanski arhitekti su uvijek bili nosioci i pioniri modernih formi i interesantnih arhitektonskih rješenja. U nastavku je analizirano nekoliko “drastičnih” primjera savremene arhitekture u seizmičkim zonama. Odabir objekata je bio vođen uglavnom na osnovu inovativnih aseizmičkih

Da li je arhitektura u seizmički aktivnim područjima drugačija od one u “mirnijim”, neaktivnim i koliko zemljotres utiče na arhitektonsko oblikovanje objekata? Da li seizmička pravila kao što su: obavezna simetričnost i regularnost objekta, pravilan raspored krutosti, utiču da savremena arhitektura u seizmičkim područjima bude drugačija, manje interesantna (atraktivna) ili uzbudljiva

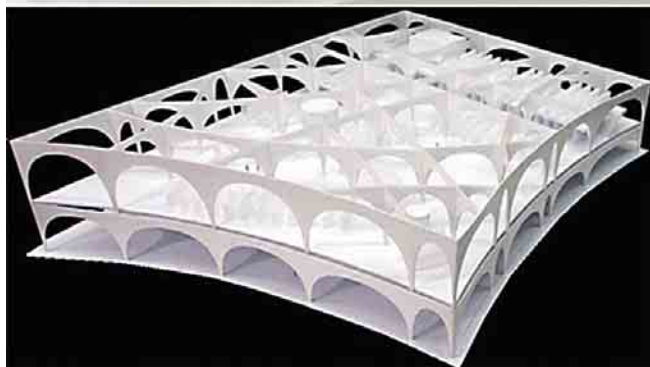
mjera koje su omogućile realizaciju ove, na prvi pogled nemoguće i seizmički nestabilne arhitekture. Izabrani su projekti arhitekata Toyo Itoa, Rema Koolhaasa i Frank Gehryia. Kako bi bio jasniji uticaj seizmičnosti na arhitekturu uzet je primjer objekta Villa Bordaux - Rem Koolhaasa izgrađen u seizmički neaktivnoj zoni (Floriac, Boradux, Francuska). Analiza objekta (3D) pokazala je u kojoj mjeri bi aseizmičke intervencije uticale na arhitekturu ukoliko bi se ovaj objekat projektovao za seizmički aktivno područje.

Konstrukcija objekta TOD's je inspirisana racionalnom strukturom običnog drveta, gdje je debl glavni prevodnik sila do tla, dok su “grane” tanje tj. manje opterećene.

“Drveća” su organizmi koji sami odolijevaju silama prirode, što čini njihovu noseću strukturu racionalnom”, tvrdi autor Toyo Ito. Oslanjajući se na ovu logiku, osnovni koncept projekta predstavlja siluetu stable (drveća), koji se dodiruju granama formirajući šest zidova objekta sa osnovom oblika velikog slova L. Koncept “drveća” je preslikan na fasadi zgrade gdje je ista glavni noseći sistem objekta.

Koncept mikrofragmentizacije sila je realizovan veoma uspješno sa arhitektonskim i konstrukcijskim efektom. “Drveća” su od armiranog betona debljine 25cm. Nije korišćen nikakav specijalni algoritam za određivanje njihovih dimenzija, već su one bile određene isključivo estetskim zahtjevima. Metoda konačnih elemenata (MKE) je bila najpogodnija za proračun

TAMA ART UNIVERSITY LIBRARY
 Koncept konstrukcije - lukovi raspoređeni
 po lučnim rasterima. Objekat je seizmički izolovan

Reagovanje objekta sa seizmičkom izolacijom.

napona i deformacija u svim elementima konstrukcije fasade. Osim što je glavni noseći sistem za sve uticaje, fasada ujedno omogućava prostor bez stubova na sedam spratova. Prostor bez stubova znači međuspratnu konstrukciju debljine 50cm što je umnogome povećalo seizmičku silu tj. pomijeranja. Da bi očekivana pomijeranja zgrade bila što minimalnija i da bi se “pokrila” neregularnost konstrukcije upotrijebljen je koncept seizmičke izolacije. Ova aseizmička mjera je omogućila da zamisao Toya lta postane realnost.

lukovi čine glavni
 element enterijera

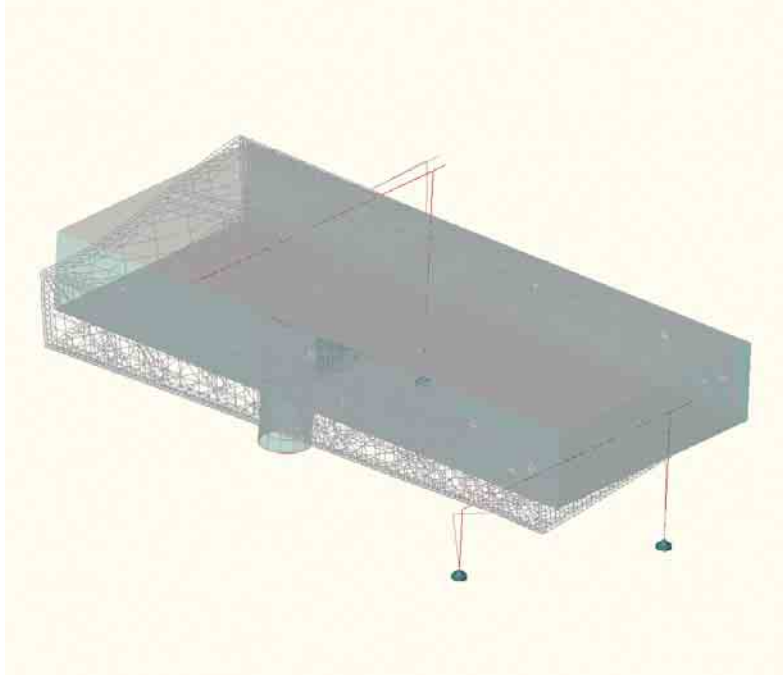
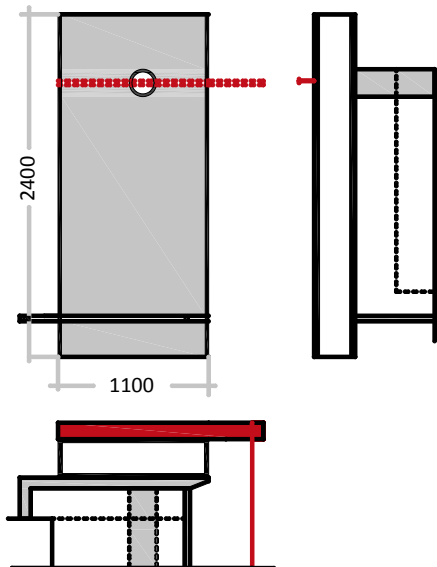

Spregnuta konstrukcija -
 čelični luk se pokriva
 armiranim betonom

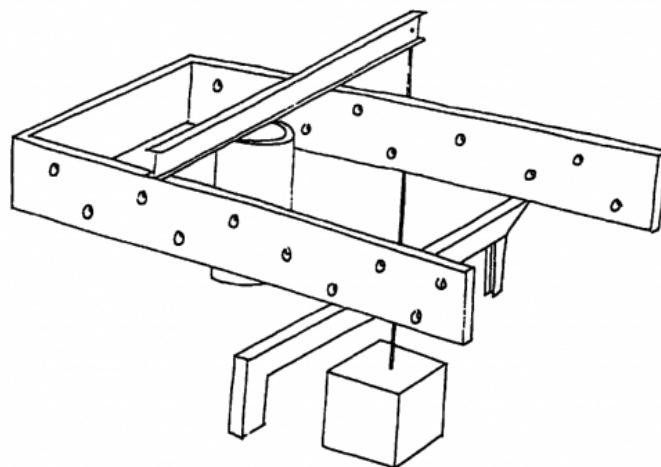
Posmatrajući objekat Tama University Library stiče se utisak da je arhitekta Toyo Ito ponovo izmislio lukove dajući im novu moderniju dimenziju. Ipak, prema tvrdnji autora, inspiracija nisu bili klasični lukovi i svodovi, već je inicijalna ideja bila stvoriti utisak pećine preko elegantnih stubova (stalaktita) postavljenih nesimetrično u osnovi, po lučnim trajektorijama. Da bi se dobio što prirodniji osjećaj u unutrašnjim prostorijama, lukovi su predviđeni u različitim dimenzijama, u stvari nijedan luk nije istih dimenzija. Raspon lukova se kreće od

Koncept konstrukcije
skica/3D model
korišćen za analizu

Vila Bordaax
postojeća konstrukcija
(osnova i presjeci)

Aseizmička intervencija
dodavanjem AB zidova
b) Dodavanjem masivnih stubova

Vila Bordaax
Bordaax, Francuska-Rem Koolhaas.

3.0m do 16.0m i raspoređeni su u osnovi takođe po lučnim rasterima, gdje presjek tih rastera čine stubovi. Takav gusti raspored mreža lukova (stubova) obezbeđuje povoljno krutu konstrukciju.

Na osloncu stubovi su veoma elegantni i malog poprečnog presjeka, samo 20cm. Po zamisli japanskog inženjera-konstruktoru Mutsuro Sasakija stubovi su kompozitni tj. čelični profili-pokriveni betonom. Oslonac čine čelične ploče koji prate krstasti oblik stuba. Čelične ploče su debljine 2.5 - 5.0cm,

Walt Disney Concert Hall

Simfonija u čeliku

Walt Disney Concert Hall, u medijima često nazvan i “simfonija u čeliku”, je objekt koji najbolje definiše i opisuje rad Frank O. Gehryja. Arhitektonsko rješenje ostavlja dovoljno prostora za interpretaciju morfologije, metafore i simbolike koja može biti cvijet u procvatu, brod u valovitom moru, dok za kritike ideja za ovakvu arhitekturu potiče od gomile iskorišćenog i zgužvanog papira u birou arhitekta. Ortogonalna organizacija nosećih elemenata kod Gehryja se rijetko može sretati. Njegovi objekti se moraju posmatrati kao trodimenzionalni i pozicija glavnih nosećih elemenata se veoma često može opisati samo preko X,Y,Z koordinata. Iako 3D modeli omogućavaju detaljne statičke i dinamičke analize u ovakvim slučajevima inženjeri su potpuno zavisni od rezultata softvera i ne mogu sa tačnošću predvidjeti po-

našanje objekta. Modeliranje objekta Walt Disney Concert Hall (kao i muzej Gugenheim u Bilbao) je vršeno u softveru CATIA koji se koristi u automobilskoj i avio industriji. Radi proračuna isti model je eksportovan na komercijalni softver SAP 2000. Velika zavistnost od softvera ostavila je inženjere u “mraku” iz prostog razloga što se standardne formule nisu mogli primjeniti na sasvim nestandardnu konstrukciju. Kako zbog velikog broja aproksimacija nije mogao biti urađen

Skica - “arhitektonski” koncept Frank Gehryja , jasno pokazuje da seizmički uslovi o regularnosti konstrukcije ni najmanje nisu uslovi inicijalnu arhitektonsku ideju. Walt Disney Concert Hall, Los Angeles, SAD

test na smanjenom modelu, softverski paket je bio jedini način proračuna i analize. Iz tog razloga projektanti su u pojedinim slučajevima pribjegavali predimenzionisanju nosećih elemenata.

ojačavajući tako stub na kritičnom presjeku, do 1.0m visine od oslonca. Uoporedo sa tim u cilju boljeg seizmičkog reagovanja, predviđena je seizmička izolacija koja će smanjiti bočne sile što će pomoći da objekat reaguje kao jedna cijelina. U ovom slučaju seizmička izolacija se javlja kao važan faktor u obezbeđivanju seizmičkog integriteta objekta, čineći ovako mogućim realizaciju arhitektonske ideje.

Tipičan objekat za arhitektu Rem Koolhaasa, koji je 1995. dobio zadatak da u slikovitom predgrađu grada Floriac, u Bordauxe, Francuska, isprojektuje porodičnu villu koja treba da "lebdji" iznad brežuljka. Tematika "lebdjenja" i objekata odvojenih od tla, uzdignutih u prostoru, uvijek je bila intrigantna i inaspirativna za arhitekta i uvijek je zadavala glavobolje inženjerima. Inventivna konstrukcija inženjera Cecil Balmond je omogućila ovakvu arhitekturu.

Postavlja se pitanje: da li bi bio moguć ovaj objekat u seizmičkoj zoni Tokia? Odgovor je kratak: Ne. Bez vidljivih intervencija u arhitekturi ovaj objekat ne bi ispunio minimalne i osnovne uslove stabilnosti koje važe za izgradnju i projektovanje u zoni razornih zemljotresa kao što je Tokio. Za provjeru seizmičkog reagovanja objekta Villa Bordauxe, autor ovih redova, je izradio 3D model u dva softvera za proračun konstrukcija, i rezultat je bio istovjetan. Objekat će oscilovati u nepovoljnim periodama tj, oscilacijama koje počinju torzijom (prvi oblik) i nastavljaju oscilacijama u z pravcu. Radi se o totalnoj dishar-

moniji i objektu neodrživom sa seizmičkog aspekta. Pomijeranja su takođe nesrazmjerna visini i dimenzijama objekta. Kao što se vidi na sl.6-15 intervencije potrebne da objekat dobije na seizmičkoj stabilnosti imale bi implikacije na inicijalnu arhitektonski koncept. Da bi objekat bio otporan čak i na zemljotres srednje jačine neophodna su ojačanja AB zidovima, koji bi svojom krutošću "smirili" pomijeranja i oscilacije objekta. Slični efekat se može postići i dodavanjem masivnih stubova u dva ortogonalna pravca djelovanja seizmičke sile. Izdignuti-dominatni dio objekta ima dimenzije 11x24m, sa izrazito nekonvencionalnom statičkom šemom kao na crtežu. Zidovi su "grede" koji drže ploče krova i sprata, a koji se sami oslanjaju na čeličnu gredu krova i armiranobetonsku gredu prizemlja.

Mentor Llundji

Literatura

Arnold Ch, Reithman R. Building configuration and seismic design John Wiley & Sons, Inc 1982; Balmond C. Informal, Prestel (London 2002); Brown A. Peter Rice: The engineers contribution to contemporary architecture Thomas Telford Publishing, London 2000; Charleson A. Seismic Design For Architects: Outwitting The QuakeArchitectural Press - Elsevier, Oxford, UK, 2008; Charleson A. Structure as Architecture: A Source Book For Architects And Structural Engineers- Architectural Press -2005; Charleson A, S.Pirie An investigation of structural engineer-architect collaboration-SESOC Journal-New Zeland-april 2009 Architectural Press -2005; Charleson A, Taylor M. - Towards an Earthquake Architecture; Proceedings 12th World Conference on Earthquake Engineering January 2000, NZ National Society for Earthquake Engineering, Paper o858, 8p; A.Holgate The art in structural design, Oxford University Press 1986; Holgate A. Aesthetic of built form, Oxford University Press 1992; Kelly J.M. Base isolation: Origins and developemen-selected papers -University of California-Berkeley 1998; Naeim F. The seismic design handbook Springer, second edition 2001; Pauly T, Priestley M.J.N Seismic design of RC and masonary buildings-John Wiley & Sons, Inc 1992; Pojani N. Inxhinieria sizmike/Toena- Tirane 2003; Rice P. An Engineer Imagines, Artemis London 1994; Pollock N. "Tama Art University Library." Architectural Record. Jan 2008, pp. 88-93; Pollock N. "Toyo Ito fuses structure and wrapper in a network of concrete trees at the new Tod"s Omotesando Building in Tokyo. "Architectural record 193.6 (2005), 78-85; Balmond C, Crossover, Prestel, London 2013; Llundji M, Savremena arhitektura u seizmički aktivnim područjima, Prostor-časopis za arhitekturu, januar 2010; Llundji M, Arkitektura sizmike, AAK , Prishtinë, 2012.

PRICKER

Nobel arhitekture ALEHANDRU ARAVENI

foto: himawari8.com.br

Čileanski arhitekta Alejandro Aravena, umjetnički direktor predstojećeg XV Bijenala arhitekture u Veneciji, dobitnik je Pricker nagrade za 2016. godinu - najprestižnijeg priznanja u oblasti savremene arhitekture.

Poznat po društveno-angažovanim, održivim i često niskobudžetnim projektima, 48-godišnji Aravena je prvi čileanski arhitekta koji je dobio Pricker nagradu i jedan od najmlađih laureata tog priznanja, koje se smatra Nobelom u oblasti arhitekture.

Aravena je vlasnik firme Alejandro Aravena Architect i izvršni direktor arhitektonskog studija

PRITZKER PRIZE - "The Nobel Prize for Architects" to Alejandro Aravena

The Chilean architect Alejandro Aravena, the curator of this year's Venice Architecture Biennale, has been named as the winner of the 2016 Pritzker prize, the highest accolade in architecture.

Known for his pioneering socially-engaged, sustainable low-cost housing projects, the 48 year old Aravena is the first Chilean architect to win the award and one of the youngest laureate of what is considered The Nobel Prize of Architecture.

Siamese Towers, Santiago, 2005
foto: Cristobal Palma

Elemental, takođe baziranog u Santjagu, a radio je i u Kini, SAD... Posebnu pažnju posvećuje korisnicima stambenih prostora koje projektuje, a dvije glavne teme njegovog rada su “participativni dizajn” i budućnost gradova u kojima će se, kako vjeruje, u narednih 15 godina naći više od dvije milijarde ljudi. To znači da je, kako je poručio na jednom od TED događaja, neophodno posvetiti pažnju održivosti arhitekture, što zapravo pozdravlja “rigorozno zajedništvo”.

Iako je poznat po višestrukim projektima za Katolički univerzitet Čilea u Santjagu - Inovativni centar (2014), Sijamskim tornjevima (2005), Medicinskoj (2004), Arhitektonskoj (2004) i Matematičkoj školi (1999), žiri Pricker nagrade je posebno istakao njegovu posvećenost projektovanju društvenih stambenih objekata.

Posvećen rešavanju globalne krize stanovanja, Aravena oličava oživljavanje društveno angažovanih arhitekata, istakao je žiri, posebno pominjući nedavno Čikaško bijenale arhitekture koje takođe ukazuje na promjene u arhitektonskoj profesiji. Žiri je posebno uzeo u obzir i metodologiju dizajna Aravena koji iz različitih perspektiva učestvuje u projektima od ideje

foto: Cristobal Palma

Domovi za stotine porodica

Aravena i njegova arhitektonska praksa Elemental, prvi su put privukli međunarodnu pažnju 2004. projektom koji redefiniše ekonomiju socijalnog stanovanja. Izaзов je bio omogućiti domove za stotine porodica koje su ilegalno skvotirale na zemljištu od pola hektara u na sjeveru Čilea. Vlada je tada osigurala po 7.500 američkih dolara po porodici što nije bilo dovoljno za kupovinu zemljišta i izgradnju novih kuća, posebno na tako vrijednoj lokaciji. Uobičajeno rješenje podrazumijevalo je preseljenje stanovništva u predgrađa. “Ako nema dovoljno novca za izgradnju dobre kuće za svakoga“, rekao je Aravena, “pomislili smo: zašto

ne izgraditi svakome pola dobre kuće - i ostaviti da kuću dovrše sami.”

Elemental je osmislio terasaste kuće jednostavnog betonskog okvira, s kuhinjom, kupatilom i krovom, dopuštajući porodicama da popune praznine i ostave individualni pečat na svojim domovima. Rezultat je bio daleko bolji od onih u obližnjim blokovima socijalne gradnje. Vrijednost nekretnina od tada je porasla pet puta, a model je u različitim varijantama uspješno primijenjen na drugim lokacijama u Čileu i Meksiku, uključivši čak 2.500 domova.

Quinta Monroy Housing
Popularni projekat nagrađenog arhitekta
"dobre kuće za svakoga"
foto: Cristobal Palma

Tom Pricker, čiji je otac 1979. osnovao nagradu, objavljujući vijest rekao je da Aravena svojim radovima "pruža ekonomske mogućnosti manje privilegovanim, ublažava posljedice prirodnih katastrofa, redukuje potrošnju energije i osigurava pristupačne javne prostore... On pokazuje kako arhitektura u svom najboljem izdanju može poboljšati živote ljudima"

Bicentennial children's park
Santiago, 2012
foto: Cristobal Palma

Aravena je na čelu XV Bijenala arhitekture koje će biti održano na temu “Izvještavanje sa fronta”, fokusiranu na arhitekturu koja poručuje da “balansiranje inteligencije i intuicije može da prevaziđe sadašnje stanje stvari”

Mathematics school
Santiago, 1999
foto: Tadeuz Jaloša

do finalne realizacije zajedno sa svim drugim akterima uključenim u taj proces.

Prema navodima žirija, mlađa generacija arhitekata i dizajnera, koja želi da utiče na promjene, može mnogo toga da nauči iz načina na koji Alejandro Aravena preuzima višestruke uloge, otkrivajući nove mogućnosti kreativnosti arhitekata. Tim pristupom Aravena daje profesiji arhitekta novu dimenziju koja je i neophodna kako bi se odgovorilo na postojeće zahtjeve i buduće izazove u toj oblasti, istakao je žiri.

Aravena je povodom Pricker nagrade saopštio da nijedno postignuće nije individualno, a posebno u arhitekturi koja je kreativna disciplina. Stoga je zahvalio svima koji su doprinijeli realizaciji projekata zbog kojih je nagrađen.

Aravena je od 2009. do 2015. godine, inače, bio u žiriju Pricker nagrade.

Među članovima žirija tradicionalno ima laureata Pricker nagrade, a Aravena je jedan od svega tri (Šigeru Ban i Fumihiko Maki) koji su je dobili nakon učešća u žiriranju.

Svečana ceremonija uručjenja Pricker nagrade biće održana 4. aprila u sjedištu UN u Njujorku.

Lice kritičkog modela arhitektonske prakse

Aravena je postao lice kritičkog modela arhitektonske prakse, a u svojoj postavci Venecijanskog bijenala naziva "Izveštaj sa fronta" namjerava da podigne nivo rasprave oko globalne urbanizacije.

"Jedna od najvećih grešaka koju arhitekta prave jeste to što se bave problemima koji zanimaju druge arhitekta", ističe Aravena.

"Najveći izazov je angažovati se bitnim nearhitektonskim

foto: tumblr.com

temama: siromaštvom, zagađenjem, saobraćajnim zagušenjem, segregacijom - i primijeniti naše specifično znanje. Nije dovoljno podići svjesnost. Želim da ljudi dobiju više alata. Moramo podijeliti izazove kako bismo znali koje bitke nas očekuju", rekao je Aravena.

AROUND US - The city of art on the outskirts of Milan

One of the most notable architectural and artistic projects in the last year, an incredible blending creation of Miuccia Prada and her leading architect Rem Koolhaas, the winner of the Pritzker prize with whom she has successfully collaborated for 15 years, was opened in the spring of 2015 and the entire industrial site of Milan was transformed into the new city of art. Seven old distillery buildings were renovated in the artistic spirit through recognizable eccentric approach to architecture in Prada's most ambitious project not related to fashion - a complex of the Fondazione Prada. Apart from seven existing buildings three new structures were built and in interesting way blended into the dynamic whole. The complex includes warehouses and three enormous brewing cisterns with a raw industrial character that architects, Dutch firm OMA, retained while adding three new buildings made of glass, white concrete and aluminum foam. One, the centrally located Podium, is intended for temporary shows while a 9-story tower will house the foundation's archives, art installations and a restaurant. The third, a theatre with a mirror façade, features folding walls that allow the building to open onto a courtyard. In total, the collection of buildings provides nearly 19,000 square meter of exhibition space.

Grad umjetnosti na obodu Milana

To je prostor u kojem se prikazuje novi film Romana Polanskog, radovi Džefa Kunsa i Donalda Džada su posvuda raspoređeni, a Ves Anderson je dizajnirao kič kafić - u zapuštenoj industrijskoj zoni, iznad željezničke pruge i obilaznice u Milanu, Rem Koolhaas i Miuccia Prada napravili su sjajno mjesto za umjetnost i umjetnike, toliko prostrano i veliko da je to, praktično, grad.

Otvoreni prostori u unutrašnjosti kompleksa kreirani su tako da savršeno balansiraju između prošlosti i sadašnjosti - pretvarajući arhitekturu, u interakciji s posjetiocima, u umjetničku inspiraciju

Kada je Fondacija Prada otvorila vrata svog novog, stalnog doma u Milanu, posvećenog savremenoj kulturi, ne samo da je postavila taj italijanski grad čvrsto na čelo današnjeg globalnog svijeta umjetnosti, već je takođe predstavila ambiciozni novi način razmišljanja o odnosu između arhitekture i umjetnosti. Fondacija Prada, zamišljena kao “predstraža za

Sjajno mjesto
za umjetnost i umjetnike
foto: guardian.co.uk

analizu sadašnjeg vremena”, organizovala je izložbe brojnih umjetnika od Aniša Kapura do Stiva Mekvina, kupila instalacije Karstena Holera i Tomasa Demanda, bila domaćin simpozijuma iz oblasti filozofije, producirala art filmove i objavila 40 knjiga i kataloga.

Jedan od najzapaženijih arhitektonsko-umjetničkih projekata prošle godine, nevjerovatan spoj kreacije Mijuće Prade i njenog vodećeg arhitekta Rema Kolhasa, dobitnika Prickerove nagrade, sa kojim uspješno saraduje već 15 godina, predstavljen je u proljeće 2015. i cio kvart industrijske zone Milana transformisao u novi grad umjetnosti.

Sedam objekata stare destilerije rekonstruisano je u slobodnom duhu umjetnosti, kroz prepoznatljiv ekscentričan pristup arhitekturi, u Pradin najambiciozniji projekat koji nema nikakve veze s modom - kompleks Fondacije Prada. Pored sedam postojećih objekata obnovljenih u postindustrijskom stilu, izgrađena su tri nova, koja su na zanimljiv kontrastan način uklopljena u dinamičnu cjelinu. Kompleks, dakle, uključuje i skladišta i tri ogromne cisterne za fermentaciju piva; arhitekta holandske arhitektonske firme OMA zadržale su njihov sirovi industrijski izgled, uz dodavanje tri nove zgrade od stakla, bijelog betona i aluminijumske pjene. Jedna od njih, u centar smješten Podium, namijenjen je za privremene izložbe, dok je druga devet spratova visok toranj, u kojem se će se nalaziti arhiva Fondacije Prada, umjetničke instalacije i restoran. Treći, pozorište sa fasadom od ogledala, ima sklopive zidove

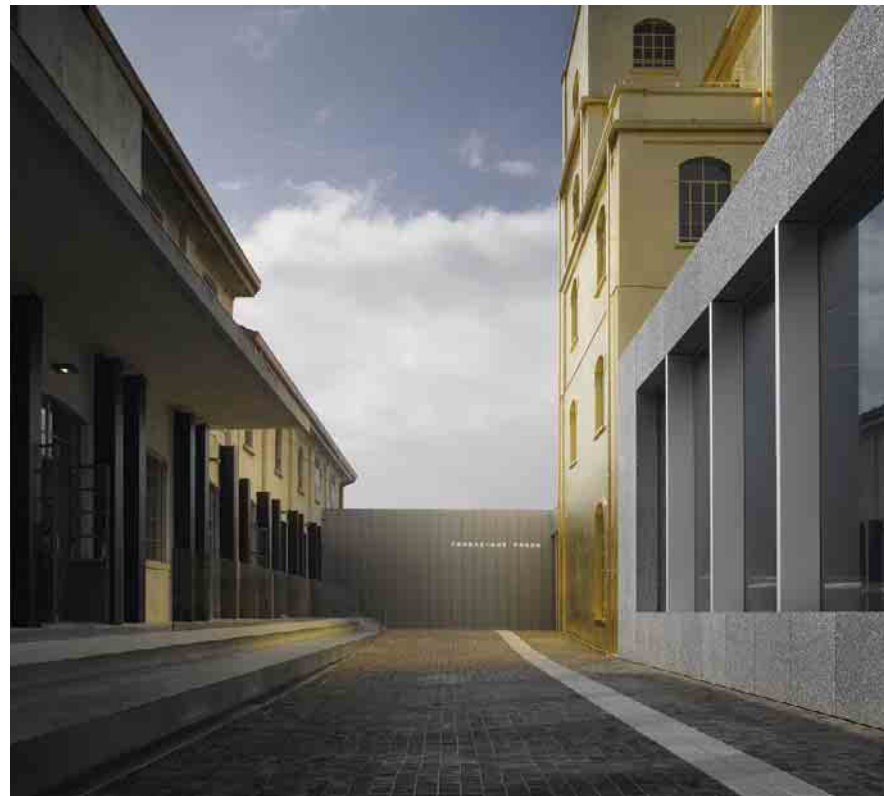
Fasada obučena u pažljivo skrojeno odijelo od 24-karatnih zlatnih listića
foto: guardian.co.uk

Skup zgrada pruža se na gotovo 19.000m² izložbenog prostora
foto: guardian.co.uk

koji omogućavaju da se zgrada otvori ka dvorištu. Ukupno, skup zgrada pruža se na gotovo 19.000 metara kvadratnih izložbenog prostora, dvostruko više nego, na primjer, novi Whitney Museum of American Art.

Fondacija Prada osnovana je 1993. godine kao organizacija u oblasti kulture, koja kroz raznovrsne izložbe istaknutih umjetnika, organizovanje filozofskih debata, produkciju autorskih filmova, izdavanje knjiga i publikacija analizira fenomene epohe. Glavna misija fondacije je da promoviše kulturu kao instituciju, koja nije samo korisna i neophodna nego i veoma atraktivna i privlačna, kao osnovno sredstvo koje nam u svakodnevnom životu pomaže da razumijemo kako se sve mijenja - i mi i svijet oko nas. Prefsinjena perfekcija Komplexa Fondacije Prada nema nikakve veze s modom, ali na pravi način prati i oslikava duh brenda koji postoji od 1913. godine. Prada je danas jedna od najvećih globalnih modnih imperija, koja je od samog početka bila poznata po savršeno elegantnim torbama, koferima i luksuznim aksesoarima prestižnog kvaliteta izrade od najfinijih materijala. "Grad umjetnosti" nalazi se u industrijskoj zoni na periferiji Milana.

Kompaktna arhitektonsko-urbanistička konfiguracija nastala je rekonstrukcijom kompleksa stare destilerije iz 1910. godine. "Pokušali smo da pronađemo način da pobjegnemo izvan zi-

Toranj prekriven sa četiri kilograma zlata

Kada se grad umjetnosti posmatra spolja, jedino što odskače od originalne arhitekture je mali zlatni toranj koji viri iznad vijugavih krovova bivše destilerije. Četiri kilograma zlatnih listova jednostavno su nanešena na površinu postojeće građevine.

“Zlato je vrlo jeftin materijal za prekrivanje”, kaže Kolhas, “u odnosu na mermer ili čak boje”. Zlato ima i transformativna svojstva: čak i kada je oblačan dan, pozlaćeno svjetlo stvara i širi toplu auru preko cijele okoline. Unutar kompleksa, koji je obzidan po obodu kao manastirski, u oči upada elegantna staklena kutija, svojevrsan izlog za klasične statue, mišićave siluete koje kao da marširaju preko terasastog krajolika iznutra, oslobođene od svojih postolja. Iznad galerije je drugi izložbeni prostor.

Ovako fino podešeni trenuci napetosti ponavljaju se u cijelom kompleksu, gdje su novo i staro u ravnoteži, ne sudarajući se sasvim, a je učinak pojačan neočekivanim kombinacijama nespojivih materijala. Nove građevine su odjevene u ono što izgleda kao grubi kamen ili šljunak iz daljine, ali ispada da je riječ o aluminijskoj pjeni, materijalu koji se koristi u vojsci za apsorpciju eksplozije bombe, ovdje je upotrijebljen kao blještava koža. Isti materijal iskorišten je i u enterijeru, kao da su ti blokovi isklesani iz čvrste mase metalne pjene. Iskorišteni na vanjskoj strani, čine zgradu odjednom masivnom i nevjerovatno laganom.

Gruba, siva struktura i sjajna, zlatna površina u igri umjetnosti
foto: guardian.co.uk

Kvart industrijske zone Milana transformisan je u novi grad umjetnosti
foto: guardian.co.uk

Spoj industrije, tradicije i glamura
foto: guardian.co.uk

dova klasičnih izložbenih prostora i da kreiramo tipološku raznolikost prostora i uslova za prikazivanje umjetnosti”, kazao je arhitekta Rem Kolhas. Gruba, siva struktura i sjajna, zlatna površina u igri umjetnosti i arhitekture prenose se na elemente enterijera - sive površine zidova i zlatne statue. Otvoreni

prostori u unutrašnjosti kompleksa kreirani su tako da savršeno balansiraju između prošlosti i sadašnjosti - pretvarajući arhitekturu, u interakciji s posjetiocima, u umjetničku inspiraciju. Najupečatljiviji dio cijelog kompleksa jeste fasada u klasičnom industrijskom stilu, koji nosi duh radničke klase, obučen u pažljivo skrojeno odijelo od 24-karatnih zlatnih listića. Centralni paviljoni prekriveni su širokim staklenim panelima, koji iz svakog ugla otvaraju dramatične vizure na ambijentalne cjeline u okviru enterijera. Zgrada bioskopa je specifična jer je samostalna, ali i neraskidivo povezana s okruženjem - njena fasada od ogledala u svojoj refleksiji daje beskrajnu širinu. Dizajnirana je kao multifunkcionalni objekt koji se otvara i pretvara u 30 metara dugu modnu pistu. Potpuno neočekivani kafe-bar “Luca” osmislio je i dizajnirao režiser Ves Anderson, inspirisan duhom italijanskih kafea 50-ih godina, u jedinstvenom spoju s apsurdnim kičem - njegovim prepoznatljivim stilom.

“...Dok sam razmišljao kako mogu da napravim prilično dobru filmsku scenografiju, palo mi je na pamet da bi još bolje bilo da napravim prostor u kome mogu da sjedim i napišem novi film! Pokušao sam da dizajniram bar u kome bih volio da provodim svoje slobodno, neizmišljeno vrijeme...”, kazao

“Grad umjetnosti” nalazi se u industrijskoj zoni na periferiji Milana, foto: guardian.co.uk

Neočekivani kafe-bar “Luca” osmislio je i dizajnirao režiser Ves Anderson, foto: fondazione prada

je Anderson.

Bogatstvo koje se nosi sa stilom i nesvakidašnji spoj industrije, tradicije i glamura, izdvajaju ovu interesantnu rekonstrukciju objekta, koji odiše tihim luksuzom.

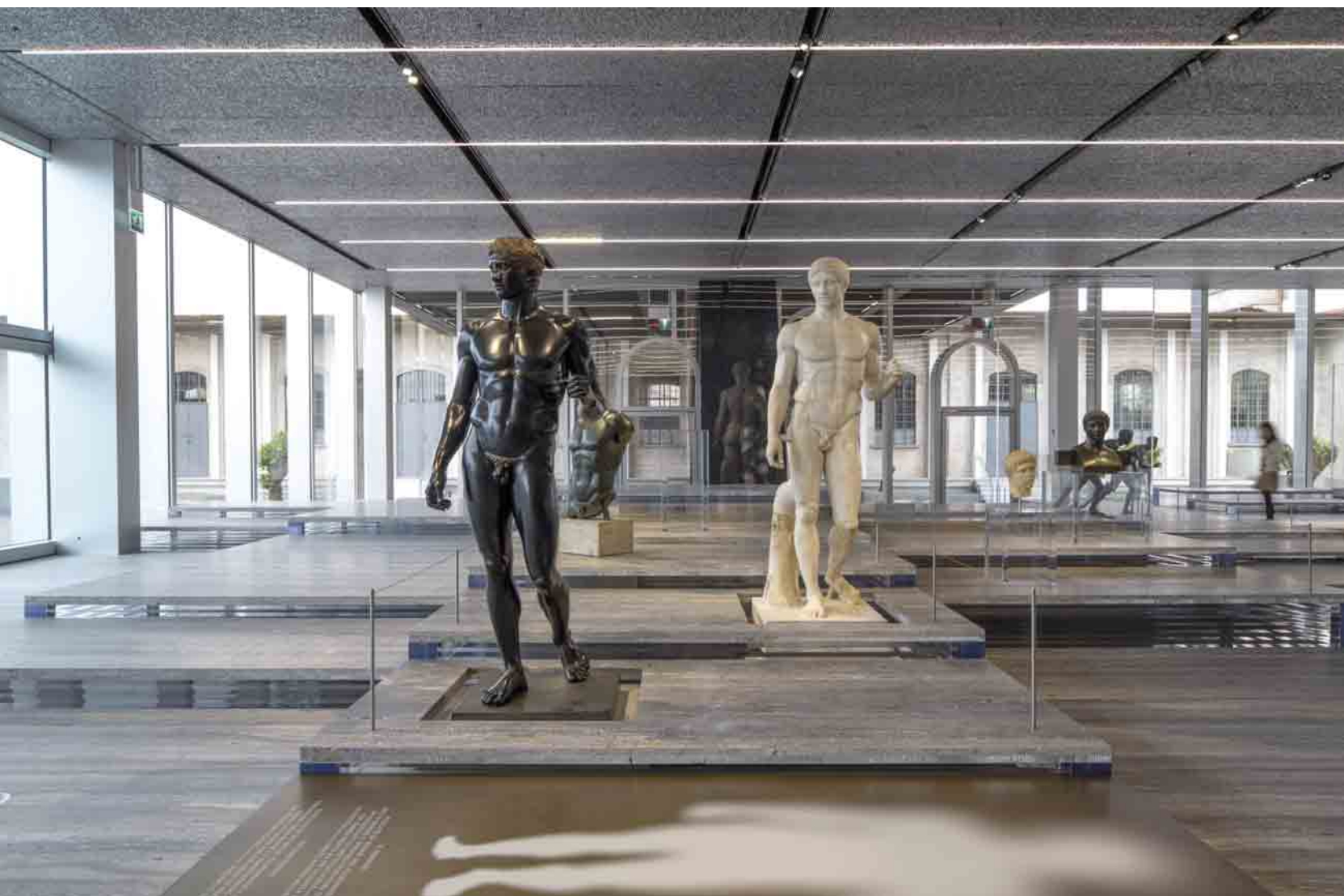
“Fondacija Prada nije klasičan projekat rekonstrukcije, niti je nova arhitektura. Dva pristupa koja su obično razdvojena, ovde se sukobljavaju u stanju stalne interakcije, kreirajući cjelinu od fragmenata koji se nikada neće pretvoriti u statičnu sliku...”, smatra Kolhas.

Nina Vujačić

Pokušali smo da pronađemo način da pobegnemo izvan zidova klasičnih izložbenih prostora i da kreiramo tipološku raznolikost prostora i uslova za prikazivanje umjetnosti”, kazao je arhitekta Rem Kolhas

Podium, namijenjen je za privremene izložbe
foto: guardian.co.uk

Nejverovatniji spoj kreacije Miijuče Prade i njenog vodećeg arhitekta Rema Kolhasa
foto: sky.it

SVJEDOCI VJEKOVA I CIVILIZACIJA

Stari grad ULCINJ

Za dva i po milenijuma koliko postoji, nije bilo osvajača i države koja je dosegala do obala Jadrana a da ga nije željela za sebe. Spektakularan položaj, impresivna istorija i jedinstveni pečat koji su mu ostavljali neimari tokom burnih vjekova, čine ulcinjski Stari grad pravim biserom južnog Jadrana. Čudesna istorija koja je pisana unutar i oko zidina čuvenog kastela, koji je uživao status dragulja u kruni osmanlijskog cara, u jednoj epohi čak i gusarske prijestonice, i možda najveće “primorske” želje jedinog crnogorskog kralja, nažalost, nije Stari Ulcinj obasjala pažnjom kakvu uživaju slični gradovi spomenici ovog dijela mediteranske obale. Možda zbog toga što su ga svi narodi i carstva koji su se susretali u njemu, zbog ljepote i strateške važnosti, suviše željeli samo za sebe pa je kao dijamant budio višak strasti i ljubomore. A možda i zbog kasno sazrele svijesti da je

WITNESSES OF THE AGES AND CIVILIZATIONS

Old town of Ulcinj

For two and a half millennia of its existence there was no conqueror or the country reaching to the shores of the Adriatic sea and not wanting it for itself.

Spectacular location, impressive history and a unique mark left by the builders in the turbulent centuries make Old Town of Ulcinj the real pearl of the southern Adriatic.

One of the most reputable and most current interlocutors Igbala Sabovic Kerovic, an architect who is the author of the recently promoted monograph "The Architectural Heritage of Ulcinj - Between Theory and Practice", published by the Turkish Agency for International Cooperation and Coordination Agency (TIKA) talks about the neglect of these cultural achievements, its revitalization, the level of devastation and compromise required in order to have a town-monument preserved and at the same time valued in tourism.

In an interview for Pogled, Sabovic-Kerovic says that cultural and visual identity of the Old Town is not entirely preserved, but that does not mean that the chance to revitalize is irrevocably lost.

Dr Igbala Šabović Kerović

Pogled iz Ulcinja, foto: Anto Baković

njegova specifična ljepota i vrijednost upravo u jedinstvenom preplitanju antike, orijenta, autohtone ilirske, srednjovjekovne slovenske i mletačke kulture.

O zapostavljenosti ove kulturne tekovine, njenoj revitalizaciji, nivou devastacije i kompromisu koji se traži u želji da se grad-spomenik sačuva a u isto vrijeme bude i turistički valorizovan, jedan od najreferentnijih a svakako najaktuelnijih sagovornika je dr

Igbala Šabović Kerović, arhitektica koja je autor nedavno promovisane monografije “Graditeljsko nasljeđe Ulcinja - između teorije i prakse”, objavljene u izdanju Turske agencije za međunarodnu saradnju i koordinaciju (TIKA). U razgovoru za Pogled, dr Šabović-Kerović kaže da kulturološki i vizuelni identitet Starog grada nije u cjelosti sačuvan, ali i da to ne znači da je bespovratno izgubljena šansa za njegovom revitalizacijom.

Koliko je Stari Ulcinj, kao spomenik kulture, izmijenio izgled

foto: Anto Baković

tokom posljednjih stotinjak godina, od perioda kada je ušao u sastav Crne Gore i koliko je u promjenama kroz koje je prolazio sačuvan njegov kulturološki i vizuelni identitet?

“Očuvanje kulturološkog i vizuelnog identiteta ulcinjskog Starog grada značilo bi očuvanje svih specifičnosti i vrijednosti koje se ogledaju u raznolikoj civilizacijskoj, i u tom smislu graditeljskoj slojevitosti, ostvarenoj u vremenskim rasponima: 1. iliro-grčkog (od I i II vijeka n.e. /Colchinium, Cicinium, Vicinum, Helcynio/ 734.g, Ulcini, Dulcinium, Licini, Dolcignum/), 2. srednjovjekovnog (tokom XI, XII i XIII vijeka), 3. mletačkog (od 1412. do 1571. godine), i 4. osmanskog perioda (od 1571. do 1878. godine). Kulturološki i vizuelni identitet Starog grada nije u cjelosti sačuvan, što ne znači da je bespovratno izgubljena šansa za njegovom revitalizacijom. Pored izvjesnih promjena na nivou pojedinačnih objekata, autentičnost i integritet urbanističko-arhitektonske cjeline Starog grada ogleda se u nepromijenjenoj urbanističkoj koncepciji kao i u očuvanim ambijentalnim svojstvima kuće kao osnovne strukturalne jedinice urbanisticke cjeline. Unutar starog grada ima osam autentičnih objekata, što na nivou cjeline čini 6,2%. Ambijentalnih objekata ima 24, što na nivou cjeline čini 20,17%. Neutralnih objekata ima 14, što na nivou cjeline čini 11,76%. Objekata u skladu sa ambijentom ima 15, što na nivou cjeline čini 12,61%. Na nivou cjeline evidentna je zastupljenost 37 stambenih objekata koji su srušeni ili u ruševnom stanju. Za ove objekte postoje uslovi, tj. dokumentaciona osnova za stvaranje autentičnih, odnosno ambijentalnih vrijednosti, što na nivou cjeline čini 31,09%. Za sve ove objekte, u uslovima sprovođenja adekvatnih mjera zaštite (restauracija, sanacija, rekonstrukcija), moguće je

Arhitektonski reprezentivi velikih civilizacija

Po čemu je Stari Ulcinj, u arhitektonskom smislu, drugačiji od drugih kastela na našoj obali?

“Po tome što se na malom prostornom rasponu nalaze arhitektonski reprezentivi i oblici velikih civilizacija nastajali u različitim periodima i dugim vremenskim rasponima. Malo gdje na Mediteranu možete naći: iliro-grčki kiklopski zid, mletačku eskarpu, osmanski segmentni luk i svod u Citadeli, srednjovjekovnu kulu Balšića, mletačke palate sa kamenim doprozornicima, profilirane nadprozornice sa menzolama pri gornjem i konsolama pri donjem dijelu, osmansku kule sa doksatima, musanderama, hamamima... Sve ovo Ulcinj čini jedinstvenim, neponovljivim i nažalost sa stanovista valorizacije kulturnog nasljeđa u turističko privrednom smislu nedovoljno iskorišćenim.”

postići autentičnu, odnosno ambijentalnu vrijednost kako na nivou pojedinačnih objekata, tako i na nivou urbane cjeline koju čini cca 119 objekata, što u procentima iznosi 82,35%.

Broj objekata koji ni na jednom nivou nijesu u skladu sa ambijentom i naglašeno degradiraju ambijentalne vrijednosti ove istorijske urbanističko-arhitektonske cjeline takođe nije beznačajan. Tačnije, ovih objekata ima 21, što na nivou cjeline čini 17,65%. Za te objekte potrebno je preuzeti sve neophodne mjere

i radnje kao bi se stekli uslovi za sprovođenje smjernica za rehabilitaciju zona intenzivne zaštite u kojima se nalaze”.

Šta je sve urađeno i koji su to prioriteti u očuvanju grada kao istorijskog spomenika?

“Razvoj i funkcionisanje grada temelje se na nizu faktora koji utiču na planiranje i kreiranje urbanosti. U toj bi hijerarhiji uloga graditeljskog nasljeđa trebalo visoko da se kotira. Nažalost, u dosadašnjoj teoriji i praksi, ova tematika, kako sa stanovišta primijenjene metodologije, tako i sa stanovišta prioriteta aktivnosti, nije bila zastupljena na odgovarajući način. Takvu sliku ilustruje činjenica da je nakon zemljotresa 1979. godine cjelokupan graditeljski opus Ulcinja uključen u planove regulacije, a Studija zaštite graditeljskog nasljeđa urađena je skoro dvije decenije kasnije (1998). Studija je, po pitanju efikasnosti, ostala na nivou opštih informacija, a smjernice zaštite svedene su na elementarne podatke, odnosno spisak zaštićenih objekata. Činjenica je, takođe, da je prezentacijom rezultata arhitektonsko-urbanističkih i arheoloških istraživanja, sprovedenih u vremenskim rasponima 1953-1958; 1966-1971; 1977-1980, Ulcinju u nauči

obezbijeđeno mjesto koje mu, po značaju koji je među našim primorskim gradovima imao, u potpunosti pripada. Prvi, za sada posljednji i jedini regulacioni plan za ulcinjski Stari grad (Urbanistički projekat Stari Grad) donesen je 1983. U praksi, međutim, nakon uspostavljanja formalne zaštite pojedinih objekata 1961. godine, nakon izvršenih prvih konzervatorskih i restauratorskih radova 1975. godine, te nakon zemljotresa 1979. godine, sve do sada po pitanju zaštite nije napravljen niti jedan korak. Takvo stanje, umjesto unapređivanja, dovelo je do naglašenog devalviranja ambijentalnih vrijednosti i specifičnosti ulcinjskog graditeljskog naslijeđa, a prije svega Starog grada. Objektivno i stručno sagledavanje današnje situacije, kao imperativ postavlja zaštitu naslijeđene prostorne i graditeljske vrijednosti Starog grada Ulcinja. Pri tome je važno istaći da kompleksnost strategije upravljanja naslijeđem omogućava definisanje platforme samoodrživosti lokaliteta jedino pod uslovom da su definisane njegove kulturne vrijednosti, potencijali i mogućnosti, kao polazište za utvrđivanje integralnog plana upravljanja naslijeđem, koji nužno mora uslijediti”.

Kakav i koliki kompromis je moguć da bi se Stari Ulcinj sačuvao kao istorijski spomenik a valorizovao u turističkom smislu?

“UNESCO-va nova težnja usmjerena ka očuvanju urbanog pejzaža, temelji se na pravilnoj upotrebi prirodnih posebnosti i naslijeđenih graditeljskih vrijednosti stvaranih u različitim istorijskim epohama. Crna Gora, u vezi s tim ima naglašen značaj i razvojnu šansu. Kao zemlja središnjeg dijela Balkanskog poluostrva, dijeli istoriju sa susjednim zemljama, Ilirske, Romanske, Slovenske i dominacije Rimskog carstva. Od 17. vijeka postala je zapadna granica Osmanskog carstva u punom kontaktu sa zemljama zapadne Evrope, najprije Venecije i kasnije Austrougarske.

Sadržajnost ulcinjske cjeline, njena graditeljska slojevitost i različitost, i prije svega prostorni potencijal, predstavljaju izvanrednu podlogu za prezentaciju u sklopu turističke ponude. Ista predstavlja ključnu komponentu očuvanja i održivog razvoja graditeljskog i prirodnog naslijeđa Crne Gore u kojoj

foto: Anto Baković

s obzirom na ukazane okolnosti, postoje izvanredni uslovi za formiranje više međusobno uvezanih grupa naslijeđa kao osnov za formiranje brojnih hipotetičkih turističkih ruta - reprezentata raznolikih prirodnih i graditeljskih slojeva. Ulcinjska cjelina može biti proširena sa lokalitetima istih ili sličnih istorijskih, prostornih, urbanističkih, arhitektonskih karakteristika, a koji pripadaju istoj geografskoj cjelini (Bar, Herceg Novi, Podgorica), i šire u smislu regionalne pripadnosti. Poseban izazov predstavlja pitanje revitalizacije Gornjeg grada i Citadele. Tim prije što su u njima najzastupljeniji srušeni ili graditeljski oblici sačuvanih ambijentalnih vrijednosti. Taj izazov se prvenstveno definiše vraćanjem pojedinačnih ambijentalnih vrijednosti, što podrazumijeva primjenu adekvatnih konzervatorskih mjera i prije svega pravilan izbor novih funkcija - nosilaca održivog urbanog razvoja i funkcionisanja grada. U tom postupku nužno je izbjeći konvencionalan i for-

malistički planerski pristup, po inerciji nasljeđivan iz epohe u epohu, koji turističku funkciju (kultura/muzeji, galerije) vidi kao jedinu šansu unapređivanja. Naravno, ne treba isključiti značaj turističke industrije, u tom pravcu uključiti stambene objekte u njene ponude.

Istraživanja su pokazala da stambeni objekat u funkciji prostorne prezentacije izvjesnih stambenih kultura, ili sakralni objekat u funkciji multikonfesionalnog muzeja, predstavlja moguće rješenje. To vjerno ilustruje Muzej 'Crkva - džamija' čija formalna promjena izvorne funkcije 1975. godine (adaptacijom u muzej) hronološki odražava viševjekovnu kulturološku slojevitost i graditeljsku specifičnost ulcinjskog Starog grada. Postavka arheološke zbirke do koje se došlo prilikom iskopavanja u Starom gradu, Muzej 'Crkva-džamija' predstavlja sintezu mletačkih i osmanskih graditeljskih tehnika i metoda u stvaranju prostornih vrijednosti, savremeno prezentovanih u uslovima nove - savremene funkcije muzeja. Na širem prostoru Mediterana drgocjeni su ovi rijetki graditeljski primjeri koji su najljepši dokaz susreta različitih civilizacija na istom prostoru i objektu”.

Da li je rađena revitalizacija Starog Ulcinja umanjila njegovu vrijednost kao arheološkog spomenika?

“Kada je u pitanju revitalizacija graditeljskog nasljeđa preduslov za dobar rezultat jeste adekvatan izbor principa zaštite. Tu je potrebno naglasiti da fleksibilnost prostora predstavlja uslov i imperativ revitalizacije, što znači da revitalizovani prostori moraju obezbijediti mogućnost eventualne promjene funkcije, te u procesu sociourbanih promjena i savremenih stremjenja podstaknuti održivu upotrebnu vrijednost i funkciju. U cilju unapređivanja stanja ulcinjske tvrđave neophodno je sprovesti njenu konsolidaciju - prije svega bedema i kula koje je čine, kao i neizbježnu sanaciju Citadele i u njoj pojedinačnih objekata. Drugi mogući metod koji je već primijenjen u slučaju Kule Balšića, ravelina sa kazamatima, Muzeja 'Crkva-džamija', Upravne zgrade muzeja, Nautičkog muzeja, podrazumijeva istorijsku restauraciju kroz adaptaciju, prilagođavanjem prostora savremenoj funkciji. Takav pristup je

primjenjiv za srednjovjekovne, a kasnije osmanske ostatke, kasarne, barutane u Citadeli, koja u izvjesnom smislu podrazumijeva vrijednost arheološkog lokaliteta.

Na svu sreću, u proteklom periodu aktivnosti na tom prostoru nije bilo, pa isti, uz zadržku da je zapušten, predstavlja dobar potencijal kojem nužno slijedi unapređenje i u tom postupku apriori mu treba obezbijediti konzervatorsku komponentu i održivu upotrebnu vrijednost. To je suština: prezentacija i svakodnevna dostupnost javnosti sa sadržajima koji trajno povećavaju atraktivnost dobra, uz očuvanje svih autentičnih i ambijentalnih - nasljeđenih vrijednosti”.

Na čemu bi trebalo poraditi narednih godina? Kakvi rizici prijete Starom gradu?

“Strategija cjelokupnog organizovanja procesa upravljanja, finansiranja, planiranja, očuvanja, korišćenja i razvoja kulturno-istorijskog nasljeđa definiše se planom čiji je osnovni cilj obezbjeđivanje ekonomske samoodrživosti kroz poboljšanje ukupnih životnih uslova. U vezi s tim plan neizbježno treba da sadrži integralnu finansijsko-administrativnu i konzervatorsko-plansku strategiju, te predlaže intervencije prema prioritetima. U narednom periodu, predstoji nam nužna izrada integralnog plana upravljanja nasljeđem.

Dobar integralni plan upravljanja nasljeđem, nedvosmisleno jasno treba da u skladu s metodologijom savremene integrativne prostorne zaštite, ispita mogućnost revitalizacije, i u cilju ambijentalnog i funkcionalnog unapređivanja te posebno definiše pitanje nove gradnje u granicama izvjesnih prostornih segmenata. Ovo znači da plan treba da propiše: 1. konzervatorsku prezentaciju i restauraciju kulturnih dobara po egzaktno-autentičnom kriterijumu; 2. revalorizaciju ambijentalno vrijednih cjelina; 3. preporuči revitalizaciju po kriterijumu prilagođavanja prostora savremenoj funkciji; 4. precizno definiše tipologiju nove gradnje, uz očuvanje osnovnog oblikovnog identiteta. Konačno, plan treba da ostvari kompatibilnost između jedne tipološke konzervacije, i jedne moderne transformacije.

Suštinski, ispravna strategija upravljanja graditeljskim naslje-

Praksa često zaboravlja suštinu

Utisak je da Stari Ulcinj nije adekvatno iskorišćen u turističkom i u smislu kulturošloške reprezentacije grada, s obzirom na svoju atraktivnost. Da li je veća pažnja koju dobijaju drugi gradovi tvrđave na crnogorskom dijelu Jadrana posljedica slabije reprezentacije Starog Ulcinja ili nečeg drugog?

“Nažalost utisak je da naši istorijski gradovi načelno nisu adekvatno tretirani u kontekstu savremene integralne konzervatorske prakse. Praksa često zaboravlja suštinu, da savremena zaštita povezuje i ‘miri’ konzervatorske zahtjeve i ne samo dnevne već dugoročne ciljeve urbanističkog planiranja, i u konačnom rezultatu definiše uslove arhitektonskog projektovanja. Ipak, u tom smislu, Ulcinj jeste naš najveći ‘problem’ i izazov.

Odgovornost pripada institucijama sistema koje se bave pitanjem prostornog razvoja i upravljanja graditeljskim nasljeđem, i prije svega lokalnim samoupravama.”

dem polazište je za pravovremeno reagovanje na promjene kojima je nasljeđe danas izloženo. Ona nužno prepoznaje uzajamni odnos nasljeđa i razvoja (razvoj ugrožava nasljeđe: nasljeđe se smatra važnim činiocem razvoja) i jasno preporučuje rješenje aktivnog shvatanja nasljeđa. Esencijalno pitanje jeste pronaći način da dodamo novu vrijednost prostoru u kome gradimo. Tačnije, važno je znati kako ‘ostvariti graditeljski otisak vremena preko kojeg se prepoznaje uvijek prisutni duh mjesta’, što bi u konkretnom slučaju značilo ponovno vraćanje i uspostavljanje svih onih vrijednosti koje su ovoj tekovini udahnule sve one velike civilizacije.

Konačno, treba da se odlučimo da li ćemo dozvoliti da jedna značajna kulturna tekovina konačno bude izgubljena, ili ćemo planski predviđenim intervencijama revitalizovati naslijeđene vrijednosti.”

Mladen Stojović

Piše: doc.dr Boris Ilijanić dipl.ing.arh.

PROSTORNA ANALIZA (HERCEG NOVI)

PROUČAVANJE URBANOG RAZVOJA II

Graditeljsko nasljeđe grada “Sv. Stefana”

Nesporne istorijske i prostorne činjenice definišu osnovnu teoremu da je poslije više upada sicilijanskih Saracena u ove prostore oko 820. do 840. godine koji su opustošili istočnu obalu Južnog Jadrana, gdje su srušili stare, od Rima naslijeđene gradove i naselja (Epidaurum, Resinum, Rizonium, Acruvium, Vicinium...), izbjeglo stanovništvo počelo da se iz brdsko planinskih slovenskih područja vraća na obalu. Ono po “Barskom Ljetopisu” Dukljanina, predvođeno prvim srednjovjekovnim vladarima, asimiluje izbjeglice i sa njima gradi na novim lokalitetima gradove (Lausinium-Raguzium-Dubrovnik, Decatera-Cattaro-Kotor...) i definiše upravu po kneževinama ili banovinama. Formira se uprava - region Travunija sa župama, od kojih su dvije, bez značajnijih gradova na svojoj teritoriji, u jugoistočnom dijelu: Konavle i Dračevica. Dračevica (današnja teritorija opštine Herceg Novi), kao subregion, bez klasičnog grada, obiluje seoskom organizacijom prostora. Koncentracija duhovnih vrijednosti i uprave se ogleda u velikom broju starih crkava. Vojna ili upravna zaštita Dračevice je sigurno bila definisana pojedinačnim kulama i manjim fortifikacijama, ili

grupama njih (castello), naslonjenim na rimske recidive građevina uz put Cavtat-Skadar, naročito građevinama lokaliteta Resinum (Selo Čenić u Sutorini). Takvi građevinski objekti su bili i antička kula na lokalitetu “Vojničke banje” u Herceg Novom, kao njihove spolije vidljive kroz sekundarnu ugradnju u kasnijim objektima (Mezaluna, Forte Mare). Ova antička kula je bila osnov za Legecovu gradnju kule i rezidencije (985-987).

Sela župe Dračevice su trgovala svojim proizvodima. Može se zaključiti da je u jednom dužem periodu mira takvih proizvoda bilo u značajnom višku. Ta trgovina, razmjena i prikupljanje taksi u proizvodima se morala odvijati na za to propisanim mjestima. To su bili platoi ili livade blizu glavnih komunikacija. Svaki takav lokalitet bio je kandidat za zvanični glavni trg razmjene. U dubrovačkim dokumentima se pominje Sutorina, kao mjesto značajnih dešavanja. Dakle, Sutorina za vrijeme vlade kralja Stefana Tvrtka I Kotromanića (1377-1391) je bila ekonomski kandidat za dobijanje “trga”. “U jednom ćirilskom pismu, koje su dubrovčani uputili banu Tvrtku 1355. godine, Drijeva, Ostružnica, Gradac i Dvorišće su označeni kao 'trgovi', te se time prvi put

Tvrtkova povelja koja se čuva u Dubrovačkom arhivu³

javljaju mjesta koja se terminološki razlikuju od svoje agrarne sredine. Sama riječ 'trg', koja je identična sa oznakom za robu, kroz čitav srednji vijek, ukazuje na način i uzorak njihovog postanka. Dalja sudbina ovih novonastalih trgova zavisila je od pogodnih geografskih i saobraćajnih uslova, gravitacionog područja migracija, sirovina, bliže i dalje okoline i spleta drugih okolnosti.”¹

“Prema tome, pod trgom (mercatum), u dubrovačkim latinskim i ćirilskim izvorima koji se odnose na srednjovjekovnu Bosnu, podrazumjeva se: prvo - mjesto na kome se povremeno trguje, drugo - stalan trg i najzad - naselje koje se oko stalnog trga formiralo. 'Grad' u ćirilskim ili 'castrum' u latiničkim izvorima XIV vijeka koji se odnose na Bosnu, isključivo označavaju tvrđavu, sjedište vladara ili feudalca.”² Hronološki, u srednjovjekovnoj Bosni, prvo se na pojedinim mjestima javljaju

1 D.Kovačević-Kojić, „Gradska naselja srednjovjekovne bosanske države“, -Veselin Masleša, Sarajevo, 1978

2 ibidem

3 www.wikipedia.org

SPATIAL ANALYSIS (HERCEG NOVI) - A STUDY OF URBAN DEVELOPMENT
Indisputable historical and spatial facts define the basic proposition that after many intrusions of Sicilian Saracens in this region from the year 820 to 840, who ravaged the eastern coast of the southern Adriatic demolishing the old Roman towns and settlements (Epidauro, Resinum, Rizonium, Acruvium, Vicinium, etc.), a refugee population started returning from the Slovenian mountains to the coast. Led

by the medieval rulers refugees assimilated and built cities in new locations (Lausinium-Raguzium-Dubrovnik, Decatera-Cattaro-Kotor ...) and formed principalities and regional units called banovine, according to the "Bar Chronicle" (Barski Ljetopis). The administration was formed - region Travunia with parishes, two of which with no important towns on its territory, in south-eastern part of Konavle and Dracevica. Dracevica (now the territory of the municipality of Herceg Novi), as a

sub-region without traditional town, abounded in rural space organization. The concentration of spiritual values and the administration was reflected in the large number of old churches. Military or administrative protection of Dracevica was surely defined by individual towers and smaller fortifications, or groups of them (Castello), resting on Roman buildings along the way Cavtat-Shkodra, especially buildings of the Resinum site (Village Cenici in Sutorina).

trgovi i to na ekonomski isplativim mjestima, po jasnom prostorno lokacionom modelu, bez obzira da li su ta mjesta utvrđena ili ne.

"Veoma je prijatno proslavljati Tebe kako dolikuje i istinskom vjerom i ovom, dakle, pobožnom i radosnom riječju obratiti se Tebi, o prvomučeniče Hristov Stefane. Ti se pak, za one što te kamenovahu moljaše govoreći: 'Gospode ne uzmi im ovo za grijeh, jer ne znaju šta čine'. Toga radi, o mnogostradalniče, kao što si se molio za one što Te kamenovahu-još više se moli Vladici mojemu Hristu Bogu za onoga koji Ti se uvijek moli, priziva Te i priznaje Te za stradalnika Hristova i koji sva dobra djela čini u Gospodu Bogu svojem, prizivajući Tebe u pomoć, jer Tvojim moljenjem primih blagodat od Gospoda Boga i dostojen bih vijenca i časti i skiptra carskoga mojih roditelja svetih, ranijih gospodara srpskih i kraljeva i careva, da slijedeći životu njihovu i pravilima carskim sve nedostatke ispravljam i upravljam u zemljama Bogom darovanog mi

kraljevstva. I boraveći u njima obrete se kraljevstvo mi u Primorju.

U župi Dračevičkoj mjesto je pšodesno za zidanje grada. I tada pozvah u pomoć Gospoda Boga i svetoga velikomučenika i arhidakona Stefana, kao što i gore rekoh, i u ime njegovo sazidah grad na rečenom mjestu. I dadoh mu ime Sveti Stefan. I bješe izvoljelo kraljevstvo mi postaviti tu slanicu i da bude trg za prodaju soli. I glas taj dođe Dubrovniku. Zato poslaše kraljevstvu mi vlastelina svojega kneza Dragoja Gučetića, moleći kraljevstvo mi i tražeći da tu, u tom mjestu, u gradu i pod onijem gradom ne postavi kraljevstvo mi slanicu niti da se tu so prodaje. I kaza Dragoje kraljevstvu mi kako Dubrovnik ima ugovore stare sa svima raškim gospodarima da u Primorju nigdje ne bude postavljen novi trg, osim na mjesta gdje je i prije bio postavljan uobičajni trg. Razumjevši ugovore ranije što su Dubrovčani imali sa gospodarima raškim da se nigdje u Primorju ne može postaviti trg soli, osim na uobičajena

mjesta - kraljevstvo mi ne htjede izmijeniti ugovore stare grada Dubrovnika, što su imali s gospodarima raškim, nego još jače potvrdih ranije ugovore koje su imali s gospodarima ranijim. Kraljevstvo mi po Dragoju izrazi žaljenje Dubrovniku: da do vijek ne bude u onome gradu ili pod gradom trg za prodaju soli. I sve ovo što je gore napisano da ne izmijeni kraljevstvo mi, ni sin kraljevstva mi, niti iko od srodnika kraljevstva mi da ovo ne izmijeni dokle god Dubrovnik i vlastela dubrovačka ne izmijene ovo ili nekom nevjerom ne izgube oni, ili djeca njihova ili nasljednici njihovi.

A svjedoci su ovome: dvorski pristav Mirko Radojević, vojvoda Vlatko Vlko- vić i knez Pavle Jablanić. Zapisao se, pak, ovo 1382. godine po rođenju Hristovu, 2 dana mjeseca decembra. Pisano na Bišću u Podgradi.

+ STEFAN TVRTRKO,
MILOŠČU BOŽJOM KRALJ
SRBLJEM I BOSNI I PRIMORJU."⁴

⁴ "Povelja kralja Tvrtka I Dubrovačkoj republici", Izvor: "BOKA- Zbornik radova iz nauke, kulture i umjetnosti" br. 15-16, Herceg Novi 1984, str.475-477 (Original se čuva u Historijskom arhivu Dubrovnik-isprave i akti 14.stoljeća br.122.)

Kraljevski pečat Tvrtka⁵

Doktrinu organizacije i upravljanja srednjovjekovnom državom Dubrovnik, uglavnom gradi na tradicionalnim vrijednostima rimske republike. Mješovito stanovništvo romansko slovenskog porijekla koje je formiralo grad i kasnije državu Dubrovnik, po povlačenju rušilačkih Saracena u IX vijeku, se kulturnom tradicijom naslonilo na romanski kontinuitet. U prvom periodu pod dominacijom Venecije (vazalski odnos), a kasnije samostalno razvija se trgovina i pomorstvo. Postavljajući trgovačke monopole i prostorno se vežući za zaleđe, naročito za banovine Hum i Travuniju, a potom i dublje u kontinent do značajnih izvora sirovina, Dubrovačka Republika je pokazala svoju diplomatsko političku lucidnost i znanje. Velikim bogatstvom, stvorenim sirovinskim roba-ma, te njihovom proizvodnjom finalnih produkata i plasiranjem na treća tržišta, Dubrovnik je sigurno bio odlučujući autoritet na ovim područjima. Naslonjen na naslijeđeni sistem puteva iz rimskog perioda koje je jako dobro organizovao Dolebela⁶. Publius Cornelius Dolabella, je

bio rimski konzul i političar, vojskovođa u doba kasne Republike Rima namjesnik Dalmacije 14. g. n.e. Sistemom tih puteva, a pogotovo onih koji su vodili na sjever, ta trgovina je bila jako razvijena i profitabilna. Još od vremena bosanskog vladara Kulina Bana, koji im je osigurao trgovačke povlastice i monopole, Dubrovačka republika je imala svoja naselja širom Bosne, Raške i dalje.

Crtež: "Prospetto della Città di Ragusa nel Secolo XII." XIX stoljeće (kopija istoimenog predloška iz knjižnice Benediktinskog samostana Sv. Marije na Mljetu) Državni Arhiv u Dubrovniku, Fond Bassegli-Gozze⁷

Kao pronicljiv vladar i vrhunski diplomata, Stefan Tvrtko I Kotromanić, a to je između ostalog dokazao svojim savezništvom sa Knezom Lazarom zbog uklanjanja sa vlasti Nikole Altamanovića i od njega preuzimanja između ostalih i djelove teritorija Travunije, je znao kako da se postavi prema Dubrovniku. Postavljanje "trga", "grada" ili "castello", na mjestu gdje ga po ustaljenoj organizaciji teritorije nije bilo, podrazumjevalo

je i prikupljanje svih saznanja o obli-gacionim odnosima, sa onima koji bi mogli biti relevantni za takvu lokaciju. Znao je Tvrtko da je Dubrovnik, na neki način njegov bogati zbjeg. Veoma mudro i diplomatski profitabilno, iako se u "povelji", (koju je sročio njegov pisar), sistematski poziva na Boga i Sv.Stefana, (moralna komponenta), on povlači radi dubrovačkih i svojih interesa svoje "povelje" o osnivanju "trga", Sv.Stefana u župi Dračevici.

Conrad Grunenberg: Beschreibung der Reise von Konstanz nach Jerusalem. Bodenseegebiet, um 1487. Badische Landesbibliothek Karlsruhe, Cod. St.Peter, pap.32.⁸

Identičnu političku "metodologiju", Tvrtko ponavlja 1383. podižući "trg" i "grad" koji naziva Sv.Mihailo (Brštanik), u delti Neretve u okolini današnjeg Opuzena na mjestu starijeg rimskog utvrđenja. U izvorima se on ne pominje poslije 1385, jer ga Tvrtko napušta kao komercijalni trg u korist interesa svojih tj. interesa Dubrovnika. Mletačka republika je 1686. godine obnovila kulu 1978, i u njoj se

5 ibidem

6 I.Bojanski, "Dolabellin sistem cesta u rimskoj provinciji Dalmaciji", Akademija nauke i umjetnosti

BiH, DJELA, Knjiga XLVII, Centar za balkanološka istipitivanja, Knjiga z

7 D. Zelić "O crtežu Prospetto della Città di Ragusa

nel Secolo XII." kao "izvoru" za najstariju povijest

Dubrovnika, Institut za povijest umjetnosti, Zagreb 2012
8 www.wikipedia.org

Brštanik, Opuzen, Hrvatska, 2015.

nalazila vojna posada. Kasnije se 1886. koristila kao bolnica za oboljele od koleru, a 1937. je stradala u požaru i od tada se nalazi u ruševnom stanju.⁹

Osnovni parametri za formiranje lokacije "grada", za "Castello" strukturu su bili: izvor vode, dominantna odbrambena pozicija, postojeći građevinski materijal, blizina crkve, saobraćajna komunikativnost, pogodno privezište brodova, kontaktna zona "trga", platoa za izlaganje robe, trgovanje i carinjenje.

Što se Sv.Stefana, tj. "trga" ili "grada" i "castello" tiče, on je građevinski bio

jednostavna srednjovjekovna kula, podignuta od 28. maja mjeseca, do drugog decembra 1382, vjerovatno pravougaona višespratna kameno drvena građevina (ili ansambl) na obodu ili iznad, veće površine pristupačnog platoa (livada) i u blizini morske obale. Tačna lokacija "trga", "grada" ili "castello", Tvrtkovog Sv.Stefana nikada nije naučno utvrđena. Po lokaciono prostornom modelu i analogiji u sličnim regionima postoje indicije moguće lokacije.

Kod Brštanika se navodi da je taj "grad" podignut 1383. godine (godinu kasnije od Sv.Stefana), na ostacima rimskog utvrđenja. Tvrtko je sekundarno koristio materijal sa ranijih, postojećih djelova ili ruševina građevina i kod gradnja Sv.Stefana, a onda je to bilo moguće u Sutorini, sjeveroistočnim obodom, na pogodnom dominantnom, mjestu uz obavezan izvor ili vodotok pitke vode na jednom od blagih brežuljaka sa sjeveroistočne strane, koje je u prostorno gravitacionoj zoni lokaliteta na obali mora, po nazivu Solila (Saline), gdje je u austrijskom premjeru iz 1890. prisutan i toponim "magaca" (skladište). Indikativna je i prisutnost crkve Sv.Stefana iznad ovog lokaliteta. Kako to navode izvori dubrovačkog arhiva, brodovi su počeli da dovoze robu već u ljeto 1382. Lokalitet morske obale u Igalu, odnosno u delti rijeke Sutorine sa aktuelnim nazivom "rupe" ili "pećine", prema maritimnim

uslovima je jako povoljna lokacija za pristajanje brodova i danas. Dubrovački dokumenti pominju luku Dračevicu 1371.¹⁰ Ako se uzme u obzir da je zbog plitkog mora, limes obale na tom području bio cca 100 metara u današnjem moru i da su srednjovjekovni brodovi imali plitak gaz, onda je lako bilo moguće u tom maritimno povoljnom lokalitetu izgraditi drvene gatove za pretovar. Tradicija korišćenja povoljnosti lokacije sa stanovišta maritimnih uslova prenijela se sve do XX vijeka, gdje je 1944. na istim uslovima Njemačka mornarica gradila "rupe", kao sklonište i bazu torpednih čamaca. Interesantna je i lokacija Vrgolje brdo, što uključuje i lokalitet "Podplanina" na sjevernim padinama sutorinskog polja, zone granice sela Ratiševina i Mojdež, gdje je u blizini nekih ranijih ostataka građevina bio metoh, kaluđera manastira Kosjerevo. Građevina je napuštena 1725. Od postojećeg kamena stanovništvo je gradilo kuće u selu Ratiševina. Danas, postoje fragmentalno prisutni temelji. Značajan mikrolokalitet je Đurđevo brdo, odnosno danas bujno pošumljeni brežuljak u neposrednoj blizini mora, gdje je aktuelni rezidencijalni objekat "Titova vila". Na austrougarskim kartama iz 1890. jasno se prikazuje kompleks manjih objekata sa tog lokaliteta koji se naziva "Voinović". Interesantno je da je Vojislav Vojnović¹¹ bio upravnik i Dračevice poslije Dušana 1355. godine.

9 [www.wikipedia.org/wiki/Brštanik_\(tvrđava\)](http://www.wikipedia.org/wiki/Brštanik_(tvrđava))

10 M.Zloković, "Prilozi za istoriju hercegovačkog kraja", BOKA 15-16, 1984, YUISSN 0350-7769

11 B.Hrabak, "Herceg Novi u doba bosanskohercegovačke vlasti(1382-1482)", BOKA 10, 1978, YUISSN 0350-7769

Lokacije: Saline, Đurđevo brdo, Voinović i Magaca na obali Sutorine-Igala, podloga Austrijski premjer, 1890.

Govoriti o Tvrtkovom “trgu” Sv.Stefan, se pod ovom funkcijom u srednjovjekovnoj Bosni misli na običan seoski trg, čiji značaj ne prelazi regionalne okvire (Dračevica),¹² i gdje se razmjena dobara obavlja jednim fiksnim danom u sedmici. Sve je zavisilo od lokacije trga. Na trgu Vrhbosne taj pazarni dan je bio utorak. To su bila mjesta gdje se prvenstveno kupovalo i prodavalo, a ne mjesta određenih kategorija naselja. Takvo mjesto je sa bliže ili dalje uzvisine štitila kameno drvena kula i to više svojim autoritetom vladara čija je bila, nego snagom odbrane. Samo ime “grada”, “trga”, “castello”, Sv.Stefan je vezano za obližnju lokaciju gdje se i prije Tvrtka nalazila crkva Sv.Stefana (danas crkva Sv.Šćepana u selu Sušćepan).

“Ime Sveti Stefan po svojoj glasovnoj formi kazuje da se samo upotrebljavalo u književnom, službenom jeziku,

a ne dokazuje da se upotrebljavalo u narodnom, jer glas 'f' nije tada u njemu postojao, zbog čega se u riječima primljenim iz stranih jezika izgovarao kao 'p', pa i kao 'hv' (Stjepan, Šćepan, Stevan)...”¹³

Dubrovčani polovinom oktobra 1382. mjesto zovu “Ca-

strum Novum” (Nova kula), dok je rjeđa upotreba Sv.Stefan. U jednom dokumentu iz dubrovačkog arhiva iz 1411. pominje se “villa Scanti Stefani” (selo Sveti Stefan), a u prvim godinama postojanja to je “Castrum de Sutorina” (logor ili kula u Sutorini), “Castel nuovo di Dracevica” (Nova kula u Dračevici). Indikativno je da je Tvrtkova građevina bila “nova”, što podrazumjeva da je u blizini bila i “stara” građevina ili njeni ostaci, a poznati u narodu. Tvrtkova kula Sv.Mihaila (Brštanik) se nije odomačio u narodu nazivom “nova”, što znači da je bila jedina na tom širem lokalitetu.

Kula Sv.Stefana nije bila jedina u Sutorini. Tu su bili ostaci rimskog Resinuma, a i antička kula sa ostacima Legecovog “dvora” u traiektusu. Tvrtko ne gradi kulu na staroj Legecovoj lokaciji, jer je ona udaljena od solila i neprikladna za pristajanje brodova

za tadašnju pomorsku trgovinu. On je gradi na Đurđevom brdu, lokacija Voinović (u župi Dračevici na samoj obali mora), a koja dominira obalom, solilima i pristanom, kao sastavni dio komercijalnog kompleksa. Do 1977. na vrhu tog brda postojao je stari aktivni kompleks od dva stambena kamena objekta i sa pomoćnim objektima (staje, magazini...), kao i ruševine “Turske” kule, koja je bila zavedena u Registru spomenika kulture Crne Gore. Objekti su uklonjeni radi gradnje rezidencije Josipa Broza Tita, predsjednika Jugoslavije (1946-1980). Septembra 1385, preuzimanjem Kotora, a što je značajno za trgovinu ovoga “trga”, Tvrtko je u njemu počeo kovati svoj srebrni novac koji je i poslije njegove smrti bio u opticaju i u Sv.Stefanu, sve do dolaska Turaka 1483.

Đurđevo brdo, lokacija Voinović, geokarta 1971.

12 D.Kovačević-Kojić, „Gradska naselja srednjovjekovne bosanske države“, -Veselin Masleša, Sarajevo, 1978

13 V.Tomanović, “O toponimu Herceg Novi”, BOKA 13-14, 1982 YUISSN 0350-7769

14 C.Fisković, “Boka kotorska u akvarelima F.Karascay”, SPOMENIK CXXVII, Beograd, 1986.god., str. 203-241

Akvarel Herceg Novog - gradski trg, Fedor Karascay, 1837.god.¹⁴

Karačajev akvarel iz 1837. prikazuje magazine u blizini Solila, koji su pod stražom. Objekat ima samo jedan prozor, a prisutni su fasadni otvori za ventilaciju, što upućuje da se tu skladištila so ili hrana. Drugi Karačejev akvarel, koji oslikava Mezalunu, u dubokoj pozadini na kraju Igalala notifikuje značajniju građevinu na Đurđevom brdu.

Akvarel Herceg Novog - gradski trg, Fedor Karascay, 1837.¹⁵

“(T.) MJESTO MAGAZA, 14. marta 1788. godine. Unutar otkrivena četiri zida koja su pripadala trgovačkoj radnji rečene porodice Žarković, postoje dvije male kasarne koje su se nalazile sa niže strane kuće, jedna preko puta druge, ozidane i pokrivenne kanalicom,

duge 4 koraka i 3 stope, široke 3 koraka i 2 stope, a visoke 1 korak i 1 stopu i 2 koraka. Svaka se sastoji od jednog nivoa sa drvenim ležajevima koji su u neredu. Nalaze se na mjestu nazvanom Đurđevo Brdo blizu turske granice, i služe za smještaj vojnika koji se bave sanitetom. Potrebna im je potpuna obnova. Đakomo Montalboti...”¹⁶

Đurđevo brdo “Turska kula u Igalu”, 1890.

Đurđevo brdo “Turska kula u Igalu”, 1933.

¹⁵ C.Fisković, "Boka kotorska u akvarelima F.Karascay", SPOMENIK CXXVII, Beograd, 1986.god., str. 203-241

¹⁶ G.Stanojević, "Popis građevina Boka kotorske iz 1788. god", Spomenik, SAN CXXVII, Beograd 1986

Piše: arh. Mileta Bojović

U POTRAZI ZA IDEALNIM GRADOM

renesansa

*“Kazniti brata Đordana sa toliko blagosti koliko se to može i bez prolivanja krvi”
(Iz presude o spaljivanju na lomači Đordana Bruna)*

U drugoj polovini XV i prvoj polovini XVI vijeka izdešavali su se krupni, zgusnuti događaji i promjene na prostoru sve više povezane Evrope. Da li je u pitanju srećan sticaj okolnosti, otvorenost prema ostatku svijeta - Sredozemlju, Bliskom i Dalekom istoku, pripremljenost i sazrelost društva za te događaje i promjene, ili su presudnu ulogu imali ljudi velikog duha, znanja i kreativnosti, ostaće trajna tema za istoričare, filozofe i sociologe koji će analizirati i ocjenjivati pojedinačne doprinose svih. Najkomfortnije, najjednostavnije se opredijeliti za varijantu sinergije i nezaustavljivi hod društvenog i civilizacijskog razvoja i ritma istorijskih događanja.

Težnja za proširenjem granica tada poznatog svijeta, traženje životnog prostora izvan apsolutne dominacije i vlasti papske Crkve i pokreti za njenu reformu, za pravo na razmišljanje, mišljenje i rad pojedinca, naroda, države, pravo na svjetovni život, postali su nasušna potreba za koju je žrtvovano, utamničeno i mučeno bezbroj velikih umova epohe.

Zloupotreba moći crkve i njenih institucija morala je izazvati srazmjerni otpor. Uz malo cinizma moglo bi se reći da se suštinski borba svodila na promjenu ili zadržavanje postojećih odnosa i dogmi, odnosno, na podjelu vlasti i bogatstva, gdje je crkva bila najosjetljivija i najviše pogođena, a sve drugo se podrazumijevalo.

U periodu Renesanse definiše se, osim nacionalnih država, i identitet Evrope - geografski, civilizacijski, a samo ime ulazi u

svakodnevnu upotrebu. Ostale su dileme o porijeklu samog imena. Jedni ga vezuju za ime lijepje ćerke feničkog kralja Agenora koju otima Zevs, bog nad bogovima, zaljubljuje se u nju i pretvara u bijelog bika i odnosi je na obalu Krita. Drugi zagovaraju porijeklo imena od semitske riječi ereb, što označava zapad, mjesto zalaska sunca, zemlju zalazećeg sunca. Tek u XIX vijeku (1845) epoha će dobiti ime Renesansa (nešto kao “ponovno rađanje“ ili obnova). Istoričari se spore oko njenog početka i kraja kao da je to moguće odrediti ovakvim društvenim i kulturnim procesima. Za početak se predlažu - stvaralaštvo Petrarke (1303-1374); godina 1415. kada Portugalija zauzima sjevernu Afriku; 1450. sa izumom štamparije; 1453. pad Konstantinopolja; 1492. pad Granade i muslimanskog carstva u Španiji i otkrivanje Amerike od strane Kristofora Kolumba, dok se kraj vezuje za smrt - Karla V (1558); Đordana Bruna (1600), Anrija IV (1610), Šekspira (1616) ili Galileja (1642).

Nesporno je da su to ličnosti i događaji koji su obilježili epohu.

Otkriće i eksploatacija Amerike

Procvat ekonomije, odnosno stvaranje materijalne baze za civilizacijski preporod, dobrim dijelom se zasniva na otkriću Novog svijeta i bogatstvima koja otuda pristižu. Inspirisan i podstaknut spisima Marka Pola o bogatstvu orijentalne In-

IN SEARCH OF THE IDEAL CITY – Renaissance

In the second half of the 15th century and the first half of the 16th century some major events and changes occurred in Europe. Was it just a fortunate turn of events, openness to the rest of the world – the Mediterranean, the Middle and Far East, readiness and maturity of the society for those changes and events, or did the men of great spirit, knowledge and creativity play the crucial role, it would remain a permanent topic for historians, philosophers and sociologists to analyze and evaluate. Perhaps, it would be most comfortable and simple to choose the synergy and unstoppable motion of social and civilization progress and the rhythm of historical events.

Aspiration to expand the boundaries of the known world, the pursuit for the living space beyond absolute dominance and authority of the Church and movements for its reform, the right to opinion, reflection and work of individuals, people, state, the right to secular life had become the essential need for which countless number of great minds of the era were sacrificed, imprisoned and tortured.

dije, Kristofer Kolumbo 1492, podržan od kraljice Izabele od Kastilje kreće u otkriće Indije, ploveći na zapad.

Problemi pripreme nijesu bili samo finansijske prirode. U to vrijeme zvanični stav crkve je bio da je zemlja ravna ploča, što je Kolumbu pričinjavalo problem - potencijalni članovi ekipe su se plašili da će doći do kraja “ploče” i da će se svi podaviti. Srećom, bilo je i onih koji nijesu u to vjerovali, što nijesu smjeli javno priznati, pogotovo oni što su odlučivali o podršci poduhvatu. Stiže krajem godine do ostrva koje će krstiti San Salvador (Sveti Spasitelj), Kube, a potom do ostrva Hispaniole. Putovanja će ponoviti još tri puta i umrijeti 1506, uvjeren da je otkrio novi put do Indije. (Dokaz više da su sva velika otkrića uglavnom rezultat slučajnosti ili greške) Postoje tvrdnje da je Kolumbo kao i mnogi drugi moreplovci njegovog vremena, tražeći novi put do Indije istovremeno tražio i ostrvo Atlantidu.

Poslije Kolumbovog otkrića brojne ekspedicije kreću u potragu novih puteva za Indiju, ali najuspješniji je Amerigo Vespući, koji otkriva Novi svijet koji će po njemu dobiti ime Amerika. Novija istorijska saznanja o otkriću Amerike prednost (vremensku) daju Vikinzima (oko 1000) i Kinezima, početkom XV vijeka. Izvještaji koji su stizali od moreplovaca iz Novog svijeta govorili o “rajskim” prirodnim ljepotama i djetinjastoj dobroti

Kristofor Kolumbo
foto: wikipedia.org

Amerigo Vespući
foto: uminho.pt

stanovnika. “Oni nijesu ratoborni, druželjubivi su, gostoljubivi, puni povjerenja pošto umire svoje djetinjaste strahove. Budući da preziru lakomost i privatnu svojину, njihovo društvo nema nikakav ekonomski sistem. Tu vlada apsolutna ravnopravnost, zajednička dobra koja posjeduju dovoljna su da zadovolje potrebe svih”, piše K. Kolumbo. “Kasnije će ta tema biti izvor mita “o dobrom urođeniku, jer je fizička ljepota pratila plemenitu prirodu”. (Žan Servije - Istorija utopije, str. 116-117 i Zorica Đergović-Joksimović - Utopija, alternativna istorija, str. 57-59) Bila je to obećana zemlja iz Starog zavjeta, zemaljski raj, Eldorado, a poslužiće budućim piscima Utopija kao inspirativna i ubjedljiva osnova. Ova otkrića će Španiji obezbijediti ogromna bogatstva i dobru finansijsku bazu za kulturni preporod - štampaju se knjige, otvaraju pozorišta, cvjetaju sve umjetnosti, tako da se ovaj period s pravom naziva “zlatno doba Španije”. Istovremeno, to je period pokršćavanja i progona Jevreja uz ekstremne surovosti Inkvizicije i ratovanja protiv muslimana za oslobođanje i ujedinjenje Španije.

Evropljani nastavljaju da “istražuju i pretražuju” Ameriku i njena bogatstva, na štetu autohtonog stanovništva koje je po procjenama brojilo oko 100 miliona, da bi krajem XIX vijeka bilo svedeno na stotine hiljada. Zatečena civilizacija, mnogo starija i razvijenija od evropske je uništena, da bi za njene materijalne ostatke zainteresovanost porasla u novije vrijeme. Otkriće Amerike i dan Kristofora Kolumba se slave u više država Amerike.

Filozofija i nauka u Renesansi

Pravljenje diskontinuiteta sa negativnim iskustvima iz hrišćanskog srednjeg vijeka upućuje na antički “zlatni period” Grčke i Rima i njihove filozofije, umjetnosti i utopije i nastavljanje tamo gdje su stali Heleni i Rimljani.

Bitan uticaj na razvoj renesansne nauke i tehnike imala je arapska i islamska civilizacija koja je bila izuzetno napredna u domenu astronomije, geografije, matematike, alhemije, medicine, filozofije, a stiže preko muslimana iz Indije, Vavilona i sjeverne Afrike. Poslije pada Konstantinopolja i Vizantijskog carstva veliki broj naučnika dolazi u Italiju, donoseći sa sobom veliki broj novootkrivenih i nepoznatih tekstova, koji se počinju izučavati i uticati na razvoj kulture i filozofije. Procvat nauke i kulture potpomognut je i izumom Gutenbergove štamparije 1450. godine i prvim štampanjem Biblije 1455. (Štamparija Crnojevića je osnovana 1492, kao prva državna i ćirilčna, a 1494. se štampaju Oktoih i Psaltir) Dominantni uticaj Univerziteta kao naučnih centara počinju

Nikola Kuzanski
foto: revistamurabilia.com

zamjenjivati akademije i naučna društva. Veliki umovi Renesanse uspostavljaju kontakte bilo kroz lična poznanstva i prijateljstva ili kroz naučna djela i teme kojima su se bavili, obezbjeđujući kontinuitet u razvoju nauke (Nikola Kuzanski, Nikola Kopernik, Đordano Bruno, Johanes Kepler, Galilej ili Erazmo Roterdamski i Tomas Mor).

Nikola Kuzanski (1401-1464) teolog i filozof, studirao je pravo, filozofiju, fiziku, matematiku, medicinu i teologiju u Hajdelbergu, Padovi i Kelnu. U crkvenoj hijerarhiji stigao je do kardinala i papskog namjesnika. Između reformatora i pape odlučuje se za papu, krećući se opasnom granicom između filozofije i teologije. Nije izbjegao par godina zatvora, za koje vrijeme je revidovao svoje mišljenje. Filozofske teme kojima se bavio osigurale su mu aktuelnost izvan njegovog vremena i prostora - zemlja nije fiksirana u središtu svemira (znatno prije Kopernika i Bruna) da u svemiru vlada zakon relativnosti (skoro petsto godina prije Ajnštajna), a prije kvantnih fizičara ustanovio je da ponašanje promatranog zavisi i od promatrača (prema: Nenad Perković - Teološko-mistički klasnik). Svojim konceptom beskonačnosti univerzuma i relativnosti položaja zemlje u svemiru presudno je uticao na Kopernika, Bruna, Keplera i Galileja, a kasnije i na Baruha Spinozu. Najpoznatije mu je djelo “Učeno neznanje” (De Docta ignorantia, 1440) gdje, nastavljajući Sokratovu metodu razbijanja prividnog znanja dolazi do zaključka da čovjek šireći svoje znanje istovremeno širi i svoje neznanje. Takođe, smatra “da čuđenje, zbog kojeg biva filozofiranje, prethodi želji za znanjem, da bi se um, kojemu “razumijevati” jeste “biti” usavršio u bavljenju istinom” (prema: Branislav Vukajlović - Nikola Kuzanski - O učenom neznanju).

Drugim svojim djelom Kuzanski - Igra loptom (De ludo globi, 1463) se bavi fenomenom igre kao matematičar, filozof i teolog. Nastavljajući Platonove stavove o igri - “Treba živjeti igrajući se” (Zakoni, knjiga VII 803d). Smatra da je lopta i njeno kretanje proizvod uma i da je “igra takvo ljudsko djelo kojim čovjek prevazilazi sva druga živa bića”. Lopta je najsavršenije i najjednostavnije tijelo i simbolizuje kosmičku igru, izraz je jedinstva stvari i poretka cjeline svijeta. Igra ima svoja pravila, prostor joj je realni svijet, širina njenih mogućnosti

Nikola Kopernik
foto: ggph.com

Đordana Bruno
foto: thehistoryblog.com

proističe iz nepredvidljivosti, a preduslov joj je čovjekova sloboda (Vidjeti: Milan Uzelac - Filozofija igre Nikole Kuzanskog). Nikola Kopernik (1475-1545) studirao je teologiju, matematiku, medicinu i astronomiju u Krakovu, a crkveno pravo, medicinu i astronomiju u Italiji, da bi 1514. počeo da se bavi dokazivanjem da se Zemlja okreće oko Sunca. Rezultat je “Kopernikov ili heliocentrični sistem svijeta” koji se zasniva na tvrdnjama da se Zemlja okreće oko svoje ose i oko Sunca. Za nagradu je proglašen jeretikom, a knjiga “De revolutionibus orbium coelestium” objavljena pred njegovu smrt, je bila zabranjena sve do 1855. godine.

Radove na heliocentričnom sistemu kasnije nastavljaju Johannes Kepler (1571-1630) i Galileo Galilej (1564-1642) zaokružujući ovu revolucionarnu promjenu kojom je Zemlja izgubila status centra svijeta, univerzuma. Kepler se bavi modelom Sunčevog sistema, dolazeći do “tri Keplerova zakona” na osnovu kojih Isak Njutn, a na temelju dinamike, uspostavlja zakon opšte gravitacije. Galilej, matematičar, fizičar, astronom i filozof, takođe se bavi istraživanjima Kopernikovog heliocentričnog sistema, otkrivajući Venerine mijene. Razvijajući metodologiju naučnog eksperimenta i empirijski zasnovanog povezivanja astronomije i kosmologije, zaslužio je da ga proglaše ocem moderne astronomije, fizike i nauke. U isto vrijeme njime se bavi i Inkvizicija, zabranjuje mu bavljenje heliocentrizmom, osuđuje ga na kućni pritvor i zvanično odricanje od svojih stavova. Ima tvrdnja da je ipak tom prilikom kao za

sebe rekao “Eppur si muove” (Ipak se okreće). Đordana Bruna (1548-1600) smatraju najistaknutijim filozofom Renesanse. Izuzetan i po životu i po djelu. Školovanje počinje sa 16 godina u dominikanskom samostanu, radeći tezu o Tomi Akvinskom. Izuzetne je radoznalosti i pamćenja, mnogo čita, interesuje se za heliocentrizam, beskonačnost svemira i strukturu atoma, pokazuje interesovanje i sklonosti za astrologiju i misticizam, izuzetno cijeni Erazma Roterdamskog, što ga sve udaljava od teologije i crkvenih dogmi, ali, nažalost, približava Inkviziciji, koja ga optužuje za jeres.

Napušta samostan i petnaestak godina radi kao profesor u Ženevi, Lionu, Tuluzu, Parizu, Londonu, Oksfordu, Visbadenu, Vitenbergu, Frankfurtu, Pragu. Zagovara da je Zemlja samo jedna od bezbroj naseljenih planeta u svemiru, a ne centar svijeta, Bog je priroda i u njoj treba tražiti beskonačnost, a ne u Bogu, čulnom iskustvu treba umna razrada. Inkvizicija ga hvata po prijavi u Veneciji (1592), zatvara ga, sudi mu se i kad je izgledalo da će biti oslobođen, na intervenciju samog Pape kod Dužda isporučen je Rimu, gdje mu se ponovo sudi. Papa Klement VIII traži da se odrekne i porekne svoje riječi i djela, što Bruno odbija. Papa naređuje sudu Inkvizicije da donese svoju presudu, proglašavajući ga jeretikom, da bude kažnjen “sa toliko blagosti koliko to može i bez prolivanja krvi” (ut quam clementissime et citra sanguinis effusionem puniretur). Obnažen, jezika vezanog drvenom stegom kako bi bio spriječen da govori, pogubljen je 17. februara 1600. godine na lomači na Campo dei Fiori, pred gomilom hodočasnika pristiglim na proslavu jubilarne godine. Na istom mjestu mu je 1889. podignut spomenik. Prikazan je u odori dominikanskog monaha.

(Nastavak u narednom broju)

Izvori

Branislav Vukajlović: Nikola Kuzanski - O učenom neznanju; Nikola Kuzanski - Učeno neznanje; Igra Loptom; Milan Uzelac - Filozofija igre Nikole Kuzanskog; Nenad Perković - Teološko-mistički klasnik; Platon - Zakoni VII; Zorica Đergović-Joksimović - Utopija, alternativna istorija Žan Servije - Istorija utopije; Wikipedia

ARHEOTOK

kroz vjekove

Gumno u Putnikoviću na Pelješcu

Gumno u Nakovani na Pelješcu

ARCHEOFLOW - GUMNO THROUGH CENTURIES

The original gumno was formed with the cultivation of grains, along with domestication - at the beginning of Neolithic period. Therefore, it might be called an achievement of Neolithic revolution that radically changed the life of human society. Gumno is the sphere caught in the stone, an indication of a square. A displaced square. Hidden and at the same time the most obvious metaphysical "tie" of everyday life in a village. Many consider it Montenegrin architectural particularity, but it is not only Montenegrin. Similar form can be found further west in the Adriatic coast, and deeper in the hinterland.

Gumno u Visočanima

Prizor iz Nakovane na Pelješcu

Piše: Slobodan Ćukić

Gumno (ili gumno) je sfera uhvaćena u kamenu. Nagovještaj trga. Izmješteni trg. Skrivena i u isto vrijeme najočitija metafizička "kopča" seoske svakodnevice. Rado bih ga nazvao crnogorskom graditeljskom osobenošću, ali nije tako. Nije samo crnogorsko. Identičnu graditeljsku formu nalazimo i zapadnije na jadranskom primorju, kao i dublje u zaleđu. Tako, na primjer, u Putnikoviću na Pelješcu nalazimo jedno vrlo staro gumno sa suhomednim kolomatom. Jedno imamo i u Stonu, još jedno u Visočanima u Konavlima. Osim toga, sličnost

pelješkog tradicionalnog graditeljstva sa crnogorskom seoskom arhitekturom je zapanjujuća - o tome najbolje svjedoči prizor iz pomenutih Visočana. Prije izvjesnog vremena tragao sam za fotografijama pelješkog sela Nakovana i naišao na slike koje su me ostavile u čudu. Prizori iz Nakovane izgledali su poput tipičnih crnogorskih. Malene kamene

pločama. Među njima se nalazilo i jedno kameno guvno. U vezi toga treba istaći jednu stvar. Ne radi se samo o sličnosti koju uslovljava krševiti ambijent i upotreba kamena. Riječ je o identičnim formama i organizaciji prostora. Prizori iz Nakovane mogli bi poticati iz bilo kojeg crnogorskog sela.

Guvno u Prodanima na Velebitu

Guvno u Podgradini na Velebitu

Dalmacija i preko Dalmacije

Upućenijima ovo ne predstavlja iznenađenje. Prostor današnje Crne Gore i Pelješca pripadao je u davni jednoj kulturnoj i državnoj cjelini. Do kraja ere Vojislavljevića, pa i kasnije, sve do isteka doba Crnojevića, između ova dva prostora vladale su čvrste običajno-kulturne veze. Guvno, kao dio pelješkog seoskog ambijenta, predstavlja samo jedan od elemenata koji govori o tome.

Priča je, međutim, šira. Ne radi se samo o Crnoj Gori i Pelješcu. Identičan graditeljski senzibilitet nalazimo i mnogo zapadnije na jadranskom primorju, kao i u zaleđu. Naime, guvana ima i u Popovom Polju, poput onih u selima Mrkonjići i Donji Mionići (Jovovo guvno). Ima ih i na planini Snježnici iznad Konavoskog polja - jedno vrlo staro nalazi se u selu Kuna Konavoska. Ima ih i u selima Prodan i Podgradina na Velebitu. Dva sta-

Guvno u selu Raščane kod Splita

Guvno u Polju na ostrvu Krku

ra nalazimo u selima Vinovac i Raščane kod Splita. Starih guvana ima i na ostrvu Sestrunj kod Zadra. Jedno malo i uzdignuto postoji u Dobrinju na Krku. U Biokovskom selu u opštini Zagvozd postoji čak devet guvana.

Ali, ni tu nije kraj. Trag nas vodi još zapadnije. Tako Vedrana Habereiter piše o gumnima u Istri u okolini Poreča. Tamo je pokraj porečke Nove Vasi nedavno izgrađena "replika tradicionalnog kružnog prostora sa stupom u središtu čija je glavna namjena bila vršidba i koje je sve do prije stotinu godina i pojave vršilice u našim krajevima, bilo nezaobilazan objekt u procesu dobivanja žita". Habereiterova kaže da je "tisućljećima ovaj objekt uz svoju primarnu funkciju imao i mnoge druge - bio je preteča trga, mjesto okupljanja, javna građevina gdje su se osim same vršidbe ljudi sastajali, pjevali, upoznavali, namurali, čakulali". Potom postavlja pitanje Silvi-

ju Legoviću, vlasniku kompleksa Jame Baredine, "odakle uopće neke ideje da u današnje vrijeme ponovno napravi gumno". Ovaj uzvraća da je gumno "postojalo prije izuma vršilice", te da je "prva je napravljena prije 250 godina". "Prikupljali smo podatke, nalazili karte na kojima su bila ucrtana gumna na Poreštini, pričali s ljudima koji su ih se sjećali", nastavlja Legović. Kaže da je znao da u okolini Poreča na Tićanu postoji jedno dobro sačuvano gumno, kao i da je malo pomalo otkrio da ih na Poreštini ima još - u Velom Maju, Gulićima, na Stanciji Vergotini, čak tri u Selini, jedno u Červarima - od kojih su neka toliko očuvana da se na njima još može obavljati vršidba. Za jedno sigurno zna kad je uređeno, jer je na gumnu u Prhatima na Višnjanstini uklesana 1844. godina, a na njemu su i inicijali braće koja su ga izradila. Habereiterova svoju priču nastavlja podacima da je gumno

najčešće omeđeno kamenom ili suhozidom, te da je pod mogao biti od dobro utabane zemlje ili popločan, dok je u sredini uglavnom bio uglavljen stupić za koji su bile vezane životinje koje su gazile pšenicu u procesu vršidbe. To je trajalo danima i obavljalo se od rana jutra do kasnih večernjih sati. Na koncu napominje da koristi izraz "gumno, ali da u nekim krajevima Istre neki taj objekt zovu guvno ili po talijanski - l'aia". Međutim, ni ovdje nije kraj priči o gumnima. Trag nas vodi još dalje, po čitavom mediteranskom okruženju. Tako na primjer, jedno kameno guvno nalazimo na Kalamosu u Grčkoj, drugo na Kikkladima, treće na Irakliji, četvrto u Polirinjiji na zapadnom Kritu, peto na Santoriniju. Imamo i fotografije iz Andaluzije na Pirinejskom poluostrvu. Konačno, posjedujemo i slike guvana iz Vitlejema i Nazareta, na drugoj strani Sredozemnog mora. Radi se očito o pripovijesti bez kraja.

Guvno u Dobrinju
na Krku

Guvno na Kikladima
u Grčkoj

Još jedno guvno
u Dobrinju na Krku

Guvno
na Irakliji

Definicija

“Gumno je tradicionalni prepoznatljivi element crnogorskog sela, kružnog oblika, prečnika oko šest metara, popločan kamenom (a često i bez njega), oivičen parapetnim zidom, pogodnim za sjedjenje“, kaže Andrija Markuš.

Dodaje da je to “najizrazitiji, osobeno uklopljeni arhitektonski oblik korigova-

nog ambijenta koji su nam ostavili preci. On je sa takvim karakterom da se i danas transponovan koristi kao nadopuna drugih sadržaja, naglašenim ili asocijativnim utemeljenjem u ranija vremena“

(“Kuće u brdima”, Podgorica, 2007, 31). Pogledajmo šta o tome kaže Hrvatska enciklopedija:

“Gumno (guvno, arman) - mjesto za vršidbu ili mlaćenje žita, zaravnjene, glatke

Guvno na Polirinjii na Kritu

površine, kružna ili pravokutna oblika. Nalazi se na otvorenom prostoru, rjeđe u gospodarskoj zgradi. Uglavnom je zemljano, a u krškim je predjelima popločano kamenim pločama i okruženo kamenim zidićem. Na gumnu se žito ručno mlati (cijepom) ili se vrši stokom (konji, volovi, mazge), koja može biti vezana za stup u sredini gumna (stožer). U selima jadranskoga zaleđa gumno je bilo i mjesto za društveno okupljanje, a koristilo se, među ostalim, i za ples. Cijep (mlat), arhaično agrarno pomagalo za ručno vršenje žita. Sastavljen je od dva-ju prutova nejednake dužine povezanih konopcem ili kožnom trakom - kraći je

držak, a dužim se u kružnoj vrtnji udara po razastrtom snoplju. Uporabom cijepa slama ostaje pri izdvajanju zrnja iz klasja neoštećenom, pa je upotrebljiva za izradbu košara i posuda te, u prošlosti, za pokrivanje krovova. Na posebnu zaravnjenu površinu (gumno, guvno, arman) rasprostrlo se snoplje (vršaj) i dovela se stoka - volovi, konji, mazga - da ga izgaze. Vezane uz stup, osovijen u sredini gumna, ili samo tjerane vodičem, životinje se po vršaju kreću u koncentričnim krugovima, a za to vrijeme seljaci vilama prevrću i rastresaju snoplje. Izgažena je slama bila namijenjena krmivu, a zrnje se žita pročišćavalo vijanjem i sijanjem.

Za vjetrovita vremena, naime, zrnje su zahvaćali drvenom lopatom (vijača) i bacali ga uvis s jednog mjesta na drugo, pri čemu je vjetar odnosio pljevu. Slijedilo je još prosijavanje kroz veliko rešeto s mrežom od lika (retkoseja) ili posebnih trava (ujnica)“.

Vršidba

Guvno (gumno) je u najširem značenju mjesto “na kome se vrše ili mlati žito“, odnosno obavlja vršidba. Pojam guvna je sinoniman pojmu “vršana”. Za vršanu se u referentnom rječniku kaže da je “mjesto na kome se vrše žito, gumno“ (Rečnik srpsko-hrvatskog jezika, Matica

Guvno u Kalamosu u Grčkoj

Guvno kod Vitlejema

Staro guvno na Lalinoj Glavici
u Meterizima

srska - Matica hrvatska, Knjiga prva, Novi Sad - Zagreb, 1967, 448). Ovo se moglo odnositi na tačno određenu lokaciju u selu na kojoj se mlatilo žito, ali i na svako drugo mjesto gdje je obavljena vršidba. Za ovo posljednje lijep primjer nalazimo u ratnom dnevniku kapetana Mila Kenjića iz 1915. godine, pisanom na položajima u Rugovi. Kenjić pod datumom 21. decembar 1915. bilježi da su se crnogorski vojnici, zbog opšte oskudice u hrani, sami “starali mlateći žito iz snoplja, koje je od strane mještana Rugovaca bilo sadjenuto u krstine i kopicce” (“Dnevnik 1914-1916, Vojnoistorijski institut, Beograd, K-14”).

Vršidba

Vršidba

Vidimo da riječ “vršaj” označava “snoplje žita za jednu vršidbu”. Kao primjer navodi se rečenica: “Oni koji su imali bolje konje ovrhli su vršaj i već lopatama visoko bacaju rumenu pšenicu” (Rečnik srpsko-hrvatskog jezika, 1967, 448). “Ovrči” znači što i okončati vršidbu - vršilac je nakon napornog posla mogao da kaže “ovrhoh vršaj” (isto). Sa guvnom u najprisnijoj vezi stoje i riječi “vršilac” ili “vršač”. U rječniku je ovo ilustrirano rečenicama - “u jednoj grobnici bili su naslikani vršači kako gone volove preko snoplja”, kao i “poče da odozgo svaljuje na zemlju snopove koje su vršioći prihvatili” (isto).

Sujevjerje i pomeni u narodu

Guvno je jedan od najdrevnijih seoskih toposa. Još od prastorijskog doba pozivano je sa “nečistim silama” - kao što je bio slučaj i sa grobljima, raskršćima, mostovima i vodenicama. Po narodnom vjerovanju guvno je bilo jedno od omilje-

nih mjesta na kojem su se sastajali demoni, posebno oni zli, najčešće vještice. Vjerovalo se da se tu prvog dana marta i o jesenjoj ravnodnevi, a ponekad i drugim danima, u gluvo doba noći sastaju vještice. “Ni o trn, ni o grm, već na pometno gumno” - kaže narodna izreka vezana za pojavu zvijezda padalica na noćnom nebu - a radi toga da bi s vješticama završile na guvnu (Vuk Karadžić, Rječnik). Za Kumovu slamu se u narodu upotrebljavao i naziv Kumovo gumno. Zborilo se da se mjesec “vozi Gumnom Kumovijem, kud je danom prematalo sunce”. Guvno se često pominje u narodnim pjesmama - “Igrah se zlatnom jabukom, po polju mjedenome, po gumnu po srebrnome”. Takođe i u brzalicama - “Triput kumovo guvno obidoh, triput oglodah ovnovu glavu”, ili “Jarebirala se tica jarebica na jarebi guvnu, jedna, pa se jarebirala na jarebi guvnu!”, ili “Moj babo stere bradu u stranu, pri stranu: zubima dubi guvno”. Konačno, guvno

se ubrajalo “među one stvari koje ne mogu dopasti devojci”.

Prošlost

Prvobitna gumna nastala su s početkom gajenja žitarica, uporedo s domestikacijom - dakle, još na početku mlađeg kamenog doba (neolit). Zbog toga bi ga mogli nazvati tekovinom neolitske revolucije, koja je iz korijena izmijenila način života ljudske zajednice. Tamo gdje su se gajile žitarice moralo se i vršiti. Vršilo se, dakle, od momenta kada su se pojavila stalna naselja. Od samog početka. Mjesto na kojem je obavljana vršidba isprva nije bilo popločano ni ograđeno. O tome ubjedljivo svjedoče “skorašnje” fotografije, načinjene krajem 19. vijeka. Na njima se vidi da je vršidba obavljana i na samom žitnom polju, gdje se pomoću (vršačih ili vršidbenih) pomagala razdvajalo sjeme od slame i pljeve. Vidi se, takođe, da je prostor vršidbe mogao biti omeđen kružnim prstenom od snoplja.

Vršidba

Drevni vršioći su još zarana počeli da koriste životinje - tamo gdje ih je bilo. Ovo je uslovalo pojavu drvenog stuba ("stubline") u središtu guvna. Stare fotografije svjedoče upravo o tome da je stublina mogla biti pobodena i na neograđenom zemljištu, na polju ili livadi. To ukazuje da je pobadana mnogo prije nego se započelo sa popločavanjem i ograđivanjem guvna. Za stublinu su vezivane krupnije životinje - konji, volovi ili magarci - i tjerani u krug po postavljenom snoplju (vršaju).

Do pojave kamenog graničnika je dovela potreba da se plodovi mukotrpnog rada uberu sa što manjim rasipanjem - ovo je tokom vjekova evoluiralo do niskog okružujućeg zida (parapeta, kolomata). Osim rasipanja, javila se i potreba da se zrnevlje ne miješa sa zemljom. Sve je to dovelo do popločavanja prostora na kojem se vršilo - kod nas se za popločavanje koristila riječ "salidžati". Dakle, neograđeno mjesto vršidbe je isprva (naj-

vjerojatnije) bilo omeđavano prstenom od snoplja, da bi se potom pojavio niski kameni graničnik (okomeđaš), nakon čega se počelo i sa popločavanjem - na koncu je graničnik evoluirao do niskog okružujućeg zida (parapeta, kolomata).

Šibaci

Ali, nijesu sva guvna bila dovoljno prostrana da bi se na njima životinje mogle kretati u krug. O tome svjedoče brojni primjeri po crnogorskim selima. Tokom istraživanja po naseljima Riječke i Lješanske nahije često sam nailazio na guvna koja u prečniku nemaju preko dva i po metra i koja su očito bila namijenjena isključivo ručnom mlaćenju žita. Dakle, u toj varijanti nije bilo životinja već je vršidba obavljana pomoću "dva vunanim urivkom povezana štapa: stojalanom, dužine oko 150 cm, koji se držao u rukama i šibakom oko 200 cm, koji je pokrenut pravio luk prije no je udario naslaganu pšenicu" (Andrija Markuš, "Kuće u brdima", 31-32).

O ulozi guvana u seoskoj svakodnevnici opširno pripovijeda Blažo T. Orlandić u knjizi o Gornjim Seocima. Kaže da se na njima vršilo sa konjem ili "u većini, sa šibacima", te da se za ovo drugo "najčešće angažovala moba od četiri do deset ljudi, punih snage i nabijenih mišića". "Vrše dvije grupe od dva do pet u grupi. Kad jednoj grupi pada šibak, drugoj se vrti iznad glava. Tako se snažno udara šibacima sve dok se slama usitni u pljevu. Baš je lijepo gledati te razvijene, uglavnom mlade ljude kako vrše, kao da šibaci 'pjevuju' udarajući po usitnjenju pljevi. Vršidba se čuje i u drugoj strani sela (Gornja Seoca) ili obratno, kada tamo vrše čuje se i vidi iz naše strane - Popovića. Redovno se dešavalo da se jednovremeno vrši u obje strane, pa kao da se takmiče čiji šibaci ljepše i bolje 'pjevuju'" ("Orlovo gnijezdo - gornjoseočka hronika od XV vijeka do kraja Drugog svjetskog rata", Bar, 2012, 125). (Nastavak u narednom broju)

TEMELJI RAZVOJA CRNOGORSKOG GRAĐEVINARSTVA

Piše: Velizar Radonjić

Uspostavljanje i izgradnja institucionalnog i pravnog okvira predstavlja jednu od osnovnih pretpostavki, bolje reći temelj razvoja crnogorskog građevinarstva. Ovo je i jedna od ključnih odrednica Strategije razvoja građevinarstva u Crnoj Gori za period od 2008. do 2020. godine koja je, na žalost, zaboravljena i skuplja prašinu u arhivama nadležnih organa. Uspostavljanje institucionalnog i pravnog okvira je stalan proces. Pun prepreka, izazova i iskušenja. Zahtijeva ljude koji, ne samo da imaju iskustvo, znanje i poznavanje procesa u ovoj oblasti, nego i one koji imaju viziju, koji su posvećeni, društveno odgovorni i koji su spremni da trče maraton...

Prvi temelji savremenog građevinarstva u Crnoj Gori, koje je u jednom periodu uživalo zavidan ugled i bilo cijenjeno daleko izvan granica Crne Gore i nekadašnje Jugoslavije, udareni su pred kraj Drugog svjetskog rata - polovinom 1944. godine. Ovo je novinarska priča o počecima postavljanja tih temelja i podsjećanje da smo, u jednom vremenu, pojedina pitanja u oblasti građevinarstva uređivali na jedan bitno drugačiji način - do kraja jasan, dorečen i sa puno lične i društvene odgovornosti. Možda ova priča, obzirom da je u toku proces donošenja novog zakona u oblasti uređenja prostora i građenja, nekome bude i inspiracija za nešto drugačiji pristup u kreiranju pravnog okvira za građevinarstvo u Crnoj Gori.

Uspostavljanje zakonodavne i izvršne vlasti

Sve je počelo uspostavljanjem zakonodavne vlasti, 14. jula 1944. godine u Kolašinu, odnosno pretvaranjem Zemaljskog antifašističkog vijeća za Crnu Goru i Boku (ZAV-

NO) u Crnogorsku antifašističku skupštinu narodnog oslobođenja (CASNO) i njenog konstituisanja kao najvišeg zakonodavnog i izvršnog tijela u Crnoj Gori. Skupština CASNO-a je donijela odluku:

“Čl. 1. - Zemaljsko antifašističko vijeće narodnog oslobođenja Crne Gore i Boke pretvara se u Crnogorsku antifašističku skupštinu narodnog oslobođenja. Čl. 2. - Na osnovu prava samoopredjeljenja naroda Crne Gore a u saglasnosti sa odlukama donesenim na Drugom zasijedanju AVNOJ-a u Jajcu 29. i 30. novembra 1943, Crnogorska antifašistička skupština narodnog oslobođenja konstituiše se u najviše zakonodavno tijelo Crne Gore kao ravnopravne federativne zajednice u Demokratskoj federativnoj Jugoslaviji. Čl. 3. - Zakonodavnu vlast vrši Skupština na svojim punim zasijedanjima, a između zasijedanja preko svoga Predsjedništva, koje Skupština bira iz svoje sredine i koje se sastoji od predsjednika, tri potpredsjednika, dva sekretara i jedanaest članova... Čl. 7.- Ova Odluka stupa na snagu odmah... U Kolašinu, 14. jula 1944. godine.

ARCHIVE- Foundations of Montenegrin construction development

The first foundations of contemporary construction in Montenegro, once respectful and appreciated beyond the borders of Montenegro and former Yugoslavia, were laid at the end of WW II- in the mid-1944. The column Archive reminds of such time and that in one period of time we solved certain construction issues in a different way - clear and specific, with personal and social responsibility. Considering the ongoing process of adopting a new Law in the field of spatial development and construction, perhaps this story might be an inspiration for a different approach in creation of legal framework for construction in Montenegro.

Crnogorska antifašistička skupština narodnog oslobođenja:

Sekretar Veljko Zeković, s.r. Predsjednik Dr Niko Miljanić, s.r. “

Faksimil Odluke Crnogorske antifašističke skupštine narodnog oslobođenja - Službeni list Crne Gore br. 1.

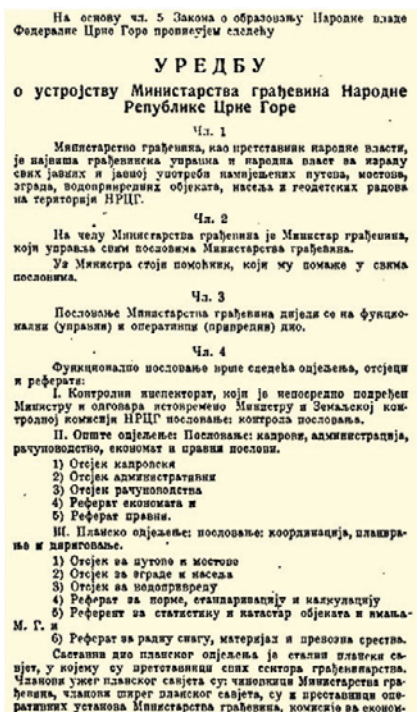
Na istoj skupštini pri Predsjedništvu CASNO-a, a prema resorima, formirana su odjeljenja i imenovane njihove starješine. Za šefa odjeljenja za građevine imenovan je inženjer Petar Tomanović, a za referenta Jovo Samardžić. Pri Predsjedništvu je

osnovana i posebna komisija za izradu zakonskih projekata.

Nakon oslobođenja, na Cetinju je 15. aprila, 1945. godine, donesen zakon o pre-tvaranju CASNO-a u Crnogorsku narodnu skupštinu. Narednog dana, 16. aprila, Crnogorska narodna skupština je donijela Zakon o obrazovanju Narodne vlade kao najvišeg izvršnog i naredbodavnog organa federalne Crne Gore. U prvom članu ovog Zakona definisano je: "Najviši izvršni i naredbodavni organ federalne Crne Gore jeste Narodna vlada federalne Crne Gore". Zakonom je propisano da je Narodna vlada odgovorna Narodnoj skupštini, a između dva zasjedanja Predsjedništvu skupštine. Na Predsjedništvo je preneseno i ovlašćenje da imenuje Narodnu vladu. Shodno ovim ovlašćenjima Predsjedništvo je 17. aprila donijelo Ukaz o imenovanju Vlade: "Na osnovu člana 4 Zakona o narodnoj vladi federalne Crne Gore, Predsjedništvo Narodne skupštine Crne Gore imenuje: ... za ministra građevina Petra Tomanovića, narodnog poslanika i dosadašnjeg povjerenika građevina".

Donošenje Zakona o nazivu Narodne republike Crne Gore (15. februar 1946. godine), je uslovilo određene promjene, ne samo u nazivima organa zakonodavne i izvršne vlasti, pa je Predsjedništvo Narodne skupštine Narodne republike Crne Gore, 17. aprila 1946. godine, donijelo Ukaz o ostavci vlade Narodne republike Crne Gore i Ukaz o imenovanju vlade Narodne republike Crne Gore. Za ministra građevina je ponovo imenovan dotadašnji ministar Petar Tomanović. Organizovanje i nadležnosti Ministarstva građevina bliže su uređeni Uredbom o ustrojstvu Ministarstva građevina Narodne republike Crne Gore, koju je 29. marta 1946. godine propisao ministar Tomanović. "Ministarstvo građevina,

kao predstavnik narodne vlasti, je najviša građevinska upravna i narodna vlast za izradu svih javnih i javnoj upotrebi namijenjenih puteva, mostova, zgrada, vodoprivrednih objekata, naselja i geodetskih radova na teritoriji NRCG", propisano je u članu 1 Uredbe.

Faksimil dijela Uredbe o ustrojstvu Ministarstva građevina Narodne republike Crne Gore

Poslovanje Ministarstva je podijeljeno na funkcionalni (upravni) i operativni (privredni) dio. Funkcionalno poslovanje je podijeljeno na odjeljenja, odsjeke i referate: Kontrolni inspektorat je bio neposredno podređen ministru a bio je zadužen za kontrolu poslovanja. Opšte odjeljenje je imalo kadrovski, administrativni i odsjek računovodstva, pravni referat i referat ekonomata. Opšte odjeljenje je imalo tri odsjeka: za puteve i mostove, za zgrade i naselja i za vodoprivredu. Tu su bili i referati

za norme, standardizaciju i kalkulaciju, za statistiku i katastar i referat za radnu snagu, materijal i prevozna sredstva. Sastavni dio Planskog odjeljenja je i stalni planski savjet u kojem su bili predstavnici svih sektora građevinarstva.

Vršenje operativnog (privrednog) dijela poslovanja Ministarstva građevina je, ovom Uredbom, povjereno Zemaljskom građevinskom preduzeću Crne Gore (ZGRAP), Zemaljskom građevinskom projektantskom zavodu Crne Gore (ZPROZ) i Zemaljskoj upravi za održavanje i eksploataciju puteva (ZUOP).

Faksimil Odluke Ustavotvorne skupštine NRCG o usvajanju, proglašavanju i objavljivanju Ustava NRCG

Ustavotvorna skupština Narodne republike Crne Gore, 31. decembra 1946. godine, na Cetinju, proglašava prvi Ustav Narodne republike Crne Gore. Ustavom je, u članu 77, propisano: "Najviši izvršni i upravni organ državne vlasti Narodne republike Crne Gore jeste Vlada NRCG. Vladu NRCG imenuje i razrješava Narodna skupština NRCG...", a u članu 85: "... Članovi Vlade NRCG krivično su odgovorni za povredu Ustava FNRJ, Ustava NRCG, kao i zakona NRCG pri vršenju službene dužnosti. Članovi Vlade NRCG odgovaraju za štetu koju učine državi".

Jefto-Čađo Šćerpanović

Savo Brković

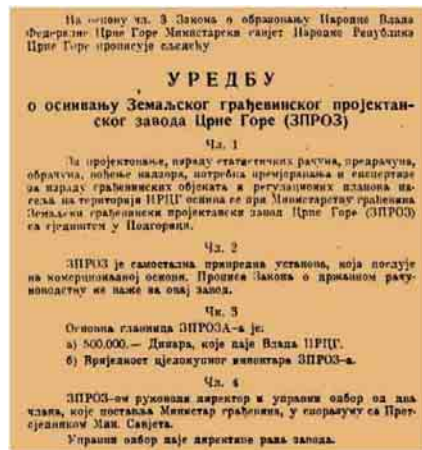
Nova Vlada je, u skladu sa Ustavom NRCG imenovana 2. januara 1947. godine. Za ministra građevina imenovan je Jefto Šćerpanović, dotadašnji predsjednik Planske komisije. Mjesec dana kasnije je došlo do kadrovskih izmjena u Vladi. Jefto Šćerpanović je vraćen na mjesto predsjednika Planske komisije a za ministra građevina imenovan Savo Brković, dotadašnji ministar pravosuđa NRCG.

Osnivanje "samostalnih privrednih ustanova" Uredbom o ustrojstvu Ministarstva građevina, vršenje operativnog (privrednog) dijela poslovanja Ministarstva povjereno je novoosnovanim preduzećima ZGRAP i ZPROZ.

Ministarski savjet Narodne republike Crne Gore, 2. aprila 1946. godine, propisuje uredbu o osnivanju ovih preduzeća kojima se povjerava privredno vršenje poslovanja Ministarstva građevina.

"Za projektovanje, izradu statističkih računa, predračuna, obračuna, vođenje nadzora, potrebna premjeravanja i ekspertize za izradu građevinskih objekata i regulacionih planova naselja na teritoriji NRCG osniva se pri Ministarstvu građevina Zemaljski građevinski projektantski zavod Crne Gore (ZPROZ) sa sjedištem u Podgorici", propisano je članom 1 Uredbe zavedene pod brojem 3579 od 2. aprila 1946. Uredbu su potpisali Ministar građevina inž. Petar

Tomanović i zastupnik predsjednika Vlade NRCG Ministar industrije i rudarstva Vlado Lazarević.

Faksimil dijela uredbe o osnivanju ZPROZ-a

ZPROZ je osnovan kao "samostalna privredna ustanova" koja posluje na komercijalnoj osnovi, sa osnovnom glavnicom od 500.000 dinara koje je dala Vlada NRCG. Propisano je da ovom privrednom ustanovom rukovodi direktor i upravni odbor od dva člana koje "u sporazumu sa predsjednikom Min. Savjeta" postavlja ministar građevina. U članu 5 Uredbe piše da ZPROZ punovažno predstavlja i potpisuje direktor ili "od njega ovlašćeni namještenik zavoda". Uredbom je dalje pripisano da je ZPROZ pod vrhovnim nadzorom ministra građevina, koji je ovlašćen i za propisivanje Pravilnika o organizaciji rada. Nasljednik nekadašnjeg ZPROZ-a je sadašnji Republički zavod za urbanizam i projektovanje (RZUP) u Podgorici.

Istog dana, pod istim brojem, zavedena je i Uredba Ministarskog savjeta NRCG, koja u članu 1 propisuje: "Za izvođenje građevinskih radova na teritoriji NRCG osniva se pri Ministarstvu građevina Zemaljsko građevinsko preuzeće Crne Gor (ZGRAP)

sa sjedištem u Podgorici". ZGRAP je, takođe, osnovan kao "samostalna privredna ustanova, koja posluje na komercijalnoj osnovi" sa osnovnom glavnicom od deset miliona dinara koje je dala Vlada NRCG.

Faksimil Uredbe o osnivanju ZGRAP-a

Uredbom je propisano da ZGRAP-om rukovodi direktor i upravni odbor, koji imenuje ministar građevina. Direktoru "su dodijeljeni tehnički i komercijalni pomoćnici" koje "u sporazumu sa predsjednikom Ministarskog savjeta" postavlja ministar građevina. Upravni odbor ZGRAP-a čine direktor, dva pomoćnika, upravni podružnici (koje na predlog direktora postavlja ministar), zastupnik sindikata i članovi koje posebno

imenuje ministar građevina. Propisano je da upravni odbor ne može imati više od 10 članova. U članu 5 Uredbe piše da ZGRAP punovažno predstavlja i potpisuje direktor i jedan od pomoćnika ili “od njih ovlašćeni namještenik”. Uredbom je dalje pripisano da je ZGRAP pod vrhovnim nadzorom ministra građevina, koji je ovlašćen i za propisivanje Pravilnika o organizaciji rada. Uredbu su potpisali ministar građevina inž. Petar Tomanović i zastupnik predsjednika Vlade NRCG ministar industrije i rudarstva Vlado Lazarević.

Obje uredbe stupaju “na snagu odmah”. ZGRAP je kasnije prerastao u Opšte građevinsko preduzeće “Titograd”, poznatije kao OGP. Bilo je to najveće građevinsko preduzeće u Crnoj Gori koje je upošljavalo od 3.000 do 3.500 radnika, izgradilo stotine kilometara puteva, hiljade stanova, mnoge škole, hotele, zdravstvene, poslovne, sportske objekte. U najavi tektonskih promjena i političke, ekonomske i sveukupne društvene tranzicije na prostoru bivše Jugoslavije, početkom avgusta 1987. godine nad ovim preduzećem je objavljen stečaj. Propisivanje zvanja građevinske struke Na predlog ministra građevina, Vlada NRCG 16. septembra 1947. godine donosi Uredbu o građevinskoj struci i državnim nadležstvima, ustanovama i preduzećima Narodne Republike Crne Gore. Članom 1 Uredbe definiše se pojam struke: “U građevinsku struku spadaju zvanja koja obuhvataju poslove organizovanja, projektovanja, normiranja, izvođenja i tehničkog nadzora svih vrsta građevinskih objekata”.

Zvanja i osnovni poslovi građevinske struke koje vrše službenici NRCG podijeljeni su u 13 kategorija. Najniže zvanje na hijerar-

hijskol ljestvici je “pomoćni građevinarski crtač”. Slijedi građevinarski crtač, zatim građevinarski nadzornik, građevinarski poslovođa, stariji građevinarski poslovođa, mladi građevinarski tehničar, građevinarski tehničar, viši građevinarski tehničar, mladi građevinarski inženjer, građevinarski inženjer, viši građevinarski inženjer, građevinarski savjetnik i na vrhu ljestvice viši građevinarski savjetnik. Za sva zvanja građevinske struke pojedinačno su definisani osnovni poslovi i stručna sprema koja je potrebna za vršenje ovih zvanja.

Poslovi pomoćnog građevinarskog crtača su “iscrtavanje građevinarskih planova, skica i detalja”. Uslov za sticanje zvanja je “nepotpuna srednja škola, kurs tehničkog crtanja i položen stručni ispit, ili srednja škola tehničkog crtanja i položen stručni ispit ili praktična sprema za obavljanje crtačkih poslova i završen kurs tehničkog crtanja”. Građevinarski nadzornik je obavljao poslove u vezi sa rukovođenjem i nadzorom nad radovima oko održavanja određenog dijela puteva ili objekata na vodi. Uslov za sticanje zvanja građevinarskog nadzornika je “niža tehnička škola, odnosno majstorsko djelovodna škola ili njima odgovarajuće škole, kurs za građevinarskog nadzornika odgovarajuće grane i položen stručni ispit”.

Građevinarski poslovođa je mogao da se bavi rukovođenjem na gradilištima manjeg obima ili dijelom radova na većim gradilištima, a stariji građevinarski poslovođa i na gradilištima i radovima većeg obima ili grupom radova na velikim gradilištima. Za obavljanje poslova u zvanju građevinarskog poslovođe propisan je uslov završena Stručno zanatska građevinarska škola, ili

praktična sprema za obavljanje poslova zvanja građevinarskog poslovođe i položen stručni ispit za ovo zvanje.

Faksimil dijela Uredbe o građevinskoj struci

Mladi građevinarski tehničar i građevinarski tehničar su mogli da saraduju na projektovanju, izvođenju i nadzoru manjeg obima, a tehničar i na poslovima većeg obima. Morali su da imaju “svršenu” srednju tehničku školu ili njoj ravnu stručnu školu i položen stručni ispit. Obzirom na nedostatak stručnih kadrova u ova zvanja su mogli biti raspoređeni i ako su imali praksu u zvanju građevinarskog nadzornika ili građevinarskog ili starijeg građevinarskog poslovođe i položen stručni ispit za zvanje mlađeg odnosno građevinarskog tehničara. Viši građevinarski tehničar je samostalno mogao da se bavi projektovanjem, izvođenjem i nadzorom nad građevinarskim radovima manjeg obima i saradnjom na projektovanju, nadzoru i izvođenjem građevinskih radova većeg obima. Morao je da ima završenu srednju tehničku školu, odgovarajuću praksu, “pokazanu stručnu sposobnost i uspješan rad” u zvanju građevinarskog tehničara i položen stručni ispit za zvanje višeg građevinarskog tehničara. Poslovi u zvanju građevinarskih inženjera su, prema složenosti, podijeljeni u tri kategorije. Mladi građevinarski inženjer je mogao da učestvuje u projektovanju,

izvođenju i nadzoru nad izgradnjom objekata manjeg obima. Uslov za dobijanje ovog zvanja je bio svršeni tehnički fakultet ili ravna visoka tehnička škola i položen stručni ispit za zvanje mlađeg inženjera. Građevinarski inženjer je samostalno mogao da projektuje, izvodi ili vodi nadzor nad izvođenjem građevinskih objekata, a viši građevinarski inženjer i objekata većeg značaja. Pored tehničkog fakulteta bila im je potrebna praksa, pokazana stručna sposobnost i uspješan rad u zvanju inženjera nižeg ranga i položen stručni ispit za zvanje u koje se raspoređuju.

Najviši nivo zvanja u građevinskoj struci su građevinarski, odnosno viši građevinarski savjetnik. Inženjer sa zvanjem građevinarskog savjetnika je mogao da se bavi "organizovanjem građevinarske djelatnosti i rješavanjem složenijih problema građevinarske djelatnosti". Uslov za ovo zvanje je bila praksa u zvanju višeg građevinarskog inženjera i pokazana sposobnost u praktičnom organizovanju građevinarske djelatnosti ili naučnim radovima.

Poslovi u zvanju višeg građevinarskog savjetnika su bili "studijsko proučavanje i praktično rješavanje najsloženijih problema iz oblasti građevinarstva. Za sticanje ovog zvanja je "potrebna praksa u zvanju građevinarskog savjetnika i svestrano poznavanje određene grane građevinarske struke dokazano uspjesima u praktičnom organizovanju građevinarstva i naučnom radu iz građevinske oblasti".

Član 6 Uredbe propisuje da se zvanjima u građevinarskoj struci mogu "dodavati oznake uže specijalnosti građevinarske struke, kao što su 'urbanist', 'arhitekt', 'hidrotehničar', 'za suvozemne puteve' i slično".

U slučaju da se službenik građevinarske struke pokazao nesposobnim za obav-

ljanje poslova zvanja u kome se nalazi mogao je biti vraćen na niže zvanje koje odgovara njegovoj stručnoj sposobnosti. Za one koji po prvi put stupaju u državnu službu, a nemaju potrebnu stručnu praksu, propisana je pripravnička služba. "U građevinarskoj struci pripravnička služba postoji za zvanja mlađeg građevinarskog tehničara i mlađeg građevinarskog inže-

njera". Pripravnička služba je trajala dvije godine. Otkazni rok je propisan u trajanju od jednog do šest mjeseci, zavisno od zvanja i godina službe.

(Natstavak u narednom broju)

GEOLOŠKA I GEODETSKA STRUKA

Na isti način i po istom principu, 19. septembra 1947. godine, na predlog ministra trgovine i industrije, donesena je Uredba o geološkoj struci u državnim nadležnim organima, ustanovama i preduzećima Narodne Republike Crne Gore. Geološku struku, propisano Uredbom, sačinjavaju zvanja koja obuhvataju poslove ispitivanja geološkog sastava i strukture zemlje u cilju istraživanja, utvrđivanja i pronalazjenja svih vrsta korisnog mineralnog blaga. Zvanja i poslovi geološke struke su podijeljena u 10 kategorija. Na dnu skale je pomoćni geološki crtač, zatim slijedi geološki crtač, mlađi geološki tehničar, geološki tehničar, viši geološki tehničar, mlađi geolog, geolog, viši geolog, geološki savjetnik i viši geološki savjetnik. Uslov za mlađeg geologa i zvanja viša od toga, bio je: "geološka grupa nauka na matematičkom i prirodnjačkom fakultetu, ili inženjersko-geološka odnosno rudarska grupa na tehničkom fakultetu".

Uredbu su potpisali ministar trgovine i industrije Komnen Cerović i predsjednik Vlade NRCG Blažo Jovanović.

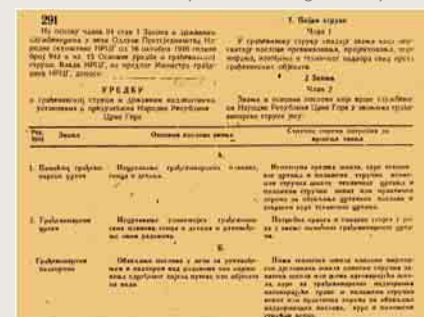
Vlada je, istog dana, donijela i Uredbu o geodetskoj struci. Njome je propisano da u geodetsku struku "spadaju sva zvanja koja obuhvataju vršenje poslova trijagulacije, nivelmana, gravimetrije za geodetske ciljeve, fotogrametrije i detaljnog premjera, agrarnih operacija i svih ostalih geodetskih radova potrebnih za uređe-

nje zemljišta, izrade planova i karata i normiranja geodetskih radova". Zvanja u geodetskoj struci su svrstana u 11 kategorija. Najniže je pomoćni geodetski crtač, potom geodetski crtač, viši geodetski crtač, mlađi geometar, geometar, viši geometar, mlađi geodetski inženjer, geodetski inženjer, geodetski savjetnik i viši geodetski savjetnik.

Osnovni poslovi za zvanja u geodetskoj struci, uslovi za sticanje ovih zvanja, pripravnička služba, otkazni rok, propisani su na isti način i po istom principu za građevinsku, geološku i geodetsku struku.

Vladine uredbe su propisivale da se u izuzetnim slučajevima u građevinarsku, geološku ili geodetsku struku mogu "primati na rad stručnjaci kao honorarni službenici". Honorarni službenici su mogli biti plaćani u mjesečnom izosu ili paušalno. Za honorarne službenike su mogli biti angažovani i strani državljani, uz prethodno zaključivanje ugovora.

Faksimil dijela Uredbe o geološkoj struci

www.ingkomora.me

Inženjerska Komora Crne Gore je krajem 2013. pokrenula inoviranu Internet prezentaciju koja ima za cilj da na savremen i efikasan način informiše članove o svim značajnim događajima i aktivnostima koje se realizuju pod okriljem naše Komore i svih njenih pet strukovnih komora, ali i ostvari kvalitetniju komunikaciju Komore sa svojim članstvom.

Aktiviran je kompleksan diskusioni Forum Inženjerske komore na kom svi članovi mogu da saopštavaju i razmjenjuju svoje stavove, mišljenja i ideje u vezi sa aktuelnim temama u inženjerskoj struci, a time da daju svoj doprinos na unapređenu značajnih rješenja u okviru djelatnosti svoje strukovne komore, kao i ukupnom radu Inženjerske komore Crne Gore.

Forum IKCG sastoji se iz više podforuma, specifično namijenjenim strukovnim komorama, uključujući i onaj koji se odnosi na "Pitanja, prijedloge, sugestije i kritike" a koji je kreiran kako bi članovi mogli izložiti sva pitanja u vezi sa radom foruma i Internet prezentacijom.

Razmjena ideja i mišljenja je najbolji način da se pomenuti medijumi prilagode potrebama inže-

n late 2013 the Engineers Chamber of Montenegro launched a new website with the purpose of informing its members of all significant news and events realized by the Chamber and its five professional chambers in a modern and efficient way, but also to achieve better communication between the Chamber and its members. A complex ECM discussion Forum has been activated where members can communicate and exchange their views, opinions and ideas regarding current topics in engineering profession, and thus contribute to the improvement of solutions within the field of their professional chamber, and the overall work of ECM.

ECM Forum consists of several sub forums specifically intended for professional chambers, including the one "Questions, suggestions, and criticism" which is created so that members could ask questions about the use of Forum and the website.

Exchange of ideas and opinions is the best way to adapt mentioned media to the engineers' needs which we believe will intensify communication among our members. Forum users are requi-

njera što će, uvjereni smo, intenzivirati i komunikaciju između naših članova. Korisnici Foruma Inženjerske komore Crne Gore obavezni su, prilikom registracije, za svoje korisničko ime unijeti "Ime i Prezime", kao i registrovati nalog sa e-mail adrese koja se nalazi u registru članova IKCG.

Shvatajući značaj i potrebu nabavke savremene literature, u oblasti široke lepeze djelatnosti svih struka čiji su inženjeri udruženi u Inženjersku komoru Crne Gore, smatrali smo da bi ideja o formiranju stručne biblioteke Komore mogla da bude vrlo korisna. Danas naša biblioteka obuhvata korisne naslove i djela iz oblasti svih struka i dostupna je našem članstvu. Upravo je izražena potreba za kontinuiranim usavršavanjem i doedukacijom inženjera bila motiv da Komora pokrene i elektronsku biblioteku stručne literature, čiji su naslovi dostupni samo članovima. Biblioteka Komore pozicionirana je u okviru pomenutog Foruma.

Internet prezentacija Inženjerske komore Crne Gore je, u cilju bolje integracije i umrežavanja svih aktera na crnogorskom inženjerskom tržištu rada, omogućila licenciranim privrednim subjektima da mogu oglasiti i slobodna radna mjesta. Takođe, svi nezaposleni inženjeri, članovi Komore, mogu se oglasiti kao zainteresovani za radno angažovanje. Na linku POSAO prezentovane su lične kvalifikacije nezaposlenih inženjera, kao i specifikacije slobodnih/dostupnih radnih mjesta.

Na Internet prezentaciji, pored gore navedenog, svi članovi mogu pronaći informacije iz Registra članova IKCG (link: Registar), upoznati se sa procedurama izdavanja i oduzimanja licenci (link: F.A.Q.), imati uvid u rješenja iz upravnog postupka koji vodi Stručna služba (link: Izdavanje, Oduzimanje, Ovjera, Poništavanje ovjere licenci) kao i pronaći sve neophodne formulare za učlanjenje i izdavanje licenci (link: Zahtjevi), upoznati se sa važećim zakonskim i podzakonskim aktima (linkovi: Zakoni i propisi i akti komore) kao i svim odlukama koje se donose pod okriljem naše institucije (linkovi koji se odnose na strukovne komore). U uvjerenju da smo inoviranjem Internet prezentacije Komore naš rad i angažovanje učinili dodatno vidljivim, ovim putem pozivamo svo članstvo da pruži lični doprinos našim nastojanjima kroz aktiviranje na Forumu, ali i korišćenjem drugih prednosti sajta.

red to enter upon registration their "Name and Surname" as username and to use the same e-mail address that is in the register of ECM members.

Recognizing the importance and need for acquisition of modern literature from all areas of engineering profession, we considered that the idea on forming such a library could be very useful. Today, we have books from all professions and the library is available to our members. Evident need for continuous training and education motivated the Chamber to start electronic library as well, available only to the members. The library is positioned within the previously mentioned Forum. For the purpose of better integration and networking of all parties in Montenegrin engineering labor market, ECM website enables licensed companies to advertise available jobs. Also, all unemployed engineers, members of the Chamber, can declare as interested in employment. At the link POSAO (job) personal qualifications of unemployed engineers are presented, as well as specifications of free / available jobs. In addition to the above, all members can find information from the Register of ECM members on the website (link: Registar), become familiar with procedures on issuing and withdrawing licenses (link: F.A.Q.), have an insight on decisions from the administrative procedures of the Professional service (link: Izdavanje, Oduzimanje, Ovjera, Poništavanje ovjere licenci) and find all forms necessary for membership and licensing (link: Zahtjevi), become familiar with the applicable laws and bylaws (link: Zakoni i propisi i akti komore) and all the decisions being made by our institution (links related to professional chambers).

Believing that innovation of the website made our work and commitment more transparent, we invite all members to contribute to our efforts by participating in the Forum, and using other advantages of the website as well.

pogled 15

Journal of
the Engineers Chamber of Montenegro

Year 6 / No. 15

JANUARY 2016

pogled@ikcg.co.me

Publisher:

Engineers Chamber of Montenegro

For the Publisher:

Prof. Branislav Glavatović, PhD

Editorial Board:

President:

Ljubo Dušanov Stjepčević, architect

Members:

Boris Ilijanić, grad.eng.arch., PhD, Assistant Professor

Željka Radovanović, grad.civ.eng., PhD, Assistant Professor

Prof. Miodrag Bulatović, grad.mech.eng., PhD

Ratko Vujović, grad.el.eng.

Prof. Branislav Glavatović, grad.eng.geol., PhD

Editor:

Jelena Tatar

Graphic design:

Nikola Latković

Print:

„Grafo Group“ Podgorica

Circulation:

1000

Cover foto:
Mountain motives above Piva
author: Luka Zeković

INŽENJERSKA
KOMORA
CRNE GORE

